A. IANI PARRHASII COSENTINI IN Q. HORATII FLACCI ARTEM POETICAM COMMENTARIA LVCVLENTISSIMA, CVRA ET STVDIO BERNARDINI MARTYRANI IN LVCEM ASSERTA.

Ampliss. præsuli Benedicto de Accoltis Cardinali Rauennati Bernardinus Martyranus felicitatem.

PArrhasius ciuis, & præceptor meus, uir magno ingenio, & doctrina, quum uitam ageret Pater ampliss. ut maxime prudentē decet, tanquam e specula assidue prospiciens hominū, in qua uiuimus, imbecillitatē, ne (ut ante nostra tempora plerisq; accidit) simul cum uita nomen interiret, omni opera, cura, studio, diligentia, noctes diesq; usqueadeo laborauit, ut non absq; posteriorū utilitate immortalitatem sibi, uel ipsis inuidis approbantibus, compararit. Sed fortuna, quæ (licet frustra) semper quantum in se est, uirtuti aduersari non desinit, eum opprimere, obscurūq; facere summopere conata est. Nam de tot laboribus, de tot luculētissimis lucubrationibus, de tot innumeris, ac pene diuinis eius operibus, uix unum alterumue extat, ac lectitatur. Quod non hercule eius negligentia uel improbitate peractū est, sed quadam potius (ut ita dicam) hominum tabe, qui alienæ laudis ob inuidiā impatientes, non qui sibi prodessent, sed alios ut læderēt, omnes pene Parrhasij uigilias uix eo defuncto rapacissimis unguibus occuparant. Et quum ipse a patria tunc abessem, nec

tantam iniuriam propulsare possem, actum profecto de ijs esset, funditusq; occidissent, ni Antonius Seripandus uir nõ minus probitate, quam humanitate clarus, huic obuiam pesti prodijsset. Hic nempe a Parrhasio hæres factus librorũ, incredibili fide, sollertiaq; quasi Scyrones & Cacos expugnans, nõnullos e labyrinthi latebris eduxit. Quas quidem, ut par est, ingenti literatorum expectatione, ubi cõmodum erit, in lucem dabit. Parrhasium enim ut uiuum, ita nunc cõmuni mortalium fato defunctum & colere & ornare non desinit. Ego uero, qui a Parrhasio ita semper & eruditus & dilectus sum, ut uel uni patri cõcederet soli, quantũ illius manibus debeã, omnibus ut ostẽderem, ipsiq; mihi satisfacerẽ, & Romæ, & Cosentiæ, quæ utriq; cõmunis est patria, ac ubicunq; locorum fui, quamuis grandioribus negotijs occupatus, quæ mihi (ut qui sim Cæsaris a secretis) domi militiæq; incũbebant, semper tamen ea diligentia usus sum, ac ita me gessi in ipsius operibus inuestigandis, ut nemo sit, quin eius dignitatis a me habitam esse rationem existimet. Sed tanta fuit ipsius magnitudo in me meritorum, ut mihi ipsi nunquam satisfaciam. Verum adhuc præter hæc in Flacci poeticam commentaria mille sane laboribus acquisita, nihil aliqui consequi potui. quæ etsi nõ satis elucubrata, nec autoris manu

perscripta

perscripta, ac elimata pdierint, tamē ut alij scriptorū Parrhasij occupatores, exemplo meo ducti, illa quæ occulunt, propalare uelint nolint cogantur, typis cu-denda tradere uisum est. Quumq; multū diuq; mecū cogitarim, cui potissimum id operis nuncuparem, tu imprimis occurristi, ut qui literatorum omniū pater & tutissimū confugium semper fueris, quum amore incredibili, quo te prosequor, tum quod omnium bo-narum artium ita culmen attigisti, & rem literariam nutantem, ac in præceps labātem ita erigis & fulcis, ut perpetuo in suo robore stare posse uideatur. unde tibi immortalitatem gloriosissime adeptus es. Hinc *ego rem amplitudini tuæ haud ingratam me facturū existimaui, neq; alienum duxi a dignitate mea,* Par-*rhasijq; ipsius uigilias tibi uiro splendidissimo, eiusq; nominis amantissimo dedicare. Sed si inuidi homines (late enim patet hoc malum) qui aliena lynceis, ut aiunt, oculis obseruātes, in suis cæcutiunt, absq; eius, tuiq; nominis reuerētia, calumniari eum ac mordere uoluerint, illos admonitos uolo, ei clypeum & defen-sorem non deesse. nodum in scirpo ne quærant. can-dorem potius, latinitatem, doctrinā, ingenijq; acumen inspiciant. Quibus bene inspectis & pensitatis, recē-tes inter interpretes facile primas huic nostro cōce-dent, ac antiquis cōparare nō pudebit.* Contigit enim

illi, quod nescio an cuiquā huius nostræ tempestatis, nō obscura scilicet breuitas, nec infinita copia, nec ieiuna siccitas, nec postremo nimium luxurians lætitia. Quare citra inuidiam, tāquam literatißimū uirum, omniq; laude dignum Parrhasium ament, colant, & admirentur. Tu interea læta (ut soles) fronte Martyrani tui donum hoc accipe, Parrhasiumq; repone in ornatißima tua, ac omnifaria bibliotheca. quo quum animi relaxandi causa ab arduis rebus cōfugis, tanquam in iucundißimo seceßu libentißime cōquiescis. ac ubi otij aliquid nactus eris, lege quæso, & relege non sine Molsa, Lactantioq; tuis. maximam etenim ex ijs delectationem audacter tibi polliceor. sed ne sus Mineruam docere uideatur, de his hactenus, nam plura forsan, quam opus fuerat. Vale decus bonorum, literatorumq; Mecœnas, & præsidiū unicū. Martyranumq; tuum tibi ex animi penetralibus deditißimū, ut facis, redama.

Index rerum & uerborum copiosissimus.

A

Caprarij

O

INDEX.

A.iij.

Polydoro

INDEX.

A. Iani

A. IANI PARRHASII COSENTINI IN FLACCI POETICAM INTERP.

p *Oeticam cœlo ortam, & a dijs hominibus datam, uatum oracula dixerunt.* Ille *furor quo uates agitati maiora mortalibus cōcipiunt, & ante ullam de ea artē cōsummatissimi poetæ inuenti testantur.* Primi *illi, non homines sed heroes diuinis tantum rebus narrandis sunt usi.* Defluxit *deinde paulum ad mortale genus, ut ab ea potissimū sapientiæ initia auspicarentur.* Hanc *itaq; primum admirantes gentes suspiciebant, ab hac efferi animi tractabantur, paulatimq; in mansuetiorem cultum redigebātur.* Quippe *quos mens illa diuino correpta furore, organum se dijs immortalibus præstans, quo uellet duceret, moueret, & impelleret.* Hinc *primum dispersi in mœnia homines cōgregati, dissidentes cōciliati, moribus legibusq; coniuncti.* Contenderūt *ad hanc ipsam sane multi, pariq; studio uiam affectarunt, uix unus alterue ad metam peruenere, cæteri intra spatium remansere.* Neq; *enim nisi undecunq;*

perfecti illius aditis admittuntur. Garruli, gloriosi, putiduli non iniuria ablegantur, ne in tam sancta sacra perrumpãt, atq; illotis manibus diuina attrectẽt, neue in ipsum sacrariũ refractis pudoris & reuerẽtiæ postibus quasi canes, muscæ, pedes, pulicesq; temere irrumpãt. Vnde merito eodem cum musis acceptus templo Hercules musagetes, qui monstra abigat, quem canes fugiãt, ad quem muscæ nõ introeãt. Initium ea fertur habuisse apud Idumæos. per uberrimum fontem Homerum in Græciam inuecta est. in Latio a Faunis, & aboriginibus celebrata est. Obseruauerunt eam mortales, quod harmonia & rythmus natura nobis tributa sunt. Metra rythmorum portionem esse satis constat. quæ paulatim inuectis comparatisq; compositionibus poesim cudendo genuerunt, legitimam quãdam musicam rusticis illis & inconditis scansionibus modulatiorem. quas cum uiderent uilissimas, certa temporum dimensione & acuminis grauitatisq; moderata uarietate figurarũt, moderatos impressere articulos, quæ cæsa & membra nominarunt. & ne longius pedum cursus pro-uoluerent modum statuerunt, unde reuerterentur. & ab eo ipso uersum uocauerunt. quodq; ad certum finem nõ esset redactum, sed tamen quadam nõ sine ratione ordinatis pedibus curreret rythmi nomine

notauerunt. Auxit artem Archilochus, & cōmata uersibus applicando uariauit. Eupolis per plurimas species secuit. Alchman numeros minuit in carmen. Pyndarus magnitudinē asseruit, & libros innumeris modis edidit. sed antequam integrum corpus sortiretur poetica, uirtutibus tantum celebrādis, & uitijs lacessendis adhibebatur. Vnde prisci poetæ aut heroici aut iambici fuere. Primum res gestas heroum musicis cantibus cecinisse Peridemem, Varitonis & Chloridis filium ferunt. Iambi primus usus penes Archilochum manet. Incrementum deinde cœpisse poeticam florente Hercule testatur Philostratus, ipsumq; Herculem fuisse admodum illius studiosum. Quippe qui cum Asbolum Centaurum cruci affixisset huiusmodi epigramma inscripsit.

Contemptor diuum atq; hominum, crudelis & idem
Per terras scelere infamis, pro turpibus ausis
Asbolus ex alta suspensus brachia pinu,
Semifero nigros depascit pectore coruos.

Vltimam illi manū Homerus imposuit, ut nec antea uideatur fuisse, nec spes ulla posteris assequēdæ relicta. Hic complexus quicquid antea diuisum fuerat unum poeticæ corpus perfectum fecit, & admirandum, ut nulla imitatio ne ritu quidem dragmatico effingi poßit, quę nō in illo eluceat. ui sua comediarū,

tragœdiarum, dythiramborũ, omniumq; poematum argumenta suis operibus inseruit. Poemata omnia aut actiua sunt, aut enarratiua, aut ex his mista. In actiuis personæ agunt, nullæq; poetarũ partes apparent, ut sunt tragœdiæ, comœdiæ, satyræ, mimi, prætextatæ, attellanæ, tabernariæ, planipedes. In enarratiuis perpetua est poetæ loquutio nunquam interrupta, ut tres Virgilij Georgicorũ libri primi, aut sententiæ scribuntur, ut Theognidis liber, aut genealogiæ cõponũtur, ut Hesiodi Theogonia, aut Philosophia comprehenditur, ut Lucretij, Varronis, aut astrologia, ut Manilij, Ciceronis de Arato. In communibus, & ipse narrat poeta, & personæ loquentes introducuntur. Sed hæc aut heroica sunt, ut Virgilij, aut lyrica, ut Horatij. Quemcunq; autẽ poetam rerum omnium peritum esse oportet, ut de una quaq; re posit copiose dicere. Mores populorũ, consuetudines, iura, terrestrium, maritimarumq; cognitiones urbium, locorumq; descriptiones, agriculturam, rem militarem, clarorũ uirorũ dicta factaq; pernoscat, graphidos peritus sit, geometriæ eruditus, architecturam edoctus, musicam sciat, scientiam cum naturæ & morum, tum differendi calleat, medicinæ non ignarus, iurisconsultorũ responsa teneat, astrologiam, cœliq; rationes compertas habeat. Nam historiarnm,

historiarum, fabularumq; cognitio, quæq; grammaticæ copulantur, in primis sunt necessaria. Qui enim poterit suo arbitratu inflãmare animos hominum, & extinguere iram, odium, dolorẽ incendere, aut ab his iisdem ad lenitatem & misericordiam reuocare, nisi uim omnẽ humanitatis, causas quibus mẽtes diuersæ agãtur, quæq; de naturis humani generis ac moribus explicantur, penitus perspexerit? Illa carmina uel optima atq; ornatissima, ni sentẽtia subsit scientiaq;, inanem sonitum reddunt. Nam si dicendi uis arsq; defuerit oratoria, mutus illico erit poeta. Nihil tam est poeticum, quàm eloquutio. unde pro eloqui, canere ueteres posuere. & ea omnia quæ illius continentur præceptis, ab ipso poeticæ fonte deriuãtur. Cadmus, Pherecydes, Hecatæus cum pedestrem orationem primum instituissent, metrum soluerunt tantummodo, reliquas poeticæ partes seruarunt infractas, & ad eum, qui nunc in manibus est, modum, tanquam ab ipso fastigio ad ima deduxerunt. Quæ singula, ni æque ac suos digitos norit poeta, nil agit. Neq; enim quisquam in eo quod nõ optime sciat, potest esse disertus, nec diserte dicere de quo nesciat. Ante omnia oportet ipsum poetam esse sapientem, quæ boni uiri sint intelligat. quod non faciet, nisi ipse sit bonus, nisi omnibus abundet uirtutibus, nisi poe-

ticam omnem, id est sapientiam imbiberit, careat uitijs, nec occupata illis mẽs optima simul & deterrima meditãs in cõtraria cõtrarijs uotis distrabatur, nihilq; perfecte, sed ne præclare quidem quicquã assequatur. & mala mente nihil laceratius, nihil occupatius, nihil inuenitur infelicius. Solus ergo ille poeta esse poterit, qui ingenio præstet artibus, prudẽtiæq; partibus, sit absolutus omni eiecta cupiditate, doctrina rerũq; sciẽtia firmatus, recto fidẽtiq; uirtutis itinere gradiatur. Quod cum ita sit, non potest tanta res paucissimis comprehẽdi. Nihilq; est periculosius ad eam tendentibus quã prima ætate nõ aberrare, & tædio laborum ad desidiæ diuerticula cõfugere, facilitatem tanquam utiliorem sequi unde fundamenta iaciũtur. Impudentiæ uires præuenit fiducia, suiq; ipsius exoritur sine riuali amor. Deniq; multi ad poeticã peruenirent, nisi putarent se peruenisse. Cum itaq; tam difficilis poetica sit, quæri solet an ulla possit arte constare, cum poetæ non fiant, sed nascantur, priusq; poetarũ optimus apparuerit Homerus quã ulli essent artis scriptores, nec possit esse ars quæ non cognitis penitusq; perspectis rebus ab opinionibus arbitrio seiunctis contineatur, nihilq; tam fallax, tam dubium, tam incertum sit, quã iudicij facilitatisq; condere præcepta, ingenij animiq; motus ad excogitãdum acutos,

& uberes ad enarrandum cōprehendere. Certe illud apparet, aut nullam de ea artē esse, aut humana mēte non posse comprehendi. Sed hæc mutuis iuuātur auxilijs. nec ꝓdest ingenij beneficio præstare, nisi præceptis, id est probatissimorū obseruationibus fulciatur. Sola ars nihil pingue, nihil grāde, nihil præstat copiosum. sed, ueluti amentandi ars uires iuuat, sic scribēdi ratio naturā adiuuat. Solum ingenium nihil cogitat ratione, & quodam quasi classico instructū, molitur grandia. Quæ desperata demum assequendi facultate deserit, ad ea quæ ad rem nō sunt defertur Non sarcula, non hastas, nō pila, sed quæcunq; forte ad manum uenerint temere iaculatur. Nam ꝙ nasci dicunt poetā, sane artem nō excludunt. Neq; cuiquā dubium est sciētiarum omnium principia ab ipsa natura traxisse originem, atq; hoc ut scitamur sic illud asserimus, nisi ad naturam ratio quædam confirmatioq; doctrinæ accesserit, raro solere præclarum aliquid aut singulare existere. Nam omnia natura largiri non solet. cuius etiam quæ bona sunt, doctrina fieri possunt meliora. Sint licet qui naturæ habitu prope diuino ipsi sibi uiā fecerint, pauci tamen sunt quos æquus amauit Iupiter. Nos artē amplectamur, nitamur illi, naturæq; nostræ quandam adijciamus doctrinæ confirmationem, unde optimi euadamus.

Neq; enim poetica eiusmodi ars est, quæ perfecta scientia certisq; terminis comprehendatur, sed quædam præceptionum exercitarum constructio, quæ peritorum hominũ usu seruata, animaduersa, notata sit, quæ natura, doctrina, usuq; constet, cuius omnis finis ad bene uiuẽdum rationibus exẽplisq; inuitare, mores, affectionesq; docere, res gerendas cum iocunditate præcipere, quæ deniq; ex historia dispositione q; cõstet & fabulis. Historia describit loca, mores refert, cõsuetudines edocet. Dispositio uim habet & neruum, ut omnia ante oculos ponantur. Fabulæ delectant, in admirationem trahunt, & præsertim si de incognitis referãtur. Scripserunt de ea ex ijs, qui ad nostram peruenere memoriã, Neoptolemus, Aristoteles, & utrunq; imitatus est Q. Horatius Flaccus, qui eminentissima quæq; breui sed pretioso libello cõprehendit. Quem de arte poetica ad L. Calpurniũ Pisonem, L. filium frugi inscripsit. Nam poetriam M. Tullius in ea oratione quæ est pro M. Cœlio, rem fictam appellat. Horatium libertino & præcone natũm patre, Romæ educatũ, Athenas philosophiæ causa profectum, indeq; Octauij ab togatis adulatoribus Augusti dicti surgente tyrannide amotum, & M. Iunij Bruti partes sequutum, cumq; illo & repub. uictum, postmodum a Mecœnate P. Virgilio

Marone & Lucio Alfeno Varo suadētibus in amicorum cohortem susceptum, fortunisq; honestatum, nemo paulum in libris prouectior ignorat. Venusinū ipse se fuisse ait, licet Horatiorum familiam Romæ Trigemini sub Tullo Hostilio, Coclites, Puluilli, Barbatiq; illustrarint. Flacci cognomētum demissæ nec erectæ, ut solent, aures imposuerūt. Cognomina Romani sumebāt aut a re rustica, ut Fronditij, Stolones, aut ab inuentione, ut Pilumni, Salinator, aut a leguminibus, ut Fabij, Lentuli, Cicerones, aut a pecudibus, ut Bubulci, Suilli, Caprarij, Porcij, Taurij. aut a casu, ut Diadematus, Celer, Cursor, Scrofa, Coruinus, Torquatus, Asina, aut a rebus gestis, ut Coriolanus, Aphricanus, Isauricus, Adiabenicus, aut a moribus ut Brutus, Ouicula, Cato, Superbus, Publicola, Aemilij, Gurgites, aut a piscibus ut Murena, Orata, aut a nascēdi sorte, ut Agrippa, Cesones, Vopisci, Proculi, Posthumij, aut a corporis habitudine, ut Pæti, Aenobarbi, Labeones, Strabones, Valgi, Vari, Scauri, Compernes, Brocchi, Balbi, Nigri, Silones, Ruffi. Pisones ergo ꝙ primi pinsere uel pinsare inuenerint, cognominati sunt. licet a pisis leguminibus dictos uelint. Origo illis a Numa Pompilio fuit. cuius filij quatuor totidem familijs dederūt initium. a Pompone Pomponij, a Pino Pinarij, a Ma-

merco Mamercij, a Calpo Calpurnij dicti. Mãsit ea familia Romæ quãquam patritia diu intra famam, neq; fere quisquam celebratur ante L. Pisonem, qui primus Frugi est appellatus illis tẽporibus, cum hominem inuenire nequam neminem hominem posses. in quem C. Gracchi extat oratio. Hic legem tulit de repetundis. cuius filius in Hispania prætor occisus est. nepos ad Pompeij tempora peruenit. Calpurnius Crassus Reguli comes in Africa captus Saturnoq; hostia destinatus, Balsatiæ regis filiæ opera, quod amaretur, euasit. Cum Mario cõtra Iugurtham legatus fuit Calpurnius qui in ferreo annulo prætura functus est. Et ipse Marius Calpurniã filiã bello cymbrico dijs uictimam immolauit. Lucius Piso annales populi Romani scripsit simplicissima suauitate. Potissimus in honore ueterum est M. Piso, qui supra Taseam apud se habuit. de Hispania triumphauit, ad quem Cicero adolescẽs a patre deducebatur. Post quem laudatur inter oratores C. Piso M. Glabrionis æqualis. Nec sua caret laude C. Piso Crassipes gener M. Tullij. Nam Calpurnium illum Lanariũ qui Liuium occidit Salinatorem, nõ ausim in hac familia numerare. Fuere & tres Caij, primus qui Palicano cõsulatum eripuit, alter Siciliam fugitiuorũ bello liberauit, tertius legẽ de ambitu tulit, in quem

consulem lapides iacti. Gnei & duo fuerunt, unus qui Manlium Crispum accusauit, alter Catilinæ amicus in Hispaniam ablegatus est. Lucium uero Pisonem Cæsaris socerũ uel hostem Cicero fecit immortalẽ. Post quem euersa repub. & cæsis per Octauium ciuibus, familiæ omnes confusæ sunt. Lucius tamen Piso sub Augusto Thraciam uicit, a Tyberio urbi præpositus est. Sub Claudio Gn. Piso rigidissimus est habitus. Cum Nerone L. Piso consul fuit, a quo C. Piso interfectus. Post quem Piso Licinianus a Galba adoptatus. Sed omnium optimus Piso fuit, qui sub Galeno Thessaliam occupauit. Imperator salutatus est, tantæ autoritatis, ut hoc Frugi cognomẽtum in eo renouatum, & statua illi defuncto inter triũphales, & currus quadriiugi decreti, eo loci ubi nunc Diocletiani thermæ semirutæ inspiciuntur. Vltimum puto, si tamen ex his est, Calpurnium Suram, qui Ephemerides uitæ Galeni scripsit. Horatius ad eum eiusq; liberos poeticam inscribit, qui Thraciã domuit, urbi præfuit, quem ebrietatis accusat Seneca. Daturus ergo præcepta, antequam opus aggrediatur, quæ poetæ cõueniant aperit, quæ totius operis perficiendi ratio sit ostendit. in qua si quis aberret, frustra operam impẽdit. Quumq; duplex docendi uia sit, aut uitanda ostẽdere, aut sequenda præ-

cipere. Vtrunq; facit Horatius. *quæ fugienda sunt, principio demonstrat. deinde quæ ex præceptis sunt, exequitur. Quinq; autem sunt, a quibus uult bonum poetã abhorrere. Primum ne quid contrariũ meditetur, ne discrepet inuẽtio, ne totius operis cõuenientia desideretur. Secundo uetat non suis locis poni multa etiam spectata, uagari longius a materia ꝓhibet, nec admittit quicquid superfluum est, flosculosq; omnes mendicatos excludit. Tertio dicẽdi figuras ita negat sectandas, ut in contraria uitia decidamus. Quarto cum nihil magis poetæ sit quam uariatio, nimiam fabulis indulgentiã, nimiũ eloquẽtiæ studiũ, ineptumq; ornatũ dãnat & superfluũ. Vltimo summæ summarum subductionẽ nullã fieri taxat. Ordiri scire sane multos ingeniose, narrare elegãter, scribere decẽter, uariare constãter, sed ea in re falli, ꝙ nullum dicendi modum inueniãt, extremã manum norint imponere, nec ut iuncta simul perfectũ reddãt corpus efficere. Erit ergo boni poetæ ante omnia ideam futuri sibi poematis statuere, & quod periti faciunt architecti, breui quasi tabella totius operis imaginẽ ante oculos proponere, ut prima ultimis, media utrisq;, omnia omnibus respondeant. Et quoniam inuẽtio potissimas sibi partes in poetica uendicat, principio circa illam uersatur.*

Humano

VMANO CAPITI. *non solum in omni uita, sed etiam in ora-*
b *tione nihil est difficilius* q̃ *uidere quid deceat,* πρέπον *Græci uocãt, nostri decorum. Cuius ignoratione, cum in sententijs tum in uerbis peccant. Nihil æque uitandum ad contraria. Vitabimus autẽ si iudicium consiliumq; adhibuerimus. Quæ ueluti gustus atq; odor nulla possunt arte tradi. Sed ea assequemur uia si rationem quandam alte petemus, pluraq; ponderabimus, & locis, temporibus, personis quæ dicẽda sint accõmodabimus. Maximam in primis curam exigit fictio, in qua tria seruari necesse est, ut aut qualia fuerint, aut sint, aut qualia dicuntur & existimãtur, aut qualia esse expediat, referantur. Est & suus conuenientiæ labor adhibendus, ut quæ in naturam cadunt fingantur, illius ordo non perturbetur, nec rationalia cum ratione carentibus coniungantur, nec contraria copulẽtur, nec ab artis absint rectitudine, omnia eodem tẽdant, ab ijsdem proficiscantur, partes magnitudine, natura, qualitate conueniant. Si Achilles iracundus, inexorabilis, exlex describitur, facile a bello abstinebit, Græcorum omniũ precibus nõ flectetur, sua in bello munia nõ præstabit. monstrum erit & si Patrocli morte non agitabitur, ni Hectoris cadauer*

circa mœnia raptabit, ni ad Patrocli sepulchrum Troianos mactabit. Erit contrarium si Tiresias suam deplorauerit cæcitatem, si Polyphemus arietis fortunam nõ laudabit, quia cæcus. Nec uitio carebit rursus poema, si pius Aeneas cum de spe tutandæ patriæ deciderit, non patrem, uxorem, filium tutabitur, non sacra suscipiet, penates custodiet, si ulla frangetur tempestate, si clauo fixus cupidinis a Didonis sinu auelli non poterit, si deniq; pacem rogatus negauerit. Ne ergo inter se pugnãtia licentiosi poetæ efficiant, sed uenustate, & ꝓprio decoro conformata describãt. HVMANO CAPITI CERVICEM PICTOR EQVINAM *&c.* *Naturæ imitatio est pictura, cui ni respondeat, portentum faciet non pigmentum. Risum inquit concitabit pictor, si tabellam proposuerit, effigiemq; effinxerit, quæ muliebri uultu & equino collo sit, corpus habeat plumis obsitũ, desinatq; tandem in piscis caudam. Eadem est ratio in poemate, ut ni quadret undecunq;, rideatur merito & explodatur. Bene poeticam picturæ comparat, quum poeta nihil aliud sit q̃ loquens pictor, & pictor, mutus poeta. Vterq; oras, regiones, formas, species, pugnas, acies, remigium, hominum ferarumq; motus effingit. Vnde pictorũ poetarumq; portenta quæ de inferis traduntur fin-*

guntur q; uocat Cicero. uterq; pingit, sed poeta felicius, cuius colores tempore non senescunt, nõ tempestatibus obliterantur, non ui ulla delentur, sed ætate tanquam igni aurum redduntur pretiosiores. Amici *etiam irridebitis.* VANAE SPECIES. *id est somnia. Omnium quæ uidere sibi dormientes uidentur quinq; sunt nomina. Somnium tegitur figuris & uelatur imaginibus.* Visio *est, cum id quis uidet quod eodem modo quo apparuerit eueniet.* Oraculũ *cum a parẽte uel a sacerdote uel a deo admonemur.* Insomnia *in ipso tantum somno sunt, nullamq; utilitatem uel significationem relinquunt, & talia se ingerunt dormienti qualia uigilantem fatigauerant.* Visum *quod fantasma* Græci *uocant fit cum inter uigiliam & multã quietem adhuc uigilare se existimans qui dormire cœpit, aspicere uidetur irruere in se, passim uagãtes formas a natura seu magnitudine seu specie discrepantes. Somnia a quiete animi maxime pendent.* Hinc *fit, ut uirtute præditi meliora uideant somnia. apud etiam uigilãtes meliora meditẽtur, animo uel corpore affecti deteriora concipiãt. ut & hominis morbo laborãtis proposita animi sunt uitiosa, nec propter corporis perturbationem animus potest quiescere.* FINGENTVR SPECIES. *Quicquid usquam existit substantia est,*

nam accidentium proprie esse, est alteri inhærere. Substantia aut incorporea est, aut corporea. Hæc uel anima carens uel animata. Animata aut sensum non habet, aut sentit, ut animal. quod aut irrationale est, aut rationale, ut homo. qui species est dicta a nostris philosophis specialissima. quod ita sit species ut genus esse nō possit. Species ergo ea est, quæ dicitur de multis qui numero tantum discrepent. VANAE. quod nusquā sint. Nam eorū quæ non sunt nulla est diffinitio. & quæ non diffiniuntur, scientia non possunt comprehendi. VNI FORMAE. nam uniuscuiusq; speciei una est forma substātialis. Forma aut substantiā denotat, aut accidens. Substantialis est quæ dat esse rei. Accidentales infinitæ sunt. Nam uniuersæ res constant ex materia & forma, & a forma unumquodq; appellatur. PICTORIBVS ATQVE POETIS. Prouerbiū de poetarū licentia, quibus impune uidetur licere ut suo fingant omnia arbitratu. sed longe secus est. neq; enim libera datur potestas, uerum circumscripti quidam fingendi ambitus conceduntur, præsertim in fingendo, in quo magna est ratio adhibenda. Fabulæ enim si aurium mulcendarū tantū gratia fingantur, & nihil subsit bonæ frugis, uel saltem ad cōmunem uitam, merito eliminantur. Illæ quæ in sapientiæ sacrario

excogitatæ

excogitatæ ſunt, ad quandam uirtutum ſpeciem hominis alliciunt intellectum. Sed eæ aut argumento ficto ſunt, & per mendacia totus ordo cõtexitur, aut ueri fundantur ſoliditate & perfecta quædam & compoſita proferantur. In illis nihil magnum, nihil arcanum. Eæ omnem continent philoſophiã. Verum & ipſæ in aliam ſciſſæ diſcretionem diuidũtur. Aut enim narratio per turpia & indigna nominibus ac monſtro ſimilia componitur. Quod ipſum fieri uetat Plato. aut ſacrarum rerũ notio honeſtis tecta uerbis, & decoris ueſtita rebus enuntiatur. Quod fecit Orpheus, qui ſuorũ dogmatũ myſteria fabularũ intexit inuolucris, & poetico uelamento diſsimulauit. Ad cuius exemplar Pythagoras ſuam ipſe finxit formauitq; philoſophiã. Neq; enim natura nudam ſe apertamq; æquo animo oſtẽdi patitur, ne a uulgo indignis manibus attrectetur. Sed enigmatum nodis, & figurarum uelamẽtis gaudet operiri, ut a ſolis tractetur ſapientibus. Hinc Pythagoras quibuſdam præceptis philoſophiæ uelauit. hinc ægyptij pro templis ſphinges adponebãt. hinc Numerio philoſopho q eleuſina ſacra interpretanda uulgauerat, ſomnia prodiderũt eleuſinas deas proſedas in lupanari proſtare poſci nummias. Eæ ergo ſunt fabulæ altiſsimis plenæ myſterijs, rerum ſecretarum contemplationem totiuſq;

naturæ cognitionem complectentes. In his se poeta exerceat, huiusmodi socraticis agatur furoribus. quicquid hausurus sit, hinc hauriat. quicquid finxerit, hinc deducat. nec sua temere immisceat, ne serpentes auibus coniungat. PICTORIBVS. *Manet in incepta metaphora & respõsiũcula.* PETIMVS VENIAM. *non placet* Acro*nianum illud, ut ueniam petamus tãquam poetæ, demus tanquam critici.* Q*uin potius innuisse puto ut alternis uitijs ignoscamus, & eodem scuto, cum opus est uicissim nos obtegamus. atq; ideo uicissim subiunxit, ꝙ & ueniam demus, & quasi debitum reddi petamus.* Datur *autem hæc poetis uenia, si quæ fingãtur ita constent, ut uni formæ respondeant, & rerum congeries præter naturam non sit.* Nec *agni tigribus copulentur.* Q*uod facit poeta, cum sublimia humilibus, uetera nouis, poetica uulgaribus miscet. Id uitiũ* κιρνασμὸν *græci uocant.* INCEPTIS GRAVIBVS. R*ecte post totius operis conuenientiam, dispositionem, ordinemq; collocat.* Neq; *est quod tam faciat a proposito discedere, nec in incepto persistere, ꝙ̃ non omnia cõuenientiæ præcepta mẽte, cogitationeq; complecti.* Natura *rerũ nihil habet ordine præstantius, quo sublato, omnia hæc pereant necesse est, & in ueterem cõfusionem, antiquumq; chaos re-*

uoluantur. Exercitus simul ac turbari cœpit, *profligatur. Statuam effingas, neq; quæq; membra suis locis disponas, prodigium facies. poema hoc ipso ordine carẽs, fluitat & tumultuatur.* Qui *sunt ædificaturi, licet saxa, arenam, & quæ ad opus sunt necessaria cõgesserint, nisi illis collocandis, disponendisq; adhibuerint artificium, nihil præclari operis surget. Si pro uestibulo cubiculum, pro aula lararium collocarint, non hæc solum membra, sed omnẽ domum perturbabunt.* Sic *quæ poeta meditetur, quãtũlibet magnas afferat cogitationes, & diuina congerat inuenta, nisi magno ordine suis quæq; locis statuerit, meditata digesserit, & in se cõmissa deuinxerit, cumulum rerũ faciet atq; cõgestum.* Difficile *est suo omnia loco disponere, ad quod magnum affert auxilium memoria, ut quæ quisq; dicturus concipiat, ubi conueniant, uideat, nec dissona alienis locis collocet, incœptiue oblitus, lõgius a fine uagetur.* Licet *tamen a materia digredi paulum, & in ipso itinere si nõ discedere, certe deflectere, ne lector similitudinis satietate fatigetur.* Qui *tamen fallendus est, ne sentiat se abduci, sed ratione ipsa deferri putet. atq; hac potissimum in re, magna sunt ingenijs frena adhibenda, ne ueluti segetes fœcundæ & uberes emittunt herbas frugibus inimicissimas, sic illa, quãuis magna & utilia, aliena*

tamen gignant. INCEPTIS GRAVIBVS. *Magnum poematis uitium est ubi grandis proposita sit materia excessus facere, & egressiones importunas, per locos præsertim cōmunes.* Duo autē *sunt ob quæ maxime hac in re peccatur. nimium ingenium cui imperari nō possit, & iudicij inopia, quod si flosculos quosdam abdiderint, putent ab eruditis probari. sed cū illiusmodi descriptiones absint a proposito, uituperantur.* Hi *sunt poetæ illi quos pingue quiddam sonare ait* Cicero, *quosq; inæquales uocat* Seneca. Non *negarim tamen donanda esse ingenijs multa. sed cōdonanda uitia sunt, non portēta.* Virgilius Georgicorum *libro tert. sic pestilentiā describit, ut nec discedat a materia, nec uagetur diutius. Idem facit in fama, & in suis catalogis. Lucanus in prodigijs, maßiliensi nemore, catalogis, magiaq; nimius est. In hoc genere sunt omnes locorū, oppidorū, temporum descriptiones, quæ si nimiū luxuriarint, sunt damnandæ. Sunt & argumentationes, ne poeta non quicquid potest dicat, sed quicquid decet. nec argumentis argumenta colligat, & probationes, quasi nihil satis firmū sit, probationibus firmet.* Nec *minus digreßio sit in eloquutione, & quædam poetica euagatio, cum plus dicimus quam conueniat. Quale est* Virgilianum *illud.*

Num

Num capti potuere capi, Et *Lucani.*
Temporis angusti mansit concordia discors.
Messala aiebat in eo carmine uirgiliano,
Quicquid apud duræ cessatum est mœnia Troiæ,
Hectoris, Aeneæq; *manu uictoria graium*
Exit. hic Virgiliũ *debuisse desinere quod sequitur.*
Et in decimum uestigia rettulit annum.

Sed hæc poetis condonantur, nec tam paruis decet maculis offendaris, dummodo ratio & quidam euagandi modus adhibeatur, ut sequentia prioribus annexa unum corpus efficiant. Quod non faciet poeta, si grandia professus in uarias egredietur descriptiones, & pollicitus ardua tempestatum aut pluuiarum tenui occupatione occupabitur. quem iure figulo comparat Horatius, *qui cum amphoras cœpit, urceũ effingat.* ASSVITVR. *Pro panno flosculos ostendit, exiguasq; descriptiones, quæ licet purpureæ pretiosæq; sint, non tamen principio conueniunt.* PROFESSVS GRANDIA. *Ergo panegyricum, balnea, syluas & eiusmodi scribẽtibus uagari licet, q̃ magna nõ polliceantur.* MAGNA. *tantum magna professis.* ARA DIANAE. De Diana Taurica *intelligit, ad cuius aram hospites mactarentur,* Iphigeniæ & Orestis *aduentu celebrata. quibus illius simulacrum in fasce lignorũ ab-*

sconditum auectum est, unde Fascellinus Diana dicta. LVCVM *dixit ob Aritiam ubi illi templum ædificatum est.* RHENVM. *neutro genere protulit, quia flumen dixerat. Diuidebat olim Galliam a Germania, nunc Germanorum uirtute uicinis locis occupatis, mediam pene intersecat Germaniam. e rheticis alpibus ortus septentrionali oceano miscetur.* ARCVS. *aut rerum naturalium naturam uult ostẽtare scire. Per aram Dianæ uult intelligere res sacras Horatius, quas uult poeta ostentare callere se.* PLVVIVS ARCVS. *Irim intelligit. Poetæ tunc Irim de cœlo mitti introducunt, cum rerũ præsentium status est mutandus, quia Iris inditium est aeris permutationis a sudo aere nubium concitans globos.* CVPRESSVM. *Græci Cyparissum dicũt, ĩ quo nos y in u uertimus, ut in cumino & gubernatore.* AMPHORA. *Græca est dictio, nec uas est certæ mensuræ, cum sit ingẽtis magnitudinis. Figuli rotam inuenit Anacharsis, cuius circuitu uasa formantur. inde quia apud Homerum figuli rota inuenitur, aiunt uersus illos falsos esse, & subditicios.* DENIQVE. *Præceptum concludit, debere esse poema unum & simplex, ut cœptæ materiæ correspondeat, nec mistũ aut implicitũ sit.* MAXIMA PARS VATVM. *Nulla uiuendi uirtus est*

cui non suum uitium sit proximum. In uiuendo timiditas & astutia prudentiam assimulat, scueritas iustitiam fingit, temeritas uelatur fortitudiue, parcitas tegitur temperãtia. Ad quas si quis affectet, nisi doctrina rerumq; cognitione firmatus fuerit, hallucinabitur, cæcutiensq; quicquid se primum offeret pro recto sequetur. sæpeq; pro uirtutibus uitia, quæ illarum mentita speciem obuiam ueniunt, amplectetur. In loquendo duo sunt quæ obseruãtur, res & uerba. Res sedem uerbis, uerba rebus dant lumen. In rebus inuentio obseruatur, in uerbis eloquutio queritur, in utrisq; collocatio. Quæ inueniẽda, & quomodo inuẽta collocanda, satis duobus præceptis dictum est ab Horatio. Iam suas partes exigit eloquutio, minor illa quidem inuẽtione, sed non facilior, & poetis maiori obseruanda diligentia. Inuenire enim & disponere, quãuis possit prudẽs & studiosus, eloqui, tamẽ. i. quæ mente conceperis promere, nõ nisi ingeniosissimi, ut orator & poeta. Nec tamen ita est sectãda eloquutio, ut rerum qui nerui sunt poematis neglecta diligẽtia toti circa inanem uerborum sonitum occupemur, & uersiculari sermone opus non exornemus, sed effœminemus. Nam ueluti forma picta, ficta, colorata offendit, sic nimis cultũ poema, luxuriosum, & plus æquo magnificum stomachum mouet. Sunt ergo elo-

quendi uirtutes, quas figuras dicimus, tres, in quibus omnis oratio non uitiosa uersatur. Grauis una, mediocris altera, tertia attenuata appellãtur. Sed uicina habent uitia & propinqua, in quæ facile incauti delabuntur. Grauem qui sectantur tumidi fiunt quandoq; & inflati. Suffultam id genus appellãt. Mediocris studiosi, languidi sæpe euadunt & enerues, quod dicunt dissolutum. Attenuatæ figuræ amatores, aridi exeunt & exangues. quod exile appellant. Sed hæc omnia dicendi præstantissimus magister stilus cõmendat. cui omnis artis, ingenij, prudentiæq; loci, omnesq; se offerunt sententiæ. Hic uerba omnia, quæ cuiusq; sunt generis maxime illustria eligit, collocatq;, & facit ut pure & latine loquamur, deinde plane & dilucide, tum ut ornate, ad rerumq; dignitatem apte & decore. Mutatur autẽ is crebro. talisq; est stilus ut plurimum, qualis est uita. In Ennio, sub quo nascens primum nec satis firma poetica, lacertos mouere cœpit. Mera est natura, & simplex dicendi genus, ut castissimam illius seculi uideas integritatẽ. Pacuuius paulo ornatior, cultior & elaboratior. nam de Terentio nostro tam potest iri inficias, a Lælio & Scipione compositas fabulas ꝙ negari, ingentem illis fuisse grauitatem. Virgilius ubertatem, copiam, iudicium, & rerum illam dominam redolet Romam.

Cœpit Ouidius cum seculo luxuriari. nam Tibullũ nemo neget otio marcescere, nec furor ille neronianus latet in Lucano. Senecam affectare nimis nõ sui seculi sapientiam tragœdiæ indicãt. Sub Domitiano ut recte uiuere, sic recte scribere difficillimum fuit. Hinc durus Statius, quem plus conari sentias q̃ assequi. Syllium scias intellexisse quid melius esset, nec uoluntatem quin sublimius scriberet & excelsius, sed ingenium ac uires defuisse. Itaq; sane licet affirmare, eundem ingenio colorem esse qui animo sit. Pictores plerunq; & statuarij quo habitu corporis sint, ipsis operibus cognoscuntur. sic poeta, si animo fuerit sano & composito & temperato, & siccum & sobrium habebit ingenium. illo uitiato hoc corrumpitur. Danda est ergo opera, ut sicut animũ sic stilum excolamus. Optimum quenq; imitemur, nullum sit uerbum rubiginosum, nulli sensus tarda & inerti structura componantur. sit quod aures demulceat, quod oculos delectet. Deniq; sermo talis sit, quale hominis corpus, ut nec uenæ appareant, nec ossa numerentur, sed tẽperatus ac bonus sanguis impleat membra & exurgat toris, & ipsos neruos robur tegat, & decor cõmendet. BREVIS ESSE LABORO. Magna uirtus, res de quibus loquimur clare, atq; ut cerni uideantur enuntiare. nec in omni

sermone quicquam tam est elaborãdum, quàm ut intelligamur, nec lectorem fatigemus. Triplex est ad hanc rem uia. Aut enim sic loquemur ut nihil addi posit, aut ut nihil detrahi. est & inter utranq; tertia, ut nec tota assurgat oratio, nec penitus deprimatur. Breuitate utemur in rebus minimis, quæ dicũtur ieiunius, nec his potest orationis ubertas adhiberi. sed quicquid dilucidũ est præclare dici uidetur, quæ si quis ornare uelit, rem agat puerilem, quum tantum debeãt plane & perspicue expediri. delectat breuitas, cum altiorẽ præbemus intellectum quàm ipsa per se uerba declarẽt, aut plus significamus quàm dicimus, ut illud Virgilianũ

Demissum lapsi per funem.

Quo equi magnitudo demonstratur. aut etiam quod non exprimimus, innuimus, ut,

Quos ego. Illa autem laudatur potissimum, quæ plura paucis complectitur. Virgilius.

Et campos ubi Troia fuit.

Cui illud contrarium est.

Venit summa dies & ineluctabile tempus,
Dardaniæ. Et Ouidianum illud.
Iam seges est ubi Troia fuit.

Sed huius breuitatis studiosi fiunt plerunq; obscuriores, non rerum obscuritate, ut in Timeo Plato, sed de industria, ueluti Heraclitus Scotinus. Obscu-

ritatem maxime facit inusitatorum, & exoletorum uerborum repetitio, eorumq; ambiguitas & non seruata proprietas. Sicq; multa uitabimus quae humilia putemus uerba, & infra rerum dignitatem, eaq; circumscribemus, ut qui sparthum erat dicturus, hibericas ait herbas. Fit *rursus obscuritas cõtextu ne tã lõgus sit, ut cum nequeat intẽtio persequi, uel uerba differuntur diuq; expectata uix ad clausulas redeũt, uel medio sermoni aliquis sensus inscribitur, ut*

Saxa uocant Itali, mediisq; in fluctibus aras.

Et *rursus dum equinum inscribit pullum.*

Nec *uanos horret strepitus. &c.*

pluribus insertis, Quinto demum uersu,

Si qua, inquit, sonum procul arma dedere,

Stare loco nescit. &c.

Vitanda *& sermonis ambiguitas, ut*

Aio *te* Aeaciden Romanos *uincere posse.*

Pot*issimam nubem inducunt sermoni, qui inania congerunt uerba, & cõmunem loquendi consuetudinem perosi, spe nitoris ducti, ita miscent & iungũt sensus, ut exolui nequeant, quiq; asperam amant & perfractam compositionẽ, disturbant de industria si quid effluxerit placidius, nec iuncturam uolunt sine salebra, uirilemq; putant & fortẽ, quae aures inaequalitate percutiat.* Ex *his sunt illi, quos deflexa uerba,*

tanquam exquisitiora delectant. non secus quam pomiliones strumosi, distortisq; corporibus, maiori apud quosdã sunt in pretio. Sic nihil delectat ex cõmuni, ꝙ recta nihil ex ingenio habere putent. quæ pestis totã occupauit Aemiliam. Nec minor cõtrahitur obscuritas in similitudinibus, si ignotæ sint & obscuræ, quum quod illustrãdę rei gratia assumitur, clarius eo ipso esse debeat, quod illuminatur. qualis est Virg. illa

Qualis ubi hibernam Lyciam Xanthiq; fluenta
Deserit, aut Delon maternam inuisit Appollo.

Quos Horatius reprehendit. Hi sunt qui breuitatis æmuli necessaria orationi uerba subtrahunt, quibus sententiæ amputantur, & uerba ante expectatum cadunt. satisq; putant factum, si ipsi sua intellexerint. ꝙ nolint lectorem otiosum. hincq; putant se haberi doctissimos. si quæ dictent interpretanda sint. Suetonius refert Tyberium Cæsarem morositate stilũ obscurasse solitũ. Fit enim plerunq; ut iudicij nimia seueritate, & tristi cẽsura nihil absolutum putemus, nisi in quo uehementissime elaboratum sit. Hinc nimia cura quæ scribas, peiora fiunt, neq; tam lima poliuntur ꝙ̃ exterũtur. Apelles hac se una in re a Protogene superari fatebatur, ꝙ ille manum de tabella sciret tollere. Callimachus κακόζεχνος dictus est, quod nullum diligentiæ finem haberet. In Salustio mira

mira cõtigit in breuitate felicitas. certabat cum optimis sententys, nec illas corrumpebat, sed uincebat. qui cum parente breuitatis Thucydide breuitate cõtendit, uicitq; & in suis castris eum cæcidit. Sic enim sententiam a Thucydide dictam expressit, ut paucioribus comprehẽderet uerbis, & nihil saluo sensu detrahi posset. ea est, Res secundæ mire sunt uitys obtentui. Titus Liuius tamen corruptam hanc sententiam obycit Salustio, non Thucydidis amore, sed ut læderet quem non timebat, putaretq; facilius posse a se Salustium uinci, si antea a Thucydide uinceretur. sed ueluti ex breuitate timenda est obscuritas, sic cauendum ne pro periphrasi perissologiam effingamus & macrologiam, id est longior q̃ oportet sermo fugiendus, & superfluis onerata uerbis oratio uitanda. Lepide Marcus Tullius, cum quidam filium in utero matris decem mensibus fuisse dixisset, aliæ inquit, in penula solent ferre. Est & uitium maximum, sententias repetendo corrumpere, & dum contentus nõ sis bene semel dixisse, facere ne bene dixeris repetendo. Ouidius cum Polyxena esset adducta, ut ad Achillis tumulũ immolaretur, Hecubã facit dicẽtẽ.

Cinis ipse sepulti,

In genus hoc sæuit.

poterat hoc contententus esse. adiecit.

Tumulo quoq; sensimus hostem.
Nec his contentus addit.
Aeacide facunda fui. Pulchrum erat, si quod bene cesserat, reliquisset. neq; enim minor uirtus est scire desinere, quàm dicere. sed sua non ignorauit Ouidius uitia, sed amauit, & quo peccabat, in aliis reprehẽdebat. nã cũ Varronis carmina legisset.
Desierant latrare canes, urbesq; silebant,
Omnia noctis erant placida composta quiete.
Dixit meliores fore uersus, si secundi ultima pars abscinderetur. Nec mediocri eget cura compositio, ut non solum turpem sonum uerba iuncta nõ ædant, sed ne occasionem turpitudinis dent, quale illud.
Incipiunt agitata tumescere. & Placidumq; petiuit.
Coniugis infusus gremio per membra soporem.
Quod si orator corrumpitur uerbis maxime impropriis, redundantibus comprehẽsione obscura, compositione fracta, uocumq; similium aut ambiguarum captatione puerili, certe si propriis utemur uerbis recto ordine, non in longum dilata cõclusione, nihil deerit, nihil supererit, apertum faciemus poema & dilucidum. DECIPIMVR SPECIE RECTI. Cacozelon uocant, quoties ingenium iudicio caret, & specie boni fallitur, omnium in eloquentia uitiorum pessimum. Zelus est ubi sententia

tẽperatur,ut nec modũ excedat,nec infra deijciatur. Quod si plus æquo res extollitur cacozelus.si ad infima deijcitur chamezelus dicitur. Dionysius hæc.
SECTANTEM LEVIA. Inter graue & attenuatum dicendi genus quodam est intermedium interiectum,& quasi temperatum, nec acumine posterioris,nec flumine utens superioris. cuius propriũ est uno tenore fluere,solamq; afferre æqualitatem & facilitatem,omnemq; orationem uerborum sentẽtiarumq; modicis ornamentis distinguere, & dicendi quodam candido genere delectare,nõ arctis iunctum numeris,sed solutum liberius,non atrox,non mirabile,sed castum & uerecũdum,nõ quod animos perturbet,sed placet,nõ tam persuadeat quàm delectet,cõcinnisq, utatur sentẽtijs & probabilibus. Debet autẽ hoc in genere neruorũ uel minimum, suauitatis esse plurimum,quippe cui omnia dicendi ornamenta conueniant,& quod translationes quasi stellæ illustrẽt.ut cum Ennius arcem & urbem orbas dixit. Alligãtur & huic quidã lepores ut insignis & florẽs sit oratio. sed nisi summa assequamur,dissoluti & neruis articulisq; effracti euademus. In quod uitium decidimus desidia discentium & inscitia præcipientiũ. Sat enim putamus bonos nos poetas esse,si molliter fluxerit carmen,si cõmode cantetur,& ad fides referatur,si-

numerum uariarit, si non uno semper modo cæsuras fecerit. atq; ita dum dulces esse uolumus, prædulces sumus & effracti explicatione nō splendida, sed operosa, & cultu nimis acquisito, uerborū compositione molli, oratione magis lasciua q̃ læta Quod si digrediendum sit, malim poetam hirta indutum toga q̃ fucatum & meretricis uestibus insignitum. Feramq; cōmodius rudem Ennij musam, quam cultū carmen Adriani. ut Animula, uagula, blandula, hospes, comesq; corporis, quæ nūc abibis in loca? Pallidula, rigidula, nudula, nec ut soles dabis iocos. Aut tinnitus Gallionis, aut calamistrum Mecœnatis, Debilem facito manu, debilem pede, coxa, tuber adstrue giberum, lubricos quate dentes, uitam dum superem bene est. hanc mihi uel acutam si subdas crucē, ferā. Et alibi. Quid turpius amne syluisq; ripa comantibus? uide ut alueum lyntribus arent, uersoq; uado remittat ortos. Et illud. Sol & aurora rubent, plurima inter saxa mouit aqua fraxinos, ne exequias quidem unus inter miserrimos uiderē eas. Quis cum hæc legit uerba tam improbe structa, tam negligēter abiecta, tam præter omnem cōsuetudinem posita, non illum spadonibus comitatum supinum uideat & discinctum? Quo ergo pulchriora sunt, quæ sensu & eloquutione dissolueris, eo orationē magis deformem facies,

facies, quod luce uerborum, collocationis negligētia deprehenditur. Primus Cassius Seuerus ab illa ueteri dicendi grauitate & directa uia flexit orationē. Deserunt nerui quoties firmus sane paries & duraturus non placet, nisi ornatus, pictus & expolitus, quod fit uerborum lasciuia, sententiarū lenitate, cōpositionis licentia. PROFESSVS GRANDIA. *Magna & ornata uerborū constructio, maiestas, amplaq; grauitas sententiarum grandiloquum faciunt poema, uehemēs, uarium, copiosum, ad commouendosq; & conuertendos animos instructum atq; paratum, in quo non minor sit uis q̄ copia, crebra epitheta, propria, probata, sine quibus nuda sit oratio & incompta. Volentibus id assequi, nūquam species ab utilitate diuidēda est. Sit illius studiosus, uerbis nitidus, magnus, sublimis, figuris iucundus, trāslationibus magnificus, cōpositione elaboratus, tanquā eloquentiæ propola. Grandiloquos plerunq; faciunt poetas, fauor popularis, & larga principum manus. Neq; enim potest tenue pectus magna concipere, nec nō nisi magno in opere probari. Nobiles equos lōgus cursus & magna spatia cōmendant, sic poetam latus campus ostendit, per quem nisi liber feratur & solutus, frangitur & debilitatur. Illum populi plausus accēdit, huic magni honores, diuitiæ, muneraq; uires*

ministrant. Mirantur Virgilium addidisse subitarium finem carmini canentem. at ego minus miror. cui enim diuinum nõ excitet spiritum Augustus auditor, & uniuersus populus romanus spectator? qui illius inclytis uersibus ĩ theatro assurrexit uniuersus & forte præsentem spectantemq; Virgilium ueneratus est sic quasi Augustum. non enim huic semper poetæ non assurgendum. Habet uenerem submissa quãdoq; oratio, præsertim si quid dicendum incidat humile, cauendum ne tam graui dicendi generi macula inuratur. Virgilius.

Cæsa, inquit, iungebant fœdera porca.

Fecitq; elegans fictio nominis ne uile esset, quod fuisset sane si porco dixisset. Ridetur poeta ille q̃ ait

Prætextam in cista mures rosere Camilli.

At illud uirgilianum admiramur.

Exiguus mus.

Facit additum epithetum ne plus expectemus, & casus primus minus dedecet, & insitata unius syllabæ clausula gratiã facit. Si ergo semper ardens, semper grauis, semper acer fuerit, inq; hoc uno se exercuerit, aut huic tantum generi studuerit, uix sanus poterit iudicari. Capiunt sublimitatem in poemate quæ sensu carentia actum quendam & animũ sumunt, ut

Pontem indignatus Araxes, &

Ferrumq; armare ueneno.

Sed ueluti modico usu ac opportuno attollitur, sic frequenti, tædio completur. Fit autem ex graui suffultum & turgidum, si insaniam affectabit, & grãdius aliquid quam res postulet narrabit. Esset huiusmodi uirgilianum illud.

Templa dei saxo uenerabar structa uetusto.

nisi subesset historia. Caßius Seuerus reprehendi meruit, q semper ardens, semper esset concitatus, & crebris plenus sententijs. Quod uitabit poeta, ni pro grandi turgidus fiat. SERPIT HVMI. *humile dicendi genus numeris pene solutum esse oportet, tenue, uagum. Sed ne licenter errare uideatur, nimium cultũ horreat, sed id ipsum decet, quod nihil habeat ornati, & sua sit pulchrum simplicitate. non gemmæ, non cincinni, non calamistri appareant, fucus omnis repellatur, sola munditia, sola remaneat elegantia, acutæ sentẽtiæ & crebræ, quæ in hoc genere, etiam ex abdito erutæ delectant. sermo purus, in transferendis uerbis uerecũdus, in priscis parcus, in usitatis frequẽs, translationibus delectetur, paulo etiam liberius & quam mollißimis, cõpositio placida, lenis, submissa, non uerba iterentur, non uenustates quærantur, non similiter concludantur, nõ paria paribus referantur, nulla lumina assumantur illustria,*

nec prosopopœiæ fiāt, aut ab inferis mortui excitētur. Sales facetiæq; mirum q̄ huic generi conueniant. Proprium autem est docere omnia, & dilucidiora facere, nō ampliora, subtili quadam & pressa ratione. nihil sordidum, nihil captatū, nil contra ullum propositum, sensus honesti, nec altius dicti, nec magnifice, sed in sententiā coacti. absint stimuli illi acres, & subiti ictus sententiarum, furorq; ille poeticus, non elatus, uiolentus, currens, sed effusus, purus, fluens, Connexio non excitet, non pungat, non feriat, sed interdū præterlabatur otiosa, & sine tædio spatietur. nec careat hoc suaui dicēdi genere, habet enī quādoq; plus uiriū remissa & lenis oratio, quam ille summus ardor & contentio. Cum de rebus dicitur grādioribus, ipse res uerba rapiunt, ita fit cum grauior, tum splendidior. Sed tenues res dicuntur ieiunius, quibus uix orationis ubertas potest adhiberi, satisq; habent si dilucide dicantur & perspicue. Sed cauendū, ne dum nisi tritum uolumus & cōmune, in sordes incidamus, & aridi exanguesq; euadamus, ne dum plus iusto coli fugimus, plus iusto ornamenta negligamus, & dum crura nolumus, alas uellamus. Serpūt enim humi qui ita rem tractant ut debent, sed aliquanto minutius. Qui aculeis quibusdam, interrogatiunculisq; pungūt angustis, quibus licet lector assentiatur, nihil tamen

animo mutatur, idem abit qui aduenerat. serpit rursus humi, qui dum uitat ne ut flumen infinite feratur oratio, eneruat compositionē, ut nulla esse uis posit, quod uitium inesse Siculis refert M. Tullius. Non *sit ergo poeta hoc in genere humilis, sed placidus, nō abiectus, sed nitidus, nō depressus, sed planus.* SERPIT HVMI. *Qui dum uult consuetudinem imitari, & putat se ob facilitatē posse assequi, experiens decipitur, & dum plurimum ne sit sanguinis cauet, omnem sucum demit, dumq; maximas uires studet subtrahere, non aduertit integram orationis esse oportere ualitudinem.* Ne *putet bonus poeta uno eodemq; genere semper utendum. admiscenda sunt hæc ipsa, & omnia simul copulanda, nec in uno diu perstandum, sed tāquam in aciem omnibus instructus armis poeta exierit, nunc hoc, nunc illo, ueluti res dicendæ exegerint, utetur. eodemq; in opere nūc dicet summisius, nunc aget preßius, nunc totus assurget, & exultabit audacius, nec id temere uel arbitratu, Sed quemadmodum dicendorum ratio poposcerit, moderabitur.* T*ripartitam hanc uarietatem, locum, tempus, personas inspiciet.* Q*uoties probandum aliquid, quoniam neceßitatis est, subtile sequemur & tenue. quum delectare placet, in quo omnis inest suauitas, modicum & mediocre ge*[illegible]*us tentabimus, dice-*

musq; explanatius, tum etiã uberius, & ad popularẽ intelligentiam accõmodatius. Si uero flectendi sunt animi & mouendi, uehemens illud & arduum, cuius proprium est uincere, aggrediemur. atq; ita humilia dicemus subtiliter, temperata mediocriter, grauiter magna. Deniq; si quid de uita, de moribus, de omni cõsuetudine scripserimus, tenue erit, iucũdum, & ad delectationem accõmodatum. Si quando animi perturbantur, uehemẽs incensumq; fuerit & concitatũ, eadem utetur in stilo ratione. modo maturus erit & grauis, modo huic cõtrarius, ardẽs, erectus, infensus. Cumq; proprius suus sit cuiq; stilus, & hic fluat & redundet, ille breuiter & circuncise dicat, hic siccus & sobrius quandam amet dicendi frugalitatem, ille pinguis florida lasciuiat oratione, bonus poeta nulli addicet se, nec quo illum fortuna tulerit tãquam hospes deferetur, sed permiscebit omnes stilos, & omnia, & ex omnibus suam sibi eloquentiam conflabit. Virgilius, non iam hominis, sed poeticæ nomen, non eadem omnibus in locis, etiam in Aenea utitur contentione. Mutatur crebro, nõnunquã etiam ad quotidianum genus sermonis accedit, nec semper eundem perpetuumq; dicendi spiritum sine ulla cõmutatione obtinet. modo argutijs agit & acumine, modo totus assurgit, modo a grauissimo discedens ad medium

delabitur, modo arctatur, ut magis cõtra iram possit, nunc inundat copiosissimus ut nihil sit addendum, nunc siccus est & sobrius, nunc cultus & floridus, nunc hæc omnia permiscet, & facit unum quoddam ex omni uniuersitate pulcherrimũ temperamẽtum. Hunc *ergo imitemur, hunc sequamur, ab hoc ne latũ quidem unguem digrediamur, si poeticam assequi desideramus.* QVI VARIARE CVPIT. Nihil *poterat post tria dicendi genera oportunius collocari quam ipsa uarietas, quum figurã in dicendo cõmutare oporteat, ut facile satietas uarietate uitetur. atq; ideo uerborum sententiarumq; flores spargentur, non æqualiter, sed distincte, tãquam insignia quædam & lumina.* Pi*cturã nulla æque res cõmendat atq; uarietas.* M*usica reclamet si unam serues æqualitatẽ, nec flexiones admittas.* I*psa terra hic læta segetibus est & pratis, ibi syluis & rupibus hispida, hic sicca arenis, hic irrigua fontibus, pars uasto aperitur mari.* N*ihil deniq; aut animo, aut corpori placebit si uarietatem substuleris. quod maximis uoluptatibus semper fastidiũ sit finitimum, & similitudo mater, sit satietatis.* P*oema sine intermissione, sine reprehensione, sine uarietate, licet clarum sit, licet pictum coloribus, nõ tamen erit in delectatione diuturnũ.* H*omœologia sit quoties nulla uarietatis gre-*

tia tædium leuatur, quæ non animo solum, sed etiam auribus est ingratissima. Itaq; bonus poeta nō in eadem semper hærebit sentētia, sæpe declinabit a proposito, sæpe se ipsum reuocabit, sæpe eadem multis modis uersabit, & quæ dixit, repetet, sæpe argumēta rationibus cōcludet, interrogādo urgebit, & rursus ipse sibi ad interrogata respondebit. nunc hominū mores describet, nunc muta quædam inducet loquētia, nunc similitudines comparabit. utetur exemplis, occupabit quæ opponi posse uideat, breuitatē sequetur, modo rem diffuse subijciet oculis, modo supra feretur quam fieri poßit. nūquam deniq; in uno eodemq; scribēdi stilo consistet. Verumtamen hæc nisi collocata, nisi structa, nisi nexa recte fuerint, syluis delphinum appingemus. nam quid poterit esse tam monstro simile, quam unā rem uariare indecore, nec personarū respicere conuenientiam, & lenem se prebere, ubi ui agēdum sit, asperum esse, ubi lenitas desideretur, nec scire dicendi genera & figuras apte, cōmode, suisq; locis collocare? An non etiam fluctibus aprum collocabimus, si ad id quod nō proposueramus, alicuius placentis uerbi decore rapiemur? si non ornamenta quæremus sed lenocinia? si non sat erit bene & præclare dixisse, etiam belle & festiue uolemus? si rebus nomina modum excedentia aut nō

accedentia imposuerimus? si nihil propriũ placebit, & in transferẽdis nimiũ delectabimur, splendoremq; conabimur accersere, & uerbis utemur aliud significantibus, & similitudinem non seruãtibus? Variabimus etiam prodigialiter, cum uno nimis uerbo utemur, & in eius significatione iocabimur, ut in satyris Q. Ennij. Nam qui lepide postulat alterũ frustrari quem frustratur frustra, eum dicit frustra esse. Nam qui sese frustrari quem frustra sentit qui frustratur, is frustra est, si non ille est frustra. Nec minus agit prodigialiter, qui in aliam quam inceperit materiam exijt. Pacuuius reprehenditur ꝙ cum Zetum & Amphionem fratres de musica introduxisset disputantes, omnis disputatio in sapientiæ rationem, & uirtutis utilitatem consumitur. Virgilius male audiuit, id est reprehensus & accusatus est, ꝙ comparationem illã de Diana ad Didonẽ uariarit indecẽter, Qualis in Eurotæ ripis, & cætera. Quid enim simile, inquit Didoni, serio incessu incedenti inter tyrios principes operi instanti regnisq; futuris, cum Dianæ uenatibus ac lusibus & pharetra? sed licuit illi euagari, uariareq; similitudinẽ. Eidem uitio dant ꝙ in Aetnæ descriptione uariarit indecenter tertio, Portus ab accessu, &c. Voluissent nimium reprehendendi cupidi homines, illum aut rei causas ex-

quirere, ut Claudianus, aut spumantis materiæ flumina ostēdere, ut Pindarus, sed artificiosus poeta, ut ostēdat rei miraculum a portu aduersus Aetnam, ea narrat, quæ pcul potuere nauigātes deterrere. nam q

Ad cætera, nubem

Turbine fumantem piceo, & candente fauilla,

reprehendunt, q non fumare soleant, quæ sunt candentia, puerile est. neq; enim fumantem dixit candente fauilla, sed nubem candentē fauilla. Oblitusq; est noster Gellius hanc loquutionem libro quinto notasse pro Virgilio, contra Iulium Iginum.

Ipse quirinali lituo & c. Nemo ergo poe*tarum tam docte hac usus est uarietate q̄ Virgilius, præsertim in catalogo, ubi potissimum discedit ab Homero, nec ordinem urbium, populorumq; seruat, nec eādem semper repetit figuram, sed uariat, quod castæ aures latinæ crebram horreant repetitionem. atq; illa in eo maxime delectat uarietas, quod nec singulos inducit duces pugnantes, quodq; plures inter pugnandum nominet, qui prius non sint dicti, quod nec duces manum conferant semper, nec in catalogo nisi primi describantur.* VARIARE. *uarietas inquit M. Tullius latinum uerbum cum sit, proprie in disparibus dicitur coloribus, trāsferturq; in multa disparia. Qui, inquit, uarium studet poema efficere,*

atq; ut similitudinem uitet, plus iusto uacat eloquẽtiæ, ut quæ admirationem excitet, & noua inserit & miranda, nisi artem norit, in proximũ uitium cadet, mediiq; terminos excedet, & suæ illæ in poemate uarietates tam erũt prodigiosæ, quam si pictor in syluis delphinũ pingeret, aut aprũ in fluctibus. VNAM. R*ecte unam, neq; enim prodigium erit plures simul materias cõmittere unam eandem rem, sed eandem nimis discutere, nimis exornare, frustulatimq; rimari, id est quod uitio datur.* P*rouerbiũ huiusmodi erat apud græcos,* D*elphinus in sicco. quod statim moriatur.* V*idetur autem* Horatius *suo se telo iugulare, qui in odis scripserit.*

Piscium in summa genus hæsit ulmo,
N*ota quæ sedes fuerat columbis,*
Et *superiecto pauidæ natarunt,*
A*equore damæ.* *quin &* Ouidius.

Et *summa, inquit, piscem deprendit in ulmo. nec diu post.*

Et *modo qua graciles gramen carpsere capellæ,*
N*unc ibi deformes ponunt sua corpora phocæ.*

S*ed datur uenia, quod inundationem describant, quam fas est per amplificationem exaggerare.* IN VITIVM DVCIT. *ob uirtutum uitiorumq; uiciniã, qua maledicus pro libero, temerarius*

pro forti, effusus pro copioso accipitur. CVLPAE FVGA. *Timendum est, ne dum alterũ fugias uitium, in alterũ cadas.* In *epistolis hãc repetit sentẽtiã.* Dum *uitant stulti uitia, in contraria currunt.* SI CARET ARTE. *qui imperiti sunt, nec ullam nouere artẽ, licet magno sint ingenio, ꝙ ignorent quæ subiungenda sint magnis inceptis, quæ fulcienda, quæ relinquenda, quæ uarianda, dissolutum poema faciunt, & ex diuersis cõgestum, ut cohærere non posit, simile puerorum cõmentarijs, in quos magnas sententias, & res bonas, nullo tamen ordine referuntur.* V*nde fit ut indocti maiorem habere copiã uideantur, ꝙ dicunt omnia.* Doctis *electio placet & modus.* Debẽt *ergo in poeta spectari natura, doctrina, usus. natura ingenio, doctrina sciẽtia, usus fructu continentur.* AEMILIVM CIRCA LVDVM. Bene *ageretur cum poetica si quamlibet eius partem assequuti, in nostram tota ueniret potestatem.* V*erumtamen quædam est totius forma, partiumq; cõnexio, ut si quid ulli membro defuerit, frustra sit in cæteris laboratum.* Erunt *enim multi, quos non deseret inuentio, non corrumpet collocatio, non stilus decipiet, non fallet uariatio, sed cum in unum omnia corpus redigentur, illa uenus decorq; poeticus destituet, nec omnia ubiq; paria sibi eademq; erunt.*

Bonus

Bonus poeta uno ibit gradu, una uia gradietur, sic collocabit singula, ut proximis respondeāt, nec stilus cum materia discrepet, aut uariatio cum inuentione discordet, aut dispositio cum conclusione dissentiat. Quin & in re etiam tenui sæpe occupantur poetæ, nec tam contextu quam flosculis ornamentisq; detinentur, maioremq; uni ornandæ parti operam q̃ cæteris impendunt. unde quicquid est, inæquale est, nec totum laudatur opus, si quædam emineant notabilia. non celebratur sylua in qua una arbor magna sit & spectata, nisi in eandem tota surgat magnitudinem. tota inspicienda res est, tractanda tota. poema non uno sit mēbro admirabile, sed omni corpore, nec solo laudetur membro, sed singulis. quin nec totum laudetur, si uni parti sua defuerit pulchritudo. nec recuso quo minus singula membra ornentur omnia. nō dicetur formosus adolescens, cuius oculi laudentur, aut os, aut manus, sed ille cuius uniuersa facies partibus singulis abstulit admirationē. Poetæ ergo nihil deesse oportet, nihil superesse. sciat æque desinere, ac dicere. nec quicquid erit patietur frigescere. semper crescat oratio, nouasq; uires eundo acquirat, cui cum ad summā perduxeris, quicquid adijcias detrahere uidearis, ut facile deficiat q descēdat. Potissima laus in summa subducenda consistit. quam nisi quis

recte oportuneq; putauerit, omnis ratio cōfundetur. Aemiliorum familiae patritiae & uetustae initiū dedit Mamercus Numae filius uulgo creditus, sic dictus, quod eodem fuerit nomine filius Pythagorae. Is cū mira esset sermonis lepiditate, ob id ipsum Aemilius est appellatus. nec diu Mamerci nomen in usu fuit post illum ter dictatorem, & anno ac semis cēsorem. Trifariam inuenio diuisam familiam, ut alij Pauli, alij Scauri, alij Lepidi nominentur. Pauli celebratur ara in bello in Pyrrhum, ubi Valerius Torquatus absorptus, dedicata. unde postea oracula reddebātur. sed uigore fideq; in rempub. nescio an quisquā illum uicerit, qui ad Cannas spōte perijt. cuius filia Africani uxor fuit. filius autem patri non dissimilis celebratissimū illum e Macedonia uicto Perse triumphum duxit, quo tempore Domitij Aenobarbi sunt dicti. huius filij duo in adoptionem dati, alter Maximis, alter Scipionibus, duo uiuēte adhuc patre mortui. in quo haec Paulorū defecit familia. licet quendam Propertius Paulum celebret. Scaurus dispar fortuna, quippe qui supra tres aetates iacuerint obscuri, usq; ad Marcum illum senatus principē, cuius pater carbonariam fertur artē exercuisse. hic ille est qui Varum accusatorem tam lepide luserit, ex cuius munificentia athletarum certamen tractum Romae,

qui de uita sua libros tris scripsit, Dolabellam accusauit, Metellam pontificis maximi filiam duxit uxorem, domumq; habuit magnificam in ea parte palatij, qua ad uiam sacram descenditur, cuius columnæ positæ postea sunt ĩ theatro Marcelli, cuius filius, Sullæ priuignus scænam dedit temporariam, qui Tertiam Mutiam a Pompeio impudicitiæ crimine repudiatã uxorem duxit, accusatus, a Marco Tullio defensus est. hunc puto illum esse, quem in Syria præfectum dimissum ferunt a Pompeio, cuius sororem Antistia repudiata idem duxerat Põpeius. Fuere Scauri usq; ad Claudij imperatoris tẽpora, inter quos declamator ille in pretio est, cuius orationes senatus consulto combustæ sunt. Ferturq; alius ad fasces prouectus, qui ancillarum suarum menstrua uorabat. Tandem ea familia in Scauro, qui etiã Mamercus est dictus, maiestatis accusato extincta est. Nam Terentium Scaurum, qui Casellij errores notauit, nõ puto ex his esse. At Lepidi nõ tam antea utiles, quam postea perniciosi populo romano fuere. Laudandus, qui puer bello celtiberico ciuem seruauit, cuius statua in capitolio senatus consulto posita est, quiq; censor, & pontifex maximus, cum L. Flacco reipublicæ causa in gratiã redijt. nec minus Porcina orator, & qui uiam a Placentia Ariminum perduxit, quiq; princeps se-

natus quinquies fuit. Execrandi *uero, quem* Pompeius *Italia eiecit, & ante omnes,*

Qui gessit socijs impia bella tribus,
Qui libertatem mutinensi marte receptam,
Obruit auxilijs urbe gemente nouis.

Post quem secunda progenies auo similis, meritas pendere pœnas sunt coacti. LVDVM. *licet plerunque absolute litterarium intelligamus, attamen hoc loco pro gladiatorio accipimus, ubi se exercitent gladiatores, ut matutinus, ut gallicus, magnus.* Indicat autē *eius statuarij tabernam, qui ungues exprimeret recte & capillos.* IMVS. *id est in ima parte habitans, ut ab summo ad imum. i. statim ultimus post ludum æmilium.* EXPRIMET. *exprimere sciet.* VNGVES. *non tam poetica quam cætera corpora ex ijs ipsis speciem accipere debent, ex quibus uires. Si quis eadem corpora muliebriter comat, fœdissima sunt ipso ferme labore, nec ornat corpus, sed mens detegitur. Translucida illa & uersicolor quorūdam eloquutio res ipsas effœminat, quæ illo uerborū ambitu uestiantur.* Poema *si toto corpore ualeat, ungues polire, & capillos reponere non putemus ad nostram curam pertinere.* MOLLES. *i. mobiles animatos & uiuos, unde est illud uirgilianum.*

Excudent alij spirantia mollius æra.

Imitabitur.

IMITABITVR. *id est excudet.* SVMMA. *Quod nos breuiarium dicimus, olim, cum latine loqueremur summariũ uocabatur.* TOTVM. *id est summam nesciet finire, uenustatem & decus poemati addere. Est enim quædam uenus quæ explicari nequit, sed ex diutino usu tanquam ex igne statim prosiliente succensum lumen solet in animum irrepere.* PONERE, *coniungere, totam machinam finire.* HVNC. *talem huiusmodi poetam & fictorem, qui in summa peccabit.* CVREM. *uelim.* PRAVO, *turpi,* NASVM, *in quo plurimum est decoris.* NIGRIS, *pulchris, in odis ait.*

Nigris oculis, nigroq; Crine decorum. *ꝙ hi nigri sint decentissimi, mirumq; adijciant formæ augmentũ. Coma ut nitida esset & discriminata maxime dabant operã lacedæmonij pueri, ꝙ* Licurgi *dictum illud esset, coma pulchros uenustiores fieri, deformes autem ferociores.* SVMITE MATERIAM. *non possunt uitia quæ ab* Horatio *fugienda notantur tam facile ulla uia uitari, quam se ipsum metiendo, suum ingenium, suas uires perspiculando. cum enim se ipsum quis perspexerit, totumq; tẽtarit, intelligit ꝙ̃ apta, ꝙ̃ idonea habeat instrumẽta ad id quod affectet, assequẽdũ, nec aggrediatur quibus se imparem esse cognoscet, sed quam quisq; nouit*

artem, in ea se exerceat. Inde exclamat ille.

Qua pote quisq;, in ea conterat arte diem.

Virgilius nō dum deo plenus regum albanorum res gestas exorsus omisit. Propertius & Horatius quominus Augustum celebrarint heroici carminis maiestate & sublimitate sunt deterriti.

- Dum pudor
Imbellisq; lyra musa potens uetat,
Laudes egregij Cæsaris & tuas
Culpa deterere ingeni.

Nihil ergo turpius q̃ malignum pōdus quod ferre nequeas capiti cōmittere, quo mox cogaris poplitem flectere, & ab incepto abstinere. Versandum animo, an posis cogitata exequi, & ad metam perducere. sed tamen ita uersandum, ne dum benedicere desperamus, cupiditate & labore cōsumamur. ad perfectum enim studio, non indignatione opus est. notumq; est illud Iulij Flori. Stultum esse, uelle melius dicere q̃ posis. Curandum ut q̃ optime dicamus, dicendum tamen pro facultate, nec putandum sola illa bona esse quæ latent, & quæ inuenire nequeamus. VERSATE. Tractum a baiulis, qui uecturas onerū corpore suo factitant. quod genus græci βαστάζοντας uocant. CVI LECTA. præmium subducit bene uersantibus eorū materiam. CVI. cum ad sumendam pro

uiribus materiam inuitasset, opportune fructũ ostẽdit. POTENTER. *quantũ quis potest, nouum aduerbium recte formatum.* FACVNDIA. *id est qui non, ut uellet, sed ut potest materiam elegerit, is nec ubertatem uerborum ditemq; dicendi copiam desiderabit, nec dispositione confundetur.* ORDINIS HAEC VIRTVS. *licet sint quamuis formosa quæ inueneris, nisi diligentia collocẽtur omnis uenus, omnis suauitas desideratur.* Nihil *est bonis ingenijs feracius, quæ ueluti fœcundæ segetes non solum fruges, sed etiam herbas effundunt frugibus inimicißimas, quas ordo euellet.* Poeta *imperatorem imitabitur, suo quæq; loco ubi plurimũ proficere & ualere poßint, tanquam equites, pedites, leuemq; armaturam in maximis, opportunisq; partibus collocabit, & ueluti ille in pugnando, sic in dicendo hic facile uictoriam cõsequetur.* Tanti *autem est ordo, ut uel deformia poemati inserere, non dedeceat, non ut emineant seu necessaria sint, sed ut suos locos tenendo meliorẽ locũ concedant melioribus, ut quædam in corporibus mẽbra uidemus inesse. Schemata & metaplasmos ita amant poetæ, ut manifesta etiam uitia sequantur, quæ si detrahas, carmini suauißima demas condimenta, sin unum in locum congerantur, totũ ut acre, putidum, rancidum fastidibimus.* Ordo

igitur ea gubernans & moderãs, nec apud se nimia, nec ubilibet aliena esse patietur. Summissa quædam impolitisq; simillima inter ipsos altos ac uenustos locos sese interponens illustrat oratio. quæ si sola sit proijcitur tanquam uilis, si autem desit, illa pulchra non prominent, non in suis quasi regionibus, possessionibusq; dominãtur, sibiq; ipsa propria luce obstãt, totumq; cõfundunt. AVT EGO FALLOR. *ueluti corrigentis, id est, aut ego poeticam non noui.* VT IAM NVNC DIC. *ordo duplex est, naturalis primum, quo ita res exponẽda ut gesta est. Alter artificialis dicitur, quo a medijs rebus incipimus. Ille historicis, hic cõuenit poetis.* Hoc *fecit* Vir*gilius, qui a nauigatione incepit* Aeneæ, *nõ a* Troiæ *excidio. Si enim primum excidium narrasset, non posset quæ uoluit de* Didone *effingere.* Hoc *comici faciunt & tragici.* Lucanus *ꝙ a principio belli ciuilis ordiatur, a multis excluditur* Helicone. IAM NVNC DICAT. *id est modo utatur ordine naturali.* PLERAQVE DIFFERAT. *idest modo utatur ordine artificiali.* PRAESENS IN TEMPVS. *multa occurrunt quæ si differas sint profutura, præsentia nihil efficiant boni, ut* Virgilius *in libro tertio.*

Classemq; sub ipsa,

Antandro,

Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ. *Quo in loco omittit, ut lepidius referat in nono.* PRAESENS IN TEMPVS. *id est nunc differat.* AVTOR *poeta.* HOC AMET. *id est quod est par suis uiribus.* HOC SPERNAT. *quod non potest bene reddere dilucidum.* IN VERBIS ETIAM TENVIS. *totius poeticæ fundamentum eloquutio emendata & latina, quam scire nõ tam est præclarũ, q̃ turpe nescire. Cæcilium & Pacuuium male loquutos accusat uetustas, atq; eo acrius, q̃ in illa ætate ut innocentiæ, sic latine loquendi summa laus fuit, nemoq; Romæ uiuebat aliqua domestica barbarie nõ infuscatus, qui nõ recte loqueretur. Crescẽte deinde imperio, cum ex diuersis locis inquinate loquentes confluxissent, paulatim uulgo cœpit romanus sermo corrumpi, ita ut candor ille latinæ linguæ Liuius ab Asinio Pollione patauinitatis accusetur. Eadem ratio & Athenis accidit, tantiq; fuit attice loqui, ut Theophrastus qui optime omnium loqueretur, ab attica anicula cum quanti aliquid uenderet percontaretur, hospes sit appellatus, quod fertur tulisse molestissime q̃ non hospitis effugerit speciem, cum ætatem ageret Athenis. quin & Demosthenes male fertur ab Aeschyne audisse, q̃ nõ uerba, sed portenta loqueretur,*

ob eamq; rem ut putidus exagitaretur. quo magis expurgandus est sermo, & diligens ratio adhibenda, & unumquodq; uerbum mittẽdum sub trutina, qualeq; sit inspiciendum. uerba enim quibus latinus sermo utitur, aut nostra sunt, aut peregrina, aut simplicia, aut composita, aut propria, aut translata, aut insitata, aut ficta. Nostris utendum crebrius, quæ in latio sint nata, & cum urbe Roma educata. Peregrina non sectanda nec quærenda, ne curiose magis quam latine loqui uideamur. sunt autem peregrina ex omnibus fere gentibus, Prænestinis, Sabinis, Oscis, Tuscis, Atellanis, & omni fere Italia. quin & Gallis, Afris, Sardis, Hispanis, sed Græcis potissimum, unde nostra maiori ex parte deducta. qua ex re tanta romanæ linguæ mutatio facta est, ut primũ fœdus inter Romanos & Carthaginenses ictum L. Iunio Bruto, M. Valerio consulibus, statim post eiectum urbe regium dominatum, ne antiquitatis quidem peritissimos pleraq; nisi difficulter intelligere potuisse, asserat Polybius. Quare illi uidentur errare qui eandem romanam latinamq; linguã putant, cum omnino latina illa sit uetusta, romana uero hæc noua ex multis compacta. Componuntur autem apud nos uerba, aut ex nostris tam integris quam corruptis duobus, aut ex nostro & peregrino, aut ex duobus peregrinis,

quinetiam ex nostris tribus, ut Capsis, id est cape si uis, Lupercalia, quæ a luendo per caprũ componũtur nam a luo & præpositione per, & caprum lupercalia componũtur, Solitaurilia, quæ sue, oue, & tauro fiebant. Propria, sunt certa rerum uocabula, pene cum ipsis rebus nata. quæ si abiecta, obsoletaq; sint, uitãda sunt, lectis & illustribus utendum. proprijs dignitatẽ dat antiquitas, fit enim sanctior & admirabilior oratio, si quædam non quibuslibet in usu inserueris. sed ab his abstinendum, quæ ab omni usu sint remota, & ex pontificum cõmentarijs, uetustissimisq; fœderibus cõtracta, unde famam eruditionis quidam affectant, ut quædam quasi soli scire uideantur. Propriorum uirtus est scire artium, studiorum, nauticæ, rei militaris rusticæq;, & cæterarũ proprietatẽ scire & consuetudines. ne dictum cõsulem dicas, dictatorem renuntiatum aut designatũ, legem factam, senatus cõsultum promulgatum, aut latũ. fugienda tamen aliquando proprietas, ueluti in obscœnis, sordidis, & infra dignitatẽ humilibus. Translata necessitas inuenit, & ut in uestitu accidit, delectatio celebrauit. Delectat autem maxime, quod ingenij specimen sit trãsilire ante pedes posita, & longe repetita sumere, facereq;, ut qui audit alio deducatur cogitatione, nec tamen aberret. Transferuntur animi & referuntur

mouenturq;. sed obseruandum ut cõueniant, similia sint, & clariorem rem faciant. siquãdo licentiosiora fuerint, aliquo uerecundo adminiculo fulcienda, ne omnino abrupta uideantur. fictis, nouisq; abstinendũ, q & ægre cum decore formentur, & homines fere, quæ non recognoscunt aspernantur. Nouãtur, aut si græca transferantur, aut latina coniungantur deriuenturue, ut perpessionẽ dixit Cicero, & Cato autumnitatem. quando tamen nouantur, uidendum an usquam in latina sint lingua, quæ sane ditior est q̃ putent qui in illius adytum non penetrarunt. Omnis uerborum laus non rationis, sed consuetudinis, quam sequi debemus, & in ea exerceri. Caius Cæsar in libro de ratione latine loquẽdi ad M. Tullium Ciceronem ait, ac si ut cogitata præclare eloqui possent, nonnulli studio & usu elaborauerunt, cuius te pene principem copiæ & inuentorem, bene de nomine ac dignitate populi romani meritum esse existimamus, hunc facilem & quotidianum nouisse sermonẽ, nunc pro relicto est habendum. EGREGIE. docte, translate, cõmode. IN VERBIS ETIAM TEN. tenuẽ pro subtili posuit & molli nõ aspero. SERENDIS, id est componẽdis. Collocationes enim uerborum sunt, cõpositio, cõcinnitas, numerus. TENVIS, in proprijs. CAVTVS, in trans-

latis, bona uerba sunt splendida, antiqua, ꝓpria, trāslata, mala uero uulgaria, obsoleta, aliena, gētilia, obscura. EGREGIE. debent ergo uerba esse usitata & eximia, quæq; in ueteribus scriptis sint frequentata. NOVVM. ad id quod diximus allusit. Nouantur etiam uerba si ex notis coniungantur, ut aurifodina, nouū ut adpromitto. IVNCTVRA. compositio. Laberius nimis licentiosus hac in re est habitus, qui Medicimonium dixit, adulteritatem, & depudicare, & manuari. i. furari, inuolare, multaq; alia huiuscemodi. SI FORTE NECESSE. Si in qualibet arte nō ingenua solum & liberali, sed & sellularia, licet ijs qui in eis uersantur, earū rerū quæ nouæ sunt uocabula cōstituere, quo magis liceat poetæ, cui de medio foro uerba arripere, ꝙ sordida sint, plerunq; ne splendentia quidem, non licet. Sexcētæ res sunt, præsertim in philosophia, quæ nomina desiderent, nec habent, quæ cum habeāt, fastidio nostro perdiderūt, id autem est indignius, ꝙ in ægestate fastidium non conuenit. Nouanda sunt igitur uerba, sed si careamus, ne si asilum habemus, tu œstro inculces, atq; ideo forte addidit. INDITIIS, inditia animorum sunt uerba. ABDITA RERVM. aut de occultis rebus. i. naturalibus intelligit, aut de ijs quæ inueniūtur in dies, & in hūc diem

latuerunt, ut nihil sit quo prohibeamur bombardam dicere, campanam, & stapedem. nam barones, episcopus, paræcia apud Ciceronem *leguntur.* Vir *nostro tẽpore utraq; lingua doctus* Gaza, Ouiparis & Viuiparis *optime usus est.* Næuius *in his formandis nimia est usus luxuria, quippe apud quem pudicolor dicatur* Aurora, *nocticolor* Memnon, *& silenta loca, murcidæ. i. ignauæ, dulcioriloquus & uituperones legantur.* CALLIDA IVNCTVRA. *docta compositio & docte sapienterq; coniuncta.* CINCTVTIS CETHEGIS. *licet eloquentiã in* Bruto, Valerio, Appio, Fabritio, *primisq; illis romanæ reipub. fundatoribus fuisse negari non posśit, de quo tamen extet memoriæq; sit proditum eloquentem extitisse, primus est* M. Cornelius Cethegus, *quem his celebrat carminibus* Ennius.

Additur orator Cornelius *suaui loquente*
Ore Cethegus Veturio *collega* Philoni.
Is dictus ollis auris popularibus olim,
Qui tum uiuebant homines atq; æuum agitabant.
Flos delibatus populis, & suada medulla.

Huic si tanta fuit eloquentia quantam in eo prædicat Ennius, *cum infans esset latina res, multa nouare fuit necesse, ut quasi autor esset conditorq; uerborum.* Ob *hoc* Horatius *noua uerba* Cethegis *ait*

nō exaudita, atq; ideo subiunxit. CINCTVTIS. q; is mos fuerat Cethegis, ut seminudi in bellū proficiscerentur. unde Lucanus.

"Exertiq; manus uesana Cethegi." et alibi. "Nudiq; Cethegi." Syllius octauo libro.

Ipse humero exertus gentili more parentum,
Difficili gaudebat equo."

Nam et Ouidius cinctutos dixit lupercos. Primis illis Romæ temporibus, tunicæ in usu nō erant. statuæ Romuli in capitolio, et Camilli in rostris togatæ sine tunicis uisebantur. quo habitu delectatum ferūt Catonem, ut capistro sub toga cinctus in forū prodiret. quod uolens innuere Horatius cinctutos dixit Cethegos, ni malis cinctutos pro expeditis accipi, nec discinctis, id est ad pugnam paratis, unde præcincti strenui dicebantur, unde ξυζωνος strenuus græce appellatur. utcunq;, dum cinctutos dixit, id uoluit intelligere, nō illis audita, quibus licebat undecunq; noua uerba effingere. Cethegi dicti sunt Cornelij, quod nomen in multis romanis familijs ascitum est. Cornelij enim appellati Scipiones, Lentuli, Sullæ, Cinnæ, Labeones, quod etiam sumpsere sibi Celsus et Tacitus, Ruffini, Nepotes, Cossi, Asinæ. PVDENTER. nō scurriliter. Theophrastum refert Cicero dixisse metaphorā uerborū debere esse pudendā. PARCE

DETORTA GRAECO. *quoties interpretamur, si uno uerbo græcum uerbum exprimere non possumus, idem pluribus uerbis tentabimus, uel græco utemur, si latinum non occurrerit, ut in ephippijs. quæ parce sunt detorquēda, ut propola, qui ille est, qui uenum res exponit. ut Plautus in Aulularia, Gelasinus. Schœnobatem sunt qui nolit. Diuus etiam Hieronymus imparce synoridem dixit pro iugo.* QVID AVTEM. *argumentatio sumpta ex M. Tullij tertio de finibus, apud quem ipse Cicero Catonem alloquitur. Si enim Zenoni licuit, cum rem aliquam inuenisset, inusitatum, inauditumq; ei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* CAECILIO. *hic ille est Statius, qui a M. Tullio malus latinitatis autor perhibetur, cui Volcatius Sedigitus palmam statuit de comico. seruus is fuit, nam Statius seruile nomen erat. postea uersum est in cognomentū, appellatusq; est Cæcilius Statius. Cæcilij Romæ dicti sunt Metelli orti a Cæculo Prænestis conditore, uel a Cæcade troiano Aeneæ comite.* PLAVTOQVE. *Plautus latinæ linguæ genius M. Accius dictus est, & a pedum planicie plotus, mox Plautus dictus. M. Catonis ætate Romæ floruit. P. Clodio. L. Porcio consulibus, Catone cēsore mortuus est, centum XX annis ante consulem Ciceronem.*

ceronem. VIRGILIO. *Virgilius acerrimi uir iudicij quāuis uerborū nouationibus non delectetur, sic tamen antiquis usus est, ut tanquā usitata eluceāt. Ollis dixit, quia nam, pone, pollucet, cernere ferro, cæteraq;, iusso pro iussero.* Idemq; *dum nihil posset fingere, quod non insigniter asperum, durum, absurdumq; esset, maluit græcis uti, ut spelæa ferarum, trieterica, thyas, & orphi, inousq;* Palemon. *quod de pręceptore suo* Parthenio *sumpsit.* Lychnū *maluit quā lucernā, quin & peregrina amauit.* Vros *enī dixit &*

Camuris hirtæ sub cornibus aures. id est in se redeuntibus. VARIOQVE. *Varius poeta* Virgilij Horatijq; *amicus* Thyestem *tragœdiā edidit, in qua summopere laudatus est, ut in* Medea Ouidius. *sed nō defuerunt qui de laudum cumulo demerent, quod Virgilij scripto eam edidisset pro suo. Fuere tamen eodem tempore, & Varius poeta, & Varus dux, licet & hic e poetica nō expūctus. Vari Alfeni dicti sunt & Accij.* INVIDEOR. *non nouum protulit, sed ante a Plauto usurpatum, qui in* Truculento *ait.* Qui *inuident, egent, illi quibus inuidetur rem habent, ni uelis impersonale dictum, antea inuideor nusquam. Mire tamen cum de nouatione loqueretur uerborum, uerbum aut nouauit, aut uetustū protulit tanquā renouatum.* POSSVM.

Scilicet recte nouare uerba & parce detorquere a græco fonte. CATONIS LINGVA. *eum intelligit Catonem, quem tam necessarium fuit nasci reipub. q̃ Scipionem. alter enim cum nostris hostibus, alter cum moribus bellum gessit, unde Censorinus, quasi malis moribus deuictis appellatus est.* Cantério *uehebatur hippoperijs impositis.* Cornelius *nepos ait, eum quæstorē ex* Africa *redeuntem* Q. Ennium *e* Sardinia *deduxisse. quod non minoris existimatum, q̃ quilibet amplissimus Sardinensis triumphus.* Carmē *scripsit de moribus.* Salustius *a* Leneo Pompei *magni liberto reprehensus est, q* Catonis *uerborum ineruditissimus fur esset, unde noto incessitur epigrammate.*

Et *uerba antiqui multum furate* Catonis,

Crispe Iugurtinæ cōditor historiæ. ET ENNI. *cum duo fuissent* Enny, *nec id indocti animaduertissent, factum est ut de patria & libris ambigatur.* Hic *tamē ille est* Rudiensis, *qui primus res romanas heroico carmine complexus est, quem imitatos* Ciceronem & Virgilium *non impune accusat* Seneca, *quippe cui respondet* Aulus Gel. SIGNATVM. *perstat in sumpta metaphora ab ære. uir perfectissimus dixit, uerbis utēdum esse ut nūmis publica moneta signatis.* VT SYLVAE FOLIIS.

Cōfirmaturus nouari posse uerba, male inquit, ageretur de re latina, si cum multa intereant, non noua orirentur. Intereunt autem uerba, & nostro fastidio, & politiori iudicio, quod antiquis rusticanus placebat sermo, & qui plenioris sonus esset, sequēs ætas facta delicatior manum iniecit, & ueluti disciplinam pristini seculi, ita & sermonem fastidire cœpit, & noua uerba parturire, antiquatis illis noua substituit, antiquorumq; illam pinguitudinem exilitate sermonis castigauit. Hinc V littera paulùlum cessit de medio, & I cœpit delectare, ut Manibiæ, libido, maximus, commissator, delixus, arispex, contimax, aucipium. sed uerborum eadem ratio est quæ & uini, ut nec nouum placeat, nec nimis uetustum ullam habeat suauitatē, quædamq; in eo sit ætas, cum non de musto ac lacu sumitur, nec natū consule Tullo, aut Opimio quæritur. Delectant tamen quædam antiqua repetita, ut peccatu dixit Cicero, & fretu, & antistitas. Afferunt enim plerunq; uetusta uerba, quia intermissa sunt, gratiam nouitatis similem, quæ etiā antiquitatis autoritate iuuatur. Modus ergo adhibendus, semperq; Cæsaris illud notum ante oculos, ut tanquam scopulum sic insolens uerbum effugiamus. non minus oblitterata repetenda, ut exantlare, prosapia, apluda, floces, flaces, hallucinari, caperatum, &

plurima id genus, quae illi solent libenter usurpare qui sero in litteris profecere, ut quae nunquam didicerint, cum semel scire coeperint, magnifaciant. Sisenna *usitati sermonis emendator a* Caio Rufio *cum* Sputatilicia *dixisset lepide irrisus est.* VT SYLVAE. *comparatione ostendit nihil stabile in rebus humanis.* INTERIT. *perit, extinguitur.* Plautus, *qui per uirtutem peritat non interit.* NATA. *ficta, nuper facta.* VIGENT. *uigorem habent, delectant.* NOS NOSTRAQVE. *argumentum a maiori. si nos, inquit, nostraq; omnia etiam grandia, et quae immortalia putantur, peribunt, an putamus uerba non interitura, quae tanquam folia singulis annis decidunt et renascuntur, nec habent quicquã stabile?* RECEPTVS. De Lucrino *lacu intelligit a* Caio Iulio Caesare *magnis molibus incluso. quod opus* Virgi. *celebrat lib.* II. Georg. Iulia *qua ponto. etc.* Augustus *deinde profecturus in* Pompeium, *portum* Iulium *apud* Baias *immisso in* Lucrinum *et* Auernũ *mari, lacum effecit.* RECEPTVS. *inclusus.* REGIS OPVS. *puto intelligi de italico labyrintho, quem fecit sibi* Porsena *rex* Ethruriae *sepulchri causa, simul ut externorũ regum uanitas quoq; ab italicis superaretur.* Plinius *meminit libro trigesimosexto.*

Sterilis.

STERILIS, *de Pontina intelligit, quam duo amnes faciunt Aufidus & Vfens.* XXIIII *urbium loca occupabat. eam exiccauit Cornelius Cethegus consul, cui ea prouincia obuenerat, agerq; ex ea factus est. Caius Iulius Cæsar quin siccaret morte præuentus est. idemq; hostiensem portum rei difficultate deterritus omisit. quem postea Claudius imperator perfecit.* VICINAS VRBES. *Anxurem, Pipernum, Saturam, Seciam, sed & Capenates, Lucumq; Feroniæ.* AMNIS, *Tybris.* DOCTVS. *ab Agrippa nomine Augusti.* INIQVVM. *Tybris cum omnia longe, lateq; inundaret, & crebro magnã iacturam agro romano inferret, Augustus alueo purgando animũ adiecit. Et quoniã nihil est ꝙ tam faciat inundationes, q̃ sinus fluuiorum, ꝙ recto non possint cursu deferri, quũ ad uelabrũ Tyberis flecteretur, dato Agrippæ negotio, in hunc quem cernimus rectũ alueum redegit, totumq; purgauit, terminos ĩ ripa disposuit, quos effossos uidimus hac inscriptione.* IMP. CAE. DIVI FILIVS, AVG. PONT. MAX. TRIBVNITIAE POTEST. XVII EX SENATVS CONSVLTO TERMINAVIT. R. R. EX PROX. CIPP. PED. XL. S. *Id est, Ruderibus reiectis ex*

proximis cippis, pedes quadraginta semis. MORTALIA FACTA. quid enim aliud agũt nouæ leges, nisi ut ueteres pellant, & prioribus derogent? quin & cœli hæc marisq; facies conflagrabit uniuersa, & in antiquũ chaos fundetur. MORTALIA FACTA PERIBVNT. est enim necesse ut quæ ortum habeant occidant, eaq; potissimũ, quæ homines fecerint. Stultum enim esset putare mortalem quemquam posse aliquid perficere immortale. NEDVM. si ergo mutãtur omnia, neq; quicquam tam magnum est, quod non uices patiatur, an mirãdum est uocabula interire, & noua renasci? utimur hac particula nedum præposita maiori re. VIVAX. quæ diu uiuat. VSVS, cum ubiq; possit, omniumq; rerũ sit dominus, in uerbis tamen potissimum dominatur, qui illorum sit solum quoddam & fundamentum. Is ille est optimus dicendi artifex & magister, quo duce multi paruo ingenio, nullis pene litteris, ut bene loquerentur sunt consequuti. M. Varro in illis libris de lingua latina ad M. Tullium, qui desiderantur, in omnibus pene uerbis cõsuetudinem dominari affirmabat. omnis enim analogiæ & anomaliæ disputatio, quarum alteram Aristarchus, alterã Crates peritissimi grammaticorum græcorum summa ope defendebant, solo usu consuetudineq; terminatur. Da-

rius ille magnus Asiæ regnator quanti esset usus uolens ostendere, accitis ad se græcis, qui eius parerent imperio, rogabat, cuius nam pretij magnitudine patres mortuos comederēt, nūquā se facturos respōderunt. tunc uocatis ex India qui Callaciæ uocitantur, apud quos esitandi parētes mos est, adhuc græcis adstantibus, quo præmio sciscitatus est admitterēt, ut parentum corpora cremarētur, responderunt Darium loqui meliora. hoc pacto ostēdit usus & consuetudo quanti esset. Afranius togatarum poeta, sapientiam usus & memoriæ filiam dixit, quod sapientem non disciplinis tantum instructum, sed in noscēdis, periclitandisq; rebus uersatū esse ostēdit, Eius uersus est.

Vsus me genuit, mater peperit memoria,
Sophiam uocant me graij, uos sapientiam.

Cauēdum est autem in uerbis ne decipiamur, ut pro usu abusum sequamur, qui illius mētitus speciem imprudentibus se offert. neq; enim uitia, etiam quæ inuaserint ciuitatem, probamus. si enim usum putabimus quod plures faciant, periculosum erit & formidabile, cum plures semper pro malis accipiantur. Erit ergo usus ut uiuēdi consensus uoluntasq; bonorum, sic loquendi consuetudo, & quædam quasi coniuratio eruditorū. VIS. ratio. RES GESTAE. unumquodq; poema materiā in se continet & tracta-

tionem. materia in uerbis, tractatio in uerborum est collocatione. De uerbis copiose dictũ est ab Horatio. superest ut collocationes exequatur, quarũ tres partes feruntur, cõpositio, concinnitas, numerus. & quia non eundem numerum unaquæq; res desiderat, quo carmine quæcunq; cupias sint complectenda, ostendit. ne res grandes tenui humiliq; carmini cõmittas, aut amores conuiuiaq;, quæq; iocos exigunt, heroico tradas enarrãda. Heroici carminis inuentionẽ Apollini acceptam ferimus, quod eo carmine oracula olim respõdebant. Hinc & Pythius uersus dicitur, quod interfecto ab Apolline Pythone accolæ hexametrum heroicum sex spondeis compositum cecinerunt. deinde soluta spondei altera syllaba sine damno temporis cœpit inseri. Iudæi Apolline excluso putant Mosen hoc carmine primum cecinisse. Apud græcos licet dubitari nõ debeat, quin ante Homerum fuerint poetæ, quod ex eius carminibus intelligi potest, quæ apud Ilium in procorũ epulis canebantur, tamen primus heroum res gestas hoc uersu cecinisse putatur Homerus, hinc heroicus dictus, nam & Epicus dicitur, quod sermonum capax, quodq; per eius pedes simplicius & facilius uerba eant & decurrãt. Hunc Ennius longum uocauit. Dignitate primus est, plena oratione grauis, & grauitatis honore sublimis, multaq; pulchritudinis uenustate

nuſtate præclarius. Huic carmini potiſsimum conueniunt, fabula, allegoria, antiqua hiſtoria, cõueniẽs dictio. VERSIBVS IMPARITER IVNCTIS. elegiã quis primus ſcripſerit in ambiguo eſt. ſunt qui Etheoclem Naxium primum ueluti furentem hoc carmen cecinisse, nec deſunt qui Archilocho tribuãt, Terẽtianus Callinoum putat. Hoc ſane cõſtat, defunctorũ laudes hoc carmine celebrari ſolitas, unde ſibi nomen elegia ſumpſit. hinc & miſerabiles uerſus dicti ab Horatio ad Tibullum. Crediderim ego, præficas, quæ cõductæ plorabãt in funere, hoc carmine uſas, lugubrem næniam cecinisse. Pentameter licet hexametro ſubiũgatur, legimus tamen & monocolon, ut illud in Cõmodũ imperatorẽ,

Commodus herculeum nomen habere cupit,
Antoninorum non putat esse bonum.

lege Lampridium. IMPARITER. Terẽtius Scaurus in cõmentarijs in arte poetica libro decimo, impariter aduerbium figurasse inquit Horatium. INCLVSA. an incluſa id eſt deſcripta & comprehẽſa, an ad id alludit, ꝙ necesse ſit ſententiã duobus uerſibus concludere. COMPOS. ut illud propertianum.

O me felicem, o nox mihi. &c. Callimachus & Philetas primas ſibi in elegia uendicant partes

apud græcos, ex nostris Tibullus cum Propertio certat. EXIGVOS. tenues, molles. LIS EST. irridet grammaticos, q de re leui & inutili certent. GRAMMATICI. qui & critici sunt appellati. sed Horatius eos irridet, seu respexit, quia eorum est omnia indagare. ARCHILOCHVM. iambico carmine primum conuicia sunt explicata, unde Ouidius de amorum remedijs.

Liber in aduersos hostes stringatur iambus.

Dictus pes ex Iambes nomine famulæ Celei, licet a triumphante Baccho quasi Thriambum dictum putent. sed a Marte ortum sane placet, atq; ideo breui longaq; syllaba conficitur, q in iaculando breui primum accessu, deinde in extẽsum passum pferimur, unde a priscis appulis, Daunius dictus est, q is primus aduersus Diomedem gradariam illiusmodi pugnam instituisset. Primus eo usus fertur Archilochus in Lycambem socerum, q Neobolem filiã desponsatam illi negasset, tantoq; felle conuicia miscuit, ut Lycambes laqueo se suspenderit. Erant in Archilocho breues uibrãtesq; sentẽtiæ, plurimum sanguinis atq; neruorum, uerumtamen nimis obscœnis maledictis inuisam sibi domũ lacerauit, unde eius libri a lacedæmonijs e ciuitate exportati q eorũ lectione puerorũ animi inficerẽtur. Eius interfectores Apollo

arguit Delphis. Ari*stophanes quemq; iambum eius longissimum optimũ putabat. Claruit regnãte* Ro*mulo, quamuis* Cor. Nepos *scriptũ reliquerit fuisse eodem tẽpore, quo* Tullus Hostilius *summã* Romæ *habuit. Cretias lepide eum accusat, ut hominem ineptum, qui de se ipso multa ꝑbra dixerit, quæ aliter nesciremus. nam ꝙ seruæ filius fuerit, ꝙ patriam ob paupertatem relinquẽs in* Thasum *uenerit, & ꝙ hic inimicus sit habitus, ꝙ sine discrimine amicos inimicosq; momorderit, præterea ꝙ mœchus libidinosusq; fuerit, deniq; ꝙ scutum abiecerit, nunquã profecto sciremus nisi ex ipso.* Hæc Elianus *de uaria historia.* Iambus *a romanis, ut proprium opus celebratus non est, a quibusdam tamen interpositus, ut a* Catullo, Bibaculo, & Horatio. *Cato tamen* Vticen*sis prærepta sibi Lepida nomine uxore, iambos in Scipionem scripsit imitatus* Archilochum. PROPRIO. *id est a se inuento, ꝙ si proprio, id est solo & nõ misto, sed ipse uerus integerq; exiẽs.* SOCCI. *comediæ.* GRANDES COTHVRNI. *id est tragœdiæ.* VINCENTEM STREPITVS. *id est altius strepitu sonantẽ.* REBVS AGENDIS. *dramatico poemati.* MVSA DEDIT FIDIBVS. *lyrã primus fertur Mercurius inuenisse, inuentaq; Apollinem donasse,*

sumpto ab illo caduceo. Hæc lyricis uatibus nomen dedit, ad quam carmina sua cantabant, statuebaturq; eis chorus quinquaginta uirorum, ac tauro donabantur. Hi *sunt qui primi deorum immortalium laudes cecinere, qualis* Orpheus *&* Linus, *hi cōuiuijs adhibebantur, qui heroum res gestas celebrarent. mox palmas athletarum, pugilum, iuuenumq; amores, & conuiuia decantarunt.* Primæ *apud illos dantur* Pindaro, *quem putat* Horatius, *spiritus magnificentia, sententiarum uerborumq; copia nemini imitabilem.* Post *hūc* Stesichorus, Alcæus, Simonides, Alcman, Anacreō, Bacchylides, *sed &* Sappho Corinnaq; *mulieres memorātur.* Ex *nostris solus fere legi dignus* Horatius. MVSAE. Iouis *&* Memoriæ *filiæ, licet cœli & terræ putet* Alcmæon. Initio *tres fuere, ꝙ omnis sonus triformis esset, aut enī uoce editur, aut flatu, aut pulsu.* Quædam *ciuitas earum simulacra* Apollini *dedicatura, terna tribus locauit artificibus, ut qui pulchriora formasset ab illo potissimū electa sumerentur, contigit ut æque pulchra fabri factitassent, cumq; discerni nō possent pulchriora, placuit omnia dedicari.* Hinc *nouē existimatæ, quibus postea* Hesiodus *nomina imposuit.* PVEROS. *filios deorum, id est heroas.* PVGILEM VICTOREM. *nobilibus athletis qui* Olympia, Pythia,

Isthmia, Nemea uicissent, græcorum maiores, ita magnos honores instituerunt, uti non modo in conuentu stantes cum palma & corona ferrent laudes, poetarumq; carminibus cantarētur, sed etiam cum in suas reuerterētur ciuitates, triumphantes quadrigis inuehebātur, eq; republica perpetua uita institutis uectigalibus fruebantur. Romani *palæstrā non admisere nec gymmica, q nudare inter ciues corpora flagitij principium sit, unde auersa præposteraq; uenus concitetur.* IN CERTAMINE. *in cursu, in olympiaco stadio, & quo uis ludo.* CVRAS. *amores, libera conuiuia & comessationes, quæq; genium oblectant.* Putarim *ego ueteres cantiones, ut* Antiopam, *aut* Andromacham *lyrico fuisse carmine descriptas.* SERVARE VICES. *nihil poterat ab* Horatio *post ea præcepta, quæ, quo carmine quæcūq; res describendæ sint, continentur, subiungi opportunius, quam illi respondere, qui forte e media turba exclamasset confundi se tam uario carminū genere, scire se aut heroicum, aut quoduis aliud carmen cudere, omnia simul ignorare. lepide hunc submouet* Horatius *& irridet, q poeta dicendus nō sit, qui non suo arbitrio quocunq; carmine tanquam miles telo utatur.* Potest *& hoc præceptum ad ea quæ sequūtur coniūgi, ut de ordine, dispositione, uicibus, id est per-*

sonarum proprietatibus ad res ipsas pertinētibus intelligat, atq; ideo colores, id est orationis ornamenta subiūxit. DESCRIPTAS. *expositas enarratasq; uices. si aut nescio aut non possum seruare, cur uolo inter poetas numerari? uel descriptas, id est dispositas, determinatas, datas psonis & rebus.* OPERVMQVE COLORES. *id est causas probabiles, quæ dant dignitatem poeticā operibus.* Terentius *in* Adelphis, *ubi* Mitio *pater* Aeschinū *accusat filium, optime seruat uices & colores operum, ut cum* Mitio *dicat, In qua ciuitate tandem te arbitrare uiuere?* Ne *id nimium sit,* Mitionem *introduxit leniter accusantem, &* Demeam *durissime blandientē, si enim acerbius & crudelius inuectus fuisset* Mitio, *color debitus nullus fuisset seruatus.* SALVTOR. *uocor, dicorq; poeta, poetæq; nomen mihi adscisco. uel ad ueterum alludit salutationes matutinas, qui honor non nisi dignioribus exhibebatur.* VERSIBVS EXPONI. *præceptum dat comicæ materiæ describendæ simul & tragicæ, si enim comœdiā scribas, tenui utēdum est stilo, ut sermo potius quam poema sit, nihilq; aliud quotidiani sermonis dissimile habeat, nisi ut quibusdā uersiculis sit astrictus.* Neq, *enim ut nos prorsus uulgo loquimur, pronunciant comici, neq; tam procul a natura*

recedunt, quo uitio periret imitatio. sed more huius cōmunis sermonis quodam scenico exornant. Dubitatum *est a plerisq; an comœdiā poema esset, q̄ humi serpat, characterq; sit humilis.* Horat. *serm. primo.*

Ingenium cui sit, cui mens diuinior atq; os
Magna *sonaturum, des nominis huius honorem.*

Idcirco quidam comœdia nec ne poema esset quæsiuere, q̄ acer spiritus ac uis, nec uerbis, nec rebus inest, unde uisum est nōnullis platonicis Democriti *loquutionem, & si absit a uersu, tamen q̄ incitatus feratur, & clarissimis uerborum luminibus utatur, potius poema putādum q̄ comicorum poetarū.* Cultum *ergo exigit comœdia inornatum, & quandam negligentem diligētiam, sermonem purum ab omni fuco alienum, sententias acutas & breues, & nescio unde ex abdito erutas. ante omnia salibus postulat aspergi, tam facetiarum q̄ dicacitatis.* T*ragicos contra decet ampla sententiarum grauitas, uerborum maiestas, grandiloqui sint, uarij, copiosi, uehementes, moueant potius q̄ delectent. Sunt hæc propria cuiusq;, sed temperanda interdum & uarianda, neq; tragico omnibus locis eadem cōtentione utēdum, sed nōnunquā etiam ad quotidianum sermonis genus accedendum. neq; comico serpendum semper humi, assurgendum quandoq; est ad cothurnū. atq; hac una in re maxime*

exoritur poetę difficultas, dum studet, ut quid deceat seruetur, ne aut persona aut loco aut tempore offendat, quod non eadem res probetur semper aut reijciatur. Illud celebratissimum decere obseruãdum, ut sit consentaneum, nec in factis solum, uerum in dictis, uultu deniq; & gestu, incessuq; respondeat. COENA THYESTAE. *id est tragœdia.* INDIGNATVR. *non patitur.* NVMERIS. *uerbis, sentẽtijs.* PRIVATIS. *humilibus.* SOCCO. *comœdia.* QVAEQVE. *tam comœdia q̃ tragœdia.* SINGVLA. *ut comœdia humilem stilum, grauem tragœdia. utraq; personarum seruet dignitatem, pro ut cuiusq; exigit autoritas.* DECENTER. *cum decoro.* TOLLIT VOCEM. *exclamat* Terentius *in* Adelphis, O *cœlum, o terra, o maria* Neptuni, *ubi* Donatus *ait esse, quod dicit* Horatius *in poetica.*

Interdum tamen & uocem comœdia tollit.

DELITIGAT. *aduersum seu seruum seu filium.* CHREMES IRATVS. *id est quæcunq; persona irata ĩ comœdia introducatur.* TRAGICVS. *tragica persona introducta.* PEDESTRI. *humili, comico, comparatione equestris.* EXVL. *cum introducuntur in tragœdia pauperes & exules.* TELEPHVS. Herculis *filius a cerua*

nutritus

nutritus diu mēdicauit, regnoq; caruit. imperauit autem Myſiæ, quam cum inuaderent græci, ne troianis finitimis ſuppetias ferrent, Telephus ultum iniurias procedit, uulneratuſq; ab Achille, a quo apud Troiā poſtea ſanatus. Pugnauit etiā cum illo Hiera coniux, qua a Nereo occiſa, græcorū ſeniores parci corpori ob formam iuſſerunt. Intacta ab Homero eſt, quod Helenā omnibus rebus ſupauerit. TELEPHVS ET PELEVS. *Euripides reprehenditur ab Ariſtophane, q Telepho & Peleo regno pulſis uerba nimis ſuperba dederit.* SEXQVIPEDALIA. *longa præter menſuram, id eſt glorioſam & tumidam oratione̅. Menſurarum appellationes, quibus utimur, ſunt duodecim, digitus, uncia, palmus, ſextans, pes, cubitus, gradus, paſſus, decēpeda, actus, ſtadium, miliarium. Digitus eſt in pede pars ſextadecima. Palmus quarta. Sextās habet digitos duodecim. Pes palmos quatuor. Cubitus pedem & ſemis. Gradus pedes duos ſemis. Paſſus pedes quinq;. Decempeda pedes decem. Actus pedes centum uiginti. Stadium pedes ſexcentos uigintiquinq;. Miliarium pedes quinquies mille.* PROIICIT. *abijcit a ſeſe, & non utitur uerbis ampulloſis.* SI CVRAT. *ſi, inquit, uult ſpectatores moueri querelis tragicarū perſonarum, neceſſe eſt ut in poematis, non doctrina*

solum sit, sed uenus appareat, quæ auditorem rapiat, & in quos uoluerit affectus deducat. PVLCHRA *docta undecunq;.* DVLCIA SVNTO. *ex ueteribus legibus sumpta uerba, dulcia, id est mollia, suauia, quæ lacbrymas concitent, non quæ terrorem incutiant, ut sexquipedalia.* Neq; *enim sufficit poemata ornare, nisi uerba loquentibus accõmodata adhibeantur.* QVOCVNQVE VOLVNT. *nihil agit poeta, nisi omnẽ auditoris affectum in suã redegerit potestatem, ut nunc flere cogat, nũc risum cõcitet, nunc iram ꝓmouet, nunc admirationem excitet. quod si hæc uis abfuerit, actum est, aliud agent spectatores.* VT RIDENTIBVS. *ad id respondet quod magnũ ac mirabile uideatur, hominẽ toties omni motu animi cõcitari, præsertim in rebus alienis, quod ait facile fieri posse, si in sententijs locisq;, quos agas tractesq; dicendo, nulla appareat simulatio, sed ea sit orationis ad alios permouendos natura, ut poeta in scribendo motum inducet.* ITA FLENTIBVS ADSVNT. *ita, inquit, affectus omnes in animis nostris sunt, ut ex quacunq; imagine moueri possint.* SI VIS ME FLERE *poeta cum opus scribit, personã eius inducat oportet, quem introducit, & eosdem affectus concipiat, nec si lugentẽ faciat, leuis animus ac remissus in uerbis ap-*

pareat. hinc a Platone Democritoq; ĩ scriptis relictũ est, bonũ poetã sine inflãmatione animorũ existere nõ posse, & sine quodam afflatu quasi furoris. quomodo enĩ poterit is qui audit, dolere odisse, inuidere, & ad fletum misericordiamq; deduci, nisi omnes hi motus in ipso loquente impreßi atque immißi uideantur. MALE MANDATA. non cõuenientia sibi. AVT DORMITABO. signa libenter non audientis sunt, oscitari, loqui cum altero, meditari, horas exquirere, aut dormire. nam qui delectantur, erecti sunt, intuentes, taciti, & uultu probantes audita, qui ut aues cãtu, sic oratione suspensi tenentur. atq; hoc debet aucupari poeta. populi enim aures, ut est apud M. Tullium, tanquam tibiæ sunt, quæ si inflatæ sonum non referunt, abyciuntur. RIDEBO. irridebo, non mouebor. TRISTIA MOESTVM. si mæstum, inquit, introduxeris, sint uerba illius tristia. humanarum miseriarũ casus grauiter accipiuntur, si dolenter referãtur. Afflicta & prostrata uirtus maxime luctuosa est, quæ si recte deploretur uirtus, qui audit, ea quæ de altero dicuntur ad suas res reuocat, quas aut tulerit acerbas, aut timeat. Diuus Augustinus motum se ad lachrymas fatetur Virgiliana de Didone lectione, quem enim non moueat.

Dulces exuuiæ, -

PLENA MINARVM. *quid enim turpius* q̃ *mitia dare iratis uerba? aut totos implere numeros, uel longius exordiri?* Recte *uirgilius.*

- *Me ne incœpto desistere uictam?* & *alibi* Heu *stirpem inuisam.* - & Dido *apud eundem.*

- *Sed & moriemur inultæ.* & *alibi.*

- *Proh Iuppiter ibit.* Debet *autem irarũ sermo nõ solum incipere ex abrupto, sed breuibus sententijs, & crebris figurarum mutationibus, ueluti inter æstus iracũdiæ fluctuare.* FORMAT ENIM. *ratio præcepti. si enim, inquit, lingua animi interpres est, oportet ut ea quæ lingua exprimit, prius animo impressa uideantur.* HABITVM. *statum & qualitatem rei.* FORTVNARVM. *tam bonarum* q̃ *malarum.* IVVAT. *prohibet ne irascaris.* AD HVMVM. *humilitatem, & ad id alludit, q in mœrore solebãt ꝓstrati iacere.* EQVITES ET PEDITES. *id est uniuersus populus. uel alludit ad equestrem ordinem, cui propria erant constituta loca in theatro.* DEDVCIT. *declinat quencunq;.* ANGIT. *exagitat.* EFFERT. *manifestat, aperit.* ABSONA. *non conuenientia.* INTERERIT MVLTVM. *nihil tam uarium* q̃ *hominum mores, qui probe sunt poetæ*

pernoscendi,

pernoscendi, ut unicuiq; personæ proprij actus tribuantur. Hinc irrisus Euripides, *q̃ frequentius ex philosophorum decretis, ut* Anaxagoræ, *& sapientium aliorum dicta quædam uel barbaris mulieribus uel seruis narranda cõmisisset.* Terentius *sapiẽtiores dominis seruos introducit, quod licet in palliata, secus in togata. idem seueras sententias lepide ridiculis personis tribuit, ut magis delectent, nec caruit latratoribus, q̃ Sosiæ dederit nimis grauem sententiã,* Ne quid nimis. *Est igitur obseruandum quantum quæq; persona substineat, & quid illius sit propriũ, ut cum comœdia imitatio sit uitæ, speculum consuetudinis, imagoq; ueritatis, nõ discrepet a natura, scriptor fabularum. personæ sint rebus competentes, sententiæ uitæ cõgruentes, ioca non infra soccũ, seria nec usq; ad cothurnũ, raræ corruptelæ, & uti errore concessi amores. sit leno periurus, amator feruidus, callidus seruus, amica illudens, uxor inhibens, mater indulgens, patruus obiurgator, sodalis opitulator, miles præliator. sed & parasiti edaces, parentes tenaces, meretrices procaces.* Mores *etiam populorum inspiciendi.* A*theniẽses paruo momẽto irascũtur, ijdemq; rursum ad misericordiã facillime conuertuntur, magistratibus formidolosi, hostibus benigni.* Carthagi*nenses fere crudeles, magistratibus obtemperantes,*

In subiectos intollerabiles, abiecti dum timēt, superbi cum imperant, quos nec lusu, nec gratia demulceas. quando enim Cleoni roganti ut differrent cōcionem ꝗ hospites domi haberet, paruissent? aut Alcibiadi coturnicem quae concionanti effluxerat, certatim capiendam reddendamq; curassent, cum Hannonem ꝗ leone onerario pro iumēto uteretur, in exilium egerint? Lacedaemonij seueri, Thebani cupidi, & suis multa condonantes, Boeotij crassi. deniq; Scythae soli crudeles, Itali regali nobilitate praefulgidi, Galli superbi, stolidi, leues Graeci, Afri subdoli, auari Syrij, acuti Siculi, luxuriosi Asiani, & uoluptatibus occupati, Hispani elata iactantiae animositate praeposteri, Cretenses mendaces, uentres pigri, Phryges timidi, semiuiri, Iudaei cordis peruicacia obdurantes. DAVVS. *frequēs in comoedijs seruus, Philostratus ait, ꝗ quemadmodum in fabulis utitur uulpe Aesopus, sic in comoedijs comici Dauo utūtur ministro.* MATVRVS. *cui sermonis grauissimae partes debentur.* LOQVATVR. *uerba sunt accōmodanda pro qualitate personarū.* FERVIDVS. *ardens amator, impotens, imbecillis.* SEDVLA. *diligens, officiosa.* VAGVS. *qui multa uiderit & norit.* VIGENTIS. *in quodam codice uetusto est uirentis.* COLCHVS. *saeuus natura Assyrius,*

aſtutus Adiabenicus. prope Parthos ſunt Aſſyrij, id eſt poſt Aſſyriam. AVT FAMAM. *ſcripturus poeta ſi ueram uult hiſtoriam contexere famam ſequatur, nec ſcribat quæ prorſus excedant ueritatem. ſi mauult fingere, conſtet ſibi ipſi, fingat res ueriſimiles.* HONORATVM. *an ꝓpter illud Alexandri dictũ nobile? O fortunate adoleſcens, qui tuæ uirtutis præconem* Homerũ *inueniſti, an ꝙ nunquã ſub* Agamemnonis *imperio fuerit? hinc quoties eius perſona ĩ tragœdijs inducebatur, licet regalia ſceptra nunquam tenuerit, diademata tamen ſemper erant.* REPONIS ACHILLEM. *iterum ſumis ab* Homero *cantatum* Achillem. Plato *lib. tertio de republica* Homerũ *accuſat, ꝙ* Achillem *nimis ſæuum fecerit, hominũ deorumq; contemptorem, qui* Apollinem *pernicioſiſſimum deorum uocet, quodq; nimiam illi attribuerit lamentationem, quod auarum fecerit & crudelem, ut cadauer* Hectoris *circa muros iliacos traxerit, & captiuos ſupra* Patrocli *rogũ immolarit, qui deæ filius fuerit, & a* Chirone *ſapiẽtiſſimo educatus.* Achilles *molli, & aurea cæſarie fuit, uarijs hinc inde nodulis pendenti, & per collum fluctuanti, naribus pene aduncis, ſupercilijs tenuibus & leniter inflexis ad lunæ formam, fronte niuea, oculis cæſijs, tanta gratia & uenuſtate, ut cum aciem*

oculorum flecteret, omnium in se oculos alliceret, ut autor est Philostratus. IRACVNDVS. ob raptam Briseidem. INEXORABILIS. quem nec Phœnix nec Nestor potuerit placare. ARMIS putet ius esse in armis. FEROX. in fratrem, patruum uiri, filiosq;. Ouidius una Medeæ tragœdia facile omnes latinos tragicos superauit. INVICTA. quæ non tulerit Iasonem alterā capere uxorem. INO. Athamātis uxor quæ cum Melicerta filio in mare se præcipitem dedit, Leucothea a græcis, a nostris Matuta. Matutæ ædem ancillis Romæ nefas erat ingredi. una introducebatur, & ea alapis cædebatur. Ab hac romanæ matronæ bona filijs non optabāt, sed nepotibus, quod in filijs fuerit infelicissima. PERFIDVS. in socerum, in Iouem, in Iunonē, quippe qui Iunonem amarit, proq; ea nubi sit permissus, quæ omnis fabula contra uanis gloriæ sectatores composita est, qui gloriam quasi uirtutis imaginē amplectētes, nihil sincærum aut sibi consentiēs operantur. TRISTIS ORESTES. an tristis quod ex cæde materna mœstus expiari cuperet, mortemq; paternā defleret, furijsq; agitaretur, an ad insaniæ speciem alludit, quæ cum plures sint, alia hilares, alia tristes reddat. quidam sunt qui imaginibus, non mente falluntur, qualem insaniētem Aiacem uel

Orestem

Orestem poetarum fabulæ ferunt. quos necesse est ob id tristes fieri. qua insaniæ specie multi qui ingenio claruerũt uel in studijs philosophiæ, uel in republica administranda, uel in carmine pangendo, laborasse ferũtur, ut de Hercule *legimus,* Bellorophõte, Empedocle, Socrate, Platone. *atq; hic ille est morbus quem melancholiam græci uocant, nostri atrã bilem.* SI QVID INEXPERTVM. *id est si uis nouam personam introducere, quæ a cæteris poetis intacta sit, ut de* Didone Virgilij, *licet antea quædam de ea dixerit* Ennius, *sic tractandum est, ut omnia sibi respondeant.* INEXPERTVM. *id est nouũ, uel quod ante in scenã nõ uenerit, ut* Octauia *Senecæ.* IMVM. *id est ad finem, exitum.* DEDVCIS. *cõponis.* IGNOTA INDICTAQVE. *id est non cõmunia, sed recondita.* ILIACVM. *id est sumes imitãdum* Homerum. DIFFICILE EST PROPRIE. *magnã rem aggreditur, difficilem & periculosam, qui uult secare mare nullo duce, nec sibi saltem* Vrsa *proposita. quem si contingat portum apprehendere, nulli dubium est errasse illum diutius, longiusq; iter emensum esse, quam si stellam sequens, clauo hærens, quo eundum erat uela cõuertisset. eadem in poemate conficiendo ratio. duce autoreq; opus est, quem sequamur, cui hæreamus, &*

quem nobis imitãdum ante alios proponamus. Notã-tur ſane alibi ab Horatio imitatores tanquam ſerui. ſed illi notãtur quorum imitatio eſt uitioſa, qui circa uilia & ſingula quæq; uerſantur. Ducimur natura ipſa in quod uis ſcribendi genus, ſed ea non ſatis per-ficere poſſumus, niſi imitationem adhibeamus, id eſt tota mẽte atq; animo quem optimũ putamus, intuea-mur, nec ad amuſſim ſequamur, aut facilia quædam inſigniaue & pene uitioſa imitemur, ſed quæ maxi-me excellant, ea diligentiſſime perſequamur, ut quem elegerimus imitando effingamus. nec nos terreat ꝙ eadem multi dixerint. aperiuntur ſæpius a poetis materiæ, ꝗ̃ præripiantur. Aetnam montem quo mi-nus Ouidius tractaret nihil obſtitit quod iam Virgi-lius impleuerit. nec Seuerum quidem Cornelium u-terq; deterruit. Multæ ſunt eadem ĩ re res tractan-dæ, nec inuenturis inuẽta obſtant. Optima eſt ultima cõditio, parata inuenit uerba, quibus aliter inſtructis nouam poteſt faciem facere, nec illis manus inycit tanquam alienis, ſunt enim publica, & iuris cõſulti negant quicquam publicum uſu capi. Multum igitur cõfert imitatio, ſi tamen caute & cum iudicio appre-hendat, ut illa ſola contenti non ſimus, de noſtro adij-ciamus, nec ſequamur perpetuo, nam neceſſe eſt ſem-per poſteriorẽ eſſe qui ueſtigia ſectetur. Debet autẽ

ante omnia imitator quæ acceperit, ingenij sui cura & facultate in unum saporē uaria illa libamenta cō-fundere, ut, licet unde sumptum quidq; sit appareat, aliud tamen esse uideatur. ut in nostris corporibus facere uidemus naturam. alimenta enim quādiu in sua qualitate in stomacho perdurant, onera sunt, ubi mutantur, in uires sanguinemq; transeunt. Idem in ijs quibus aluntur ingenia, præstemus. quæcunq; hausimus, concoquamus, ut in ingenium eant, non in memoriam. Sententias nō aucupemur, quod ipsum imperiti esset. sed si quas acceperimus, transformemus, ut solēt fures, qui earum rerum quas ceperūt, signa commutant. ob hanc imitationem maiorum uestigia præstat indagari. nam si tantum modo ad indicia ueteris memoriæ fiat, curiosi potius est quam ingeniosi. Ouidius Porcij Latronis *nimis studiosus habitus est imitator, ita ut multas eius sententias in uersus suos transferret.* COMMVNIA. *quæ ab omnibus accipi possent, id est intacta & non scripta a cæteris.* PROPRIE DICERE. *id est ꝓprijs uerbis, ut ꝓpria dicentis esse uideantur.* ILIACVM CARMEN. *id est ꝑsonas descriptas ab* Homero, *quæ facilius scribuntur illo duce.* IN ACTVS. *in scenam. Omnis enim fabula quinq; actus habet.* DEDVCIS. *collocas, ponis.* PROFERRES.

scriberes, pferēda dares tuis personis. PRIMVS. *id est non imitator.* PVBLICA. *nota. monet quo pacto fieri posit imitatio, ut licet materia nota sit tua tamen uideatur. fiet autem inquit, si non totum undecunq; uolueris imitari, & quædā prætermittes, quædamq; de tuo addes.* PVBLICA. *ut bellum Troianum, Thebanum.* PRIVATI IVRIS ERIT. *eius qui scripserit.* SI NON CIRCA. *id est si non uoles totum opus imitandum circuire, & quæ dicta sunt ab illo sumere, quod ipsum uile tuum faciet poema.* MORABERIS. *occupaberis, id est circa ea quæ scripta sunt ab illis, quos imitaris, persistes.* VILEM. *quod ipsum te uilem faciet.* NEC VERBVM VERBO. *In interpretatione uerbum uerbo non reddendum, testes sunt quicunq; de bonis litteris præcepta ediderunt. Genus omne uerborum uisq;, si fieri posit, seruanda. quod si aliter fieri non posit, idem pluribus exponendum, sententiæ eædem, earumq; formæ, rerumq; ordo custodiendus. uerba nō contemnenda omnino, ni abhorreant a more nostro, quod ipsum difficile est, & non nisi utraq; lingua cōsummatißimi uiri. occurrūt uerborum proprietates, uarietates figurarum, ipsum postremo suum, &, ut ita dicam, uernaculæ linguæ genus, quæ nisi uarientur apposite, resonant dissone &*

absurde. M. Tullius *cum* Prothagoram *Platonis, & Oeconomicon* Xenophontis, Aeschynis, Demosthenisq; *duas cōtra se pulcherrimas orationes interpretaretur, multa prætermisit, multa addidit, multa mutauit, ut proprietates alterius linguæ suis proprietatibus explicaret, nec uoluit uerbū de uerbo, sed sensum de sensu exprimere.* Multa *apud græcos bene dicuntur, quæ si ad uerbum transferamus, in latino nō resonant. & contra, quæ apud nos placent, apud illos displicēt.* Aulius, *ferreus scriptor a* Lucillio *appellatus est, ꝙ* Sophoclis Electram *male conuertisset.* Ante *omnia seruanda est* Etymologia, *neq; id magni putandum, si diuersis quædam uocentur nominibus.* Scythæ Gongosiron Apollinem *uocant,* Neptunum Tagesmana, Venerem Argempasam, Vestam Tanuti. *necesse est si uertas, etymologia appareat. quāta autem interpretādo sit utilitas, uel ipse testis est* Cicero *in de oratore libro primo. quo in genere exercitationis proprietas, splendorq; uerborum, copia figurarum, uis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inueniendi facultas paratur, intelligentia & iudiciū acquiritur.* REDDERE. *interpretari, transferre, sed sensum sensui curabis reddere.* NEC DESILIES. *redigaris.* Caueat *inquit poeta, qui alium est imitaturus, ne imitatione*

eo perducatur, unde egredi non poßit. ut accidit Augusto, *qui cum Sophoclis tragœdiam uellet traducere, propter nimiam figuram dicendi perſequi non potuit.* ARCTVM. *anguſtũ locum.* REFERRE PEDEM. *egredi e materia.* LEX. *quæ uult ut conuenientia ſit in poemate.* NEC SIC INCIPIES. *multum eſt, ſcire bene incipere, ut inceptus poßit ſtilus bene ſeruari, & ſemper maiora legentibus ſe offerant quàm in primo aditu ſit propoſitũ. Vnde nihil æque eſt quod principia cõmendet, ac uerecundia, non elatis incenſa uerbis, ſed potius acuta ſententijs. Quid enim in rerum natura eſt omnium, quod ſe uniuerſum profundat, & quod totũ repente euolet? Omnia quæ fiunt agũturue, leuioribus principijs natura ipſa prætexuit.* Poeta *naturæ imitator granditer turgideque incipiet, ut maiora appareant principia his quæ ſequentur? Illud* Virgilij.

At nunc horrentia Martis

ideo putarim a Tucca Varoq, *emunctæ naris uiris ſeu poetis ſublatum, quod nimis alte ſonaret, & a uerecundia principiorum abeſſet.* Probat *id debere fieri* Horatius *boni maliq; poetæ cõparatione.* INCIPIES. *nõ id principiũ tuo põemati dabis.* SCRIPTOR CYCLICVS. *Cyclicus a cyclo, id eſt circularis, quod circulator eſſet & circumforaneus.*

Antimachum nō credo intelligi, quem clarū poetam uocat Cicero, *& Plato tanta feratur attentione audisse.* FORTVNAM PRIAMI. *carmen* Cy*clici poetæ de illius uitioso poemate trāslatum.* NOBILE. *superbum, magnum.* FORTVNAM. *prosperā & aduersam.* NOBILE. *ad quod tot reges, duces & heroes adciti sunt.* PROMISSOR. *hoc de se modeste usurpat Quintilianus in primo, Quid dignū feret hic promissor.* FERET. *afferet in medium.* TANTO HIATV. *ore tam lato, tam sublimi uoce.* PARTVRIENT MONTES. *prouerbium græcum in eos qui nullo cōsilio, magno impetu, nullo psspecto fine, grādia aggrediūtur. Quo diuus* Hieronymus *utitur in* Iouianum. PARTVRIENT. *laborabunt ut pariant.* Li*uius, Aliquādo dolor populi romani pariat quod iam diu parturit.* RIDICVLVS MVS. *sic &* Vir.

- Exiguus mus. *Casus singularis magis decet, & clausula unius syllabæ nō usitata gratiam addidit, Quintilianus libro octauo de ornatu.* QVANTO RECTIVS HIC. *Homerus cōcentu prope diuino mirabiliq; quadam musica præditus cunctos poeticos modos attigit. Omnis poetas ea uirtute qua quisq; ipsorum esset eminētissimus superauit, heroica sublimitate supra* Orpheū *attolli-*

tur, uenere sententiarumq; lepore Hesiodum uincit, omne pugnandi genus ante oculos posuit, pacis quietisq; officia, cantus, amores, conuiuia describit, opus rusticum decenter attingit & cōmode, anni tempora, nauigationes, armorumq; fabricationes cōmemorat ea diligentia, ut in magnis rebus sublimitas eluceat, in paruis appareat proprietas, ac modo copia, modo breuitate mirabilis, undiq; autem perfectus conspiciatur. Poetarum quos improbat uersus tanquā aliud agens, non minus iucunde quam urbane cōmutat, & reddit meliores, quod cum plerisq; apud Hesiodum fecit, tum maxime ubi ille cycni clypeū fingit, Gorgonis imaginē nimis demisse, nulloq; ardore poetico insignem descripsit. Homerus humilitatē quasi eius corrigens ait.

At clypei medio stant Gorgonis ora Medusæ,
Fluminibusq; micat torue & furiale uenenum,
Perq; caput uarijs flectuntur nexibus angues,
Quam circum horrendæ pestes terrorq; pauorq;,
Extremos clypei tractus gyrumq; coronant.

Orphei similiter theologiā in multis locis, & Musæi oracula eodem modo correxit. Paphus etiam ex antiquioribus poetis uolens Iouē principium & causam rerum omnium dicere, ait.

Iuppiter omnipotens ex stercore condite turpi,

Mulorum

Mulorum simul atq; ouium. at contra Homerus.
Iuppiter omnipotens celsi regnator olympi.
Pugnas deorũ quas facit, pugnãtemq́, cum Apolline Neptunum, *uictumq; a* Pallade Martem, *iuxta ueteris theologiæ* Orpheiq; *arcana orgia secretiore mysteriorum ratione ponit.* Quo *tempore floruerit, uariæ sunt sententiæ. plures centesimo sexagesimo post* Troiam *euersam anno.* Ferunt *illũ in certamen cum* Hesiodo *apud* Euboeam *descendisse,* Eaq; *pronuntiasse carmina, quæ de* Aiacibus *composuerat, quibus acies amborũ ductu in ordinem redactas insuperabiles fuisse commemorat. cum* Hesiodus *ea protulisset, quibus fratrẽ monet ut omni studio agriculturæ incumberet, ne ea fortasse neglecta alienæ opis indigens uagari cogeretur. Septem uero urbes de eius patria certabant.*
Smyrna, Rhodus, *Colophon, Salamin,* Ius, Argos, Athenæ. Appion *quidem grammaticus sub* Cæsare Augusto *tota circulatus est græcia, & in nomen* Homeri *ab omnibus ciuitatibus adoptatus.* Is *aiebat* Homerum *utraq; materia consummata &* Odyssea *&* Iliade, *unum principium adiecisse operi suo, quo bellum troianum complexus est. huius rei argumentum afferebat, ꝙ duas litteras in primo uersu posuisset ex industria librorum suorũ numerum cõ-*

tinentes. HIC. *fecit* Homerus. INEPTE. *alludit ad id, q omnes graeci inepti nuncupantur, ut etiam a* M. Cicerone *in libris de oratore, quasi uelit solum* Homerum *ex graecis carere hoc uitio ineptitudinis.* DIC MIHI MVSA VIRVM CAPTAE. *uersus* Homeri *nõ ad uerbũ de uerbo traducti ex prĩcipio* Odyssea. DIC. *expone, narra.* VIRVM. Vlyssem, *cui uoluit semper comitẽ esse prudentiam* Homerus, *quam poetico ritu* Mineruã *nominauit, qua duce omnia horrenda subijt, omnia aduersa superauit, cyclopis specu egressus est, a solis armento abstinuit, ab inferis remeauit,* Scyllam Charybdimq; *praeternauigauit,* Circes *poculis nõ mutatus est, ad* Lothophagos *non remansit, ad* Sirenas *nõ accessit.* Erat Vlysses *ingeniosus & eloquentissimus, ad inuidiam pnus, apud eum ficta simulataq; omnia, aspectu pallidus & subtristis, semper cogitabundus, affectatam prae se ferens humanitatem, rei militaris mediocriter doctus, pluris tamen habitus est q̃ esset, naualis pugnae oppugnandiq, haud ignarus, sagittãdi peritissimus habitus, post captam* Troiam *maior, q equum ligneũ excogitauerit, qq, illic inclusus promptior & audacior caeteris extiterit, statura exigua & simis naribus fuit, oculorum lumen crebris uarijsq; tum suspicionibus, tum cõmentationibus distractum,*

atq; aberrans, cogitabundum hominem exprimebat. In fabulis semper palliatus introducitur, siue quod aliquando insaniam simulauerit, quo tempore tectum se esse uoluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire, seu ob singularem sapientiam, qua tectus munitusq; plurimum socijs profuit. CAPTAE. post deletū Ilium. FVLGORE. flamma, igne, ex magno principio. EX FVMO. re tenui & debili pricipio. DARE LVCEM. luculentum opus cōponere. EX FVMO. prouerbiū de fumo ad flāmam. DEHINC. post tenue principium. PROMAT. edat, narret, exponat. ANTIPHATEM. Lestrigonum regē, qui humana carne uescebātur. CHARYBDIM. uoraginem. NEC REDITVM. eos reprehēdit qui nimis alte longeq; ordiuntur, cum poetarū proprium sit a medijs incipere, ut Homerus fecit a precibus Chrysæ sacerdotis, & Virgilius a septimo anno erroris Aeneæ. quo uitio uidētur fere latini omnes poetæ, præter Virgilium, laborasse. REDITVM DIOMEDIS. id est scripturus fabulam de reditu Diomedis. MELEAGRI. fratris Tydei, patrui Diomedis. INTERITV. a principio familiæ. DIOMEDIS. Diomedes corpore fuit agilis, oculis cæsijs, recto naso, crinibus tortis, ac sine ullo lenocinio hirtis & globosis. GEMINO

OVO. *a partu Ledæ, sed a precibus Chrysæ.* IN MEDIAS RES. *iuxta finē, inter principium & finem eius quod scribere intendit.* AD EVENTVM FESTINAT. *ad finem properat, nec prīcipia dicit, sed apte rapit auditorem, ut quæ præcesserunt, apte & cōmode intelligat.* QVAE DESPERAT. *neq; enī omnia cogitur poeta narrare. De Palamede Neptuni nepote uiro fortißimo & iustißimo fraude insidijsq; Vlyßis cæso nihil meminit Homerus, licet ferant Homerum cum Ithacam appulisset, Vlyßis anima euocata res troianas didicisse hac conditione, ut nullam de Palamede faceret mentionem.* MENTITVR. *nō solū omittit multa bonus poeta, sed si uiderit nō posse quadrare, mutat, ut Virgilius de Didone, quam constat fuisse castißimam.* REMISCET. *nō solum semel, sed sæpe miscet.* PRIMO. *ab initio, omnia omnibus respondeant.* FALSA. *ficta.* TV QVID EGO. *præceptum quo pacto quisq; poeta poßit attentum auditorem habere. id autem fiet, si mores cuiusq; ætatis seruabuntur. neq; enim satis est personarū decorū seruare, ni seruetur & ætatis.* EGO. *iudex seuerus, doctus, & criticus, id est censor.* POPVLVS. *indoctus.* PLAVSORIS. *plausus manuū collisione edebantur. post ludis peractis quo maior ederetur*

plausus,

plausus, claui & lapides in labrum conijciebantur. Claudius deinde Pulcher instituit, ut lapidum collectus ita fieret, ut ueri tonitrus similitudinē imitaretur. quæ Claudiana tonitrua sunt appellata. EGES. *id est uis plausum dari tuæ fabulæ?* MANENTIS. *expectantis.* AVLEA. *usq; ad finē fabulæ. Aulea pictus erat ornatus ex attalica regione Romam usq; perlatus, pro quibus suppara posterior ætas accepit. erat autem minutum uelum, quod populo obsistebat, dum fabularum actus cōmutabantur.* MANENTIS. *expectantis, ut quater obducerentur aulea. i. totos actus, totā fabulam.* SESSVRI. *sedebant enim in theatro, sed senatores in orchestra. Senatus a populo secretus ludos spectare cœpit. P. Cornelio Scipione. Gn. Sempronio Longo coss. quæ res uulgi animum & fauorē a Scipione auertit.* ET VSQVE. *nunquam discessuri usq; ad finē.* CANTOR. *actor comœdiæ, qui cantica pronuntiabat, quæ modis temperabantur, non a poeta, sed a perito artis musicæ, nec ijsdem semper modis, sed mutatis.* DONEC VOS. *spectatores.* NOTANDI. *exprimendi, significandi, aperiēdi.* DECOR. *ornatus, gratia, uenus.* MOBILIBVS. *quæ in horas mutantur.* AETATIS CVIVSQVE. *Varro quinq; ætatis gradus æquabiliter putauit esse*

diuisos, unumquemq; scilicet præter extremum, in annos quindecim. itaq; primo gradu usq; ad annum quartumdecimum pueros dictos, quod sint puri & impubes. secundo, ad trigesimum adolescentes, ab adolescendo sic nominatos. tertio ad quintum & quadragesimum iuuenes appellatos, quod rempu. in re militari possent iuuare. quarto ad sexagesimum seniores uocatos, quod tunc primum senescere corpus incipiat. inde usq; in finem uitæ quintum gradum factum, senesq; uocitati. Hippocrates *septem ætatis gradus fecit, ut prima ætas infantia esset, secūda pueritia, tertia adolescentia, quarta iuuentus, quinta uirilis ætas, sexta æui maturitas, septima senectus. Solon decem fecit ætatū ordines per annos septenos, ut prima ætas infantiæ sit ad emissionem dentium. pueritia ad pubem & genitalia tentamenta, in cuius fine crassior fit uox & inæquabilis, unde hirquitalli dicti. adolescentia ad barbæ longitudinem. sed huius tres gradus, in principio mellephebus, in decimosexto ephebus, in decimoseptimo exephebus. iuuenta ad uires, uirilis ætas ad stirpem relinquēdam. cui & sexta hebdomas deputatur ad prudentiæ processum & strenue agendum. æui maturitas septima & octaua hebdomade cōtinetur, ad sensum uigentem & linguam consummatam. senectus reliquias habet uiriū. decrepita morti ma-*

tura est. Seruius Tullus *ætatis gradibus tribus contentus fuit, cum cẽsum* Romæ *instituerit, ut qui minores essent annis septemdecim pueri, inde ad annum quadragesimum sextũ iuniores, supra eum seniores appellarentur.* SCIT PVER. *post septimum annum firmatis dentibus, uoce & pede, inter septimũ & quatuordecimum.* CERTO PEDE. *non uario, non imbecillo.* SIGNAT. *figit uestigia.* GESTIT. *cum gestu cupit.* PARIBVS. *cum æqualibus.* IRAM. *cito irascitur.* TEMERE. *sine causa, nullo consilio.* MVTATVR IN HORAS. *homo a stirpe ipsa neq; absolute bonus, nec malus nascitur, sed ad utrunq; procliue illi est ingenium. habet semina utrarumq; rerum, quæ educationis disciplina in partem quamuis alteram emicãt. atq; ideo docendi sunt pueri, ut sciant quæ sequenda, quæ fugienda.* Nihil *autem eam ætatem æque commendat, ac uerecundia, ut enim in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adolescentulis uerecundia, quadam quasi dote naturæ commendatur.* Hinc *pietas oritur, hinc honor erga senes, hinc tuta fit castitas. bonus enim regẽdæ castitatis pudor comes est, qui se prætendat, & quæ prima pericula sunt, pudicitiam tentari nõ sinat.* Hæc *illa est, quæ motum, gestum, incessum tenet. nam mentis habitus in corporis*

ſtatu cernitur. Hæc deniq; linguæ frenum adhibet. quod qui fecerit omnes uirtutes in una uerecũdia cõſequetur. IMBERBIS. imberbum libẽtius dixere maiores q̃ imberbem. Varro imberbi iuuenes, & Cicero imberbum dixit. quin & kalendis ianuarijs de lege agraria imberba iuuẽtute. T. Liuius imberbes putat dixiſſe uulgariter. REMOTO. poſt ſextumdecimum annum ſumpta uirili toga. TANDEM. ad iuuenũ deſideriũ alludit. CVSTODE. pedagogo, magiſtro. quod officium apud maiores noſtros ſeruile erat. APRICI. patẽtis, quem ſol aperiat. CERTVS. facilis, mollis. FLECTI. ineſt noſtris ſenſibus implicita boni imitatrix, malorumq; omniũ mater uoluptas, cuius corrupti blanditijs, quæ natura bona ſunt, ꝙ quadam illecebra dulcedineq; carent, non cernimus. difficileq; eſt in illo ætatis quaſi flexu ſtare, aut ſine caſu aliquo ꝓlapſioneue ingredi. Illæ enim cupiditates quæ nobiſcum ſunt genitæ ac educatæ, cum diutius incluſæ, & prima ætate & parẽtum cura, & pædagogorum magiſterio compreſſæ conſtrictæq; fuerint, ubi primũ libera toga ſumitur, quaſi carcere emiſſæ ſubito ſe nonnunquam profundunt, atq; eijciunt uniuerſæ. Tunc itaq, magna eſt cura adhibẽda, dum facilis animus eſt & adhuc tractabilis, dum idoneum temp us eſt laboribus, ingenijs per

ſtudia

studia agitandis, & corporibus per opera exercendis. ASPER. *durus, qui non facile monitorem ferat.* TARDVS. *quia nō cogitat.* SVBLIMIS. *tumidus, elatus, superbus, gloriosus.* AMATA RELINQVERE. *si forte consuetus fuerit.* PERNIX. *calor plurimus qui in iuuenibus est, facit ut motu plurimo uehemētißimoq; inquietētur, quo desistente prudentiores esse incipiūt. atq; ideo nō tantū mente ualent iuuenes, ꝙ mēs uicem gerit apud nos instrumēti, sed a natura dati. cæteræ enim omnes scientiæ artesq; nostra opera sunt, mētem uero ipsam opus esse naturæ fatendum est, & quemadmodū manus statim a principio suum opus non exequitur, sic mens non nisi ætate procedente cōsummatur & absoluitur. hinc uirilis ætas prudentior.* CAVET. *fugit cōmittere, unde dicendum sit illi, non putaram.* AETAS VIRILIS. *post trigesimū annum.* HONORI. *ambitioni per uirtutē.* MVTARE LABORET. *nec temere incipit, nec cito desistit.* MVLTA SENEM. *quemadmodū ex amphora quod est syncerißimum effluit primum, grauißimum quodq; turbidumq; subsistit, sic in ætate nostra quod est optimum primo est, quod cum exhauseris sola fex remanet.* Hinc *senectus mala ætas a* Plauto *dicitur.* & Virgilius *noster.*

Melior quoniam pars acta diei.

Prima ergo ætatis pars optima, nam deinde.

Subeunt morbi, tristisq; senectus.

MISER ABSTINET. *calor qui eam continet sedem, qua speramus & sapimus, facit ut securo animo simus, unde iuuentus spe plena est, senes parũ sperare possunt, & quia non sperant partis parcunt.* GELIDEQVE MINISTRAT. *gelidi enim & frigidi sunt senes. hinc excrementosi sunt & uigiles, minusq; concoquunt. siccitas autem quæ in eis est, facit ut nigrescant, parumq; uideant, quod siccitas cutem induret.* SPE LONGVS. *nõ q ardẽter speret, habet enim minus spei senectus, sed q multa animo constituat, nepotes, pronepotesq; meditetur, nec sentiat uicinã mortẽ.* DILATOR. *q differat negotia.* DIFFICILIS. *quem omnes oderint, querulus, unde Næuius tardigemulum senium appellauit.* LAVDATOR TEMPORIS ACTI. *uitio malignitatis humanæ, uetera semper in laude, præsentia in fastidio sunt. Romanis lex erat quæ a quinquagesimo anno militem non cogebat, a sexagesimo senatorẽ non citabat.* CASTIGATOR. *senes adolescentium uitam ex sua libidine moderantur, quæ tunc est, non quæ ante fuit.* ANNI VENIENTES. *tota ætas uirilis.*

FERVNT. *afferunt, quia uires, ingenium, uirtus, mens, diuitiæ, doctrina, hæc omnia ea ætate crescunt.* RECEDENTES. *in senecta, id est mala ætate.* MORABIMVR. *hæc omnis nostra sit uis.* ADIVNCTIS. *in illis rebus quæ sunt ætati adiunctæ & aptæ.* NE FORTE SENILES. *seruandæ sunt partes personarum, ut si puerũ introducas & scribas, loquatur quæ puero congrua sint. nam si adolescẽtem auarũ, leuem uirum, senem prodigum describas, natura ipsa non constet, sed cõtraria coniungãtur.* ADIVNCTIS. *in illis quæ illi ætati, quam descripseris, adiuncta sint & propria.* MORABIMVR. *circa ea uersabimur.* AVT AGITVR RES IN SCENIS. *in tragœdijs græcorũ tria sunt, Angelus, Exãgelus, & Autangelus. angelus est is qui nuntiat ea quæ accidunt, exangelus qui nũtiat ea quæ fiunt intus, illis qui sunt extra, quem Thucydides diangelon appellauit. autangelus autem est qui a nullo missus nuntiat sponte sua.* RES. *materia quæcunq;.* REFERTVR. *nuntiatur.* IN SCENIS. *quæ facta sunt domi. neq; enim cõuenit omnia in ipsa scena fieri, sed multa narrare, ut de Medeæ sæuitia.* AVT AGITVR. *unde dramatica dicta est fabula.* SEGNIVS. *non tam acriter atq; ardenter irritãt,*

mouent. Duo sunt quibus animi mouentur, oculi & aures. sed oculorũ sensus maxime est acerrimus, qui ponit pene in conspectu animi quæ cernere & uidere non possumus. Vnde recte illi fecisse uidentur, qui primi localem memoriam inuenerũt, ut quæ auribus aut cogitatione perciperent, etiam oculorum cõmendatione animis traderẽtur. DEMISSA. nuntiata. FIDELIBVS. plus enim oculis ꝙ̃ auribus credimus & mouemur. unde carẽt libri spiritu illo, ꝓpter quem maiora eadem illa cum agũtur ꝙ̃ cum legũtur uideri solent. Hinc portam illam corneam oculos uolunt significari, ꝙ & cornei sint & cæteris membris duriores. nam eburnea os significat & dentes, ꝙ quæ loquimur falsa esse possunt, quæ uidemus sine dubio uera sunt, iuxta illud Plauti, Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem. Socrates tamen ad philosophiam percipiẽdam plus auribus dedisse uidetur ꝙ̃ oculis, quo cum sentit Lactantius, ꝙ doctrina & sapientia auribus percipi possit, oculis solis nõ possit. TRADIT. uidet, sumit, de se iudicium facit. PROMES. deduces, propones oculis. TOLLES EX OCVLIS. dabis auribus nuntianda. FACVNDIA. nuntius dilucide narrãs. NE PVEROS. huiusmodi, inquit, ex oculis tollenda sunt & uerbis explicanda. NARRET. introduc nuntiũ

narrantem. INCREDVLVS. *uel quod putem sic fieri debere, uel tanto casu attonitus non credam posse fieri, ut mater filios trucidet, aut homo in anguem uertatur.* POSCI. *bona fabula.* NEVE MINOR. *omnis comœdia siue tragœdia quinq; actus habet, hoc est quiquies in scena dicitur. Comœdia enim uetus choros habuit ut tragœdia, qui actus diuidunt excluso choro, ut aliqua quies spectatoribus daretur, actus interpositus est, dum tibicen populum delectaret. nonnulli in proscenio, ne locum quidem reliquerunt. unde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile est.* POSCI. *placere quæ uult & delectare.* SPECTATA. *quæ semel acta & uisa est.* REPONI. *iterum recitari. Eunuchus Terentij tanto successu & plausu primo est acta, ut rursus esset uendita, & ageretur iterum pro noua.* PRODVCTIOR. *prolixior.* NEC DEVS INTERSIT. *deos introduci solitos in comœdijs uel testis est Amphitruo Plautina, in qua non solum Iuppiter & Mercurius sub Amphitrionis Sosiæq; personis agunt, sed & ipse Iuppiter perturbato tãtis malis Amphitrioni confessus deum, & qualis uideri solet cœlicolis adfuit, illumq; bono animo esse iussit. Introducuntur & dij in comœdijs, prologis narrãdis, ut Lar ĩ Aulularia, Auxiliũ in Cistellaria. Potest &*

ad inuocationes referri, quas suis locis. i. difficillimis & arduis opportune fieri conuenit. ut
Pandite nunc Helicona deæ, cantusq; mouete.
Sed & magna semper arte in quocunq; poemate dij introducuntur, cum eo res deducta est, ut uiribus hu manis perfici non posit. Aeneas interfecto Priamo, tenentibus omnia græcis & igne, nunquam e regia euasisset, nisi
- Ducente deo flammam inter & hostes.
nec Turnus troianis castris erupisset, ni Iuno uires animumq; ministrasset. hinc Minerua medijs cœtibus graium cohibendo Achilli interuenit soli perspicua, at aliorũ nemo tuetur. Hinc illa uirgiliana matrona in medijs millibus auxiliabunda fratri conuersatur.
- Miscetq; uiris, nec cernitur ulli.
INTERSIT. in comœdijs interueniat uel quocunq; poemate. NODVS. difficultas, res difficilis, quæ aliter explicari non posit. VINDICE. uindicante, exponente & liberante te ab ignoratione rerum. NEC QVARTA LOQVI PERSONA. in dramate tres personæ solæ agũt, quarta muta est, quamuis latini plures personas in fabulis introduxerint, ut spatiosiores frequentia facerent. Ea muta persona Cophon Prosopon facit, unde illud Martialis.

Comœdi tres sunt, sed amat tua Paula lupercos.
Quatuor & Cophon Paula Prosopon amat.
plures tribus introducuntur recte, si tumultum non fecerint, sed dum duæ aut tres loquũtur, cæteræ taceant. Potest *& quarta persona ad scenicos primarũ secundarum, tertiarumq; partium referri, neq; enim solent mutæ personæ magnas partes habere in fabulis, sed tres aut quatuor, reliquæ parum loquuntur.* ACTORIS PARTES. *chorus personas non habet definitas, quippe omnes iuncti loquuntur quasi uoce confusa, & concentum in unam personam formant, nunc circa fumantes aras spatiãtes, nunc gyros reuoluentes cum tibicine concinunt.* Est *autem eius officium laudare uirtutes, persequi uitia, a dijs ueniã impetrare, & fauere infelicibus.* Potest *esse tam uirorum quàm fœminarũ, ut ĩ* Troade Senecę. ACTORIS. *histrionis in scena & mimi.* OFFICIVM VIRILE. *solet seruari in choris, ut si uir laudandus sit, uirorum sit chorus, si mulier, mulierũ.* Hinc *ait defendat partes actoris. i. quas partes quisq; actor fecerit, uiriles, an muliebres. sit tamen chorus ut lubet, sermonẽ semper grauem & uirilẽ esse oportet.* VEL ACTORIS PARTES. *id est unum commendet ex actoribus, non omnes simul, & officium uirile defendat. i. si quid egit uiro dignũ laudet*

DEFENDAT. *suscipiat sibi.* MEDIOS INTERCINAT ACTVS. *recte medios actus, nam quemadmodum personis mimisq; de proscenio in scenam redeuntibus, apud latinos actus distinguebatur, sic apud graecos ascēdente in orchestram choro.* INTERCINAT. *chorus cātet.* QVOD NON PROPOSITO. *quicquid canit chorus debet ad argumentum referri, & plerunq; ad eum ipsum actum quem distinxit.* PROPOSITO. *rei argumento.* HAEREAT. *accōmodetur materiae.* REGAT. *mitiget, moderetur, ut in* Hercule *furēte.* TIMENTES. *pauētes, ut* Hippolytum. DAPES. *frugalitatem.* SALVBREM. *quae salutem det custodientibus.* OTIA. *pacem.* APERTIS PORTIS. *cum tuta sunt omnia.* COMMISSA. *quae eius fidei sunt credita.* MISERIS. *ut* Hectori. TIBIA NON VT NVNC. *tibiae quanto in pretio fuerint apud populum romanum, bonos tibicini a* Numa Pompilio *adhibitus testatur, quo per tribunos consulari potestate spoliati cum excessissent* Tiburq; *petissent, magna arte reuocati, ingentiq; laetitia excepti sunt.* Eorum *opera in ludis, sacris, nuptijs, funeribus erat necessaria, quod modulatione rationalis anima oblectatur, licet apud mortuos non tibicines, sed siciniste & siticines*

ticines canerēt quodam proprio tubæ genere. Sybaritæ in Italia ad tibias dimicabant. idem in Græcia Lacedæmonij, qui nec pugnabāt nisi musis litassent. Amazonum regina cum ad Alexādrum ueniret ut cōciperet, tibicina pro maximo munere regē donauit Inuenisse autem tibias Pallas perhibetur, & ob oris deformitatem reiecisse. & Aristoteles octauo Politicorum, nō tam ob deformitatē reiectas putat, quam ꝙ nihil tibiarum usus confert ad intelligēdum, unde tutore Alcibiade attica iuuentus desijt tibijs canere, & lyram sumpsit. Comœdias ad tibias agi solitas uel illud indicat, ꝙ Roscius in senectute tardiores sibi fecerat tibias. quin & in antiquis comœdijs acta inuenimus paribus tibijs aut disparibus, aut seranis, aut dextris, aut sinistris. Monodio unam tibiā inflabant, synodio utranq;, dextræ sua grauitate seriem, dictionemq; comœdiæ pronuntiabant, sinistræ & seranæ acuminis leuitate iocos ostendebāt. utrisq; mistos grauitate iocos denūtiabant. FORAMINE PAVCO. quatuor enim a principio fuerant. aucto eorum numero creuit uox tibiæ, de cuius foraminibus uicinis acutus sonus emittitur, de lōginquis uero & termino proximis grauior, item acutior per patentiora foramina, grauior per angusta, & utriusq; causæ ratio una, quia spiritus ubi incipit fortior est, defectior

ubi desinit. VINCTA. *compacta.* AEMVLA. *magnitudine uocis.* TENVIS. *ad ornatum.* ASPIRARE. *cupere ut sonaret.* SEDILIA. *caueam.* SPISSA. *plena spectatoribus.* QVO. *flatu.* MEMORABILIS. *i. rarus.* VICTOR. *Romulus pomœrium posuit a foro* Boario *ubi æneũ tauri simulachrum erat, ut magnam* Herculis *aram complecteretur, inde certis spatijs interiecti lapides per ima montis* Palatini *ad aram* Consi, *mox ad curias ueteres, tum ad sacellum larum, forumq; romanum.* Capitolium *non a* Romulo, *sed a* Tito Tatio *additũ, mox pro fortuna pomœrium auctũ, nec nisi ijs qui protulerint imperium terminos urbis propagare dabatur. non tamen romani duces quanquam magnis nationibus subactis usurpauerunt, q̃ nunquã prouinciali sed italico agro acquisito mos proferre fuit.* Lucius Sulla *ultimus romanorum ducum id fecit.* Cæsar *campum martium urbi addere cogitabat,* Augustus *deinde protulit, quem imitatus* Claudius *nouos urbi terminos posuit.* Marcus Varro *libro antiquitatũ duodeuigesimo scriptũ reliquit,* Vectium *augurem non ignobilem solitum dicere, si ita esset ut tradebant historici de* Romuli *in urbe condenda augurijs ac duodecim uulturibus, quoniam centum uiginti annos præteriisset incolumis populus roma-*

nus, ad mille & ducentos peruenturum. EXTENDERE. augere imperium. PLACARI GENIVS. genio maiores nostri uino non hostijs faciebant natali die, unde illud,

Funde merum genio. id autem ea fiebat causa, ne die qua ipsi lucem accepissent alijs demerẽt. Genio facta neminem oportebat ante gustare q̃ eum qui fecerit. Est autem genius cuius in tutela quisq; natus uiuit, dictus ꝙ nobiscum sit genitus, uel quod statim nos genitos suscipiat & tueatur. Duplicẽ omnibus omnino geniũ nobis datum affirmant sapiẽtes, quibusdam etiam datũ uidere suum genium, sed quos multiplices ornauerint uirtutes. hinc in Homeri carminibus non deos immortales credendum cum uiris fortibus colloquutos, nec adfuisse pugnantibus, sed familiares genios cum ijsdem uersatos, quorum adminiculis enituere, Pythagoras, Socrates, Numa, superior Scipio Aphricanus, Marius, Octauius Augustus, Brutus, Constantius, Iulianusq; imperatores. FESTIS. statis constitutis. IMPVNE. sine legibus. PLACARI. sacrificare. DIVRNO. ad diem perducto. IMPVNE. sine ulla lege sumptuaria, quæ multiplex erat. plures enim leges sumptuariæ latæ fuerũt, quæ sumptũ cohercebant in cibis. QVID ENIM SAPERET. romani

mores per accitam lasciuiam paulatim euerti cœperunt. hinc aucta tibia, auctæ fides, auctum loquendi genus, mensuraq; theatri moles posita. nam antea subitarijs gradibus & scena in tẽpus structa ludi edebantur. quin & uetustiora si repetas, stantem populũ inuenias spectauisse. Eo deinde luxu uentum est, ut proceres romani ĩ scena pollueretur. SAPERET. cur non corrumperetur. LIBERQVE LABORVM. tutus ab omni bello. VAGVS. tibicẽ. SIC. ex hac luxuria. SEVERIS. grauibus. FIDIBVS. præter tibias, & fides maiorem uocẽ cœpere. Ante tres chordæ erãt, post septẽ, deinde decẽ, quoniam tot sunt humanæ harmoniæ uarietates. Lacedæmonij, e Timothei fidibus neruos demi iusserũt, ꝙ plures ꝙ̃ septem haberent. PRAECEPS. facta ob luxuriam. SENTENTIA. philosophia. DIVINA FVTVRI. per quam poßimus futura coniicere. DELPHIS. obscuriora sunt dicta eorum philosophorũ responsis delphicis & apollinis. OB HIRCVM. ob nomen tragœdiæ & uetustum morem. nam olim tragicis autoribus tragos. i. hircus præmium cãtus proponebatur. hinc tragœdiæ libero patri dicatæ. MOX. deinde cum uidit tragœdiã nõ placere, nec iocos habere. AGRESTES SATYROS. uetustißimæ satyræ genus sola carminum

minum uarietate mistum erat, unde sibi nomen sumpsit. eam primum tragici poetæ induxerunt, ubi liceret licentius lasciuire. nec ut putant multi ex luctu in gaudium finiebat, sed perpetuum risum eleganti, scenicoq; modo habebat, ut apud Euripidem Hercu*les emptus a Syleo uti uillicus & seruus mittitur in agrum ad uineam fodiendam. ille magnis uiribus sumpto ligone, uites eradicat, easq; comburendas in uillam humeris cóportat, cum uescitur, panes ingentes frangit, ingentem bouem mactat, fores cellæ uinariæ diruit, easq; pro mensa parat, optimum doliorũ delinit, alterum seruum qui agro præest toruum aspiciens, iubet ocyus poma ad se ex arboribus afferre, deniq; consurgens uicinum flumen in habitationem introducit, quod cuncta deleuit.* Varro Menippum *imitatus satyras scripsit. Cum in theatro agebantur satyræ, scena ornabatur arboribus speluncis, montibus, reliquisq; agrestibus rebus. nam in tragœdijs columnis, & fastigijs, signis, regalibusq; ornamentis, in comœdijs, priuatis ædificijs, & mænianis, prospectibusq; fenestras habẽtibus ad cõmunium ædificiorum imitationem scena instruebatur.* NVDAVIT. *aperuit, ꝙ in satyra multa fiunt libere, & dicuntur liberius.* AGRESTES. *erãt enim personæ quædã satyricæ, ut Silenus & Satyrus, tum canus, tum bar-*

batus. Dionysius *ludos æditos scribit* Romæ, *i quorum pompa chori satyristarũ in silenorũ speciẽ agerentur ornatu & amictu satyrico.* NVDAVIT. *nudos introduxit.* SATYROS. *satyram scripsit fabulam.* TENTAVIT IOCVM. *satyram.* GRAVITATE. *tum carmine, tum personis, salua tragœdia iocos scripsit.* SPECTATOR. *populus qui cõueniebat ad ludos.* ILLECEBRIS. *nugis, iocis.* NOVITATE. *noua oĩa habẽt gratiã* FVNCTVS SACRIS. *qui iam sacrificauerat.* EXLEX. *quem nulla lege potes regere. i. qui sacris & rei seriæ operã dedit, iam cupit uoluptati genioq; indulgere.* RERVM. *cum dixisset satyram sumpsisse initium a tragœdia, dat legẽ quatenus & quousq; discedendum sit a grauitate.* COMMENDARE. *laudare, & scriptos dare.* RISORES. *ꝙ satyri leues sint & rideant, serijs iocos mistos habeant.* DICACES. *qui malignis salibus hunc & illum lacessunt, mordent & latrant.* SERIA. *tragœdiam.* LVDO. *i. satyra, id est introducere easdẽ personas in tragœdia, quas in satyra.* DEVS. *ut Silenus,* Bacchus, *Pan, & semidei heroes, ut* Hercules. REGALI AVRO NVPER. *in tragœdia.* OBSCVRAS TABERNAS. *in comœdiã.* T*abernariæ fabulæ dicebantur apud romanos, hu-*

militate personarum & argumentorum similitudine comædijs pares, dictæ q̄ priuatæ domus in qua scena figebatur tabulis tegerētur. NVBES ET INANIA.*id est des personam tragicam in comœdia.* HVMVM.*id est comœdiam.* EFFVTIRE.*inepte & imprudenter emittere significat.* Marcus Varro, Euax *nihil significare ait, sed effutitiū esse uerbum quoddam.* Cicero Thusculanarum quinto, Nec *hoc sic agitur, ut ex tēpore quasi effutire uideatur. unde* Plautus *in* Truculēto *futatim dixit, id est imprudenter & inconsulte.* LEVES. *utputa ex iambis omnibus, qui culpātur in tragœdijs.* Incitātur *autem tragœdiæ spōdaico carmine, unde* M. Tullius Pacuuij *carmina in tragœdia quæ* Teucer *inscribitur, spōdealia appellauit.* MOVERI FESTIS. *comparatio sumpta a matrona, quæ ita corpus mouet ut grauitatem seruet.* Matronis *saltare quibusdam diebus apud romanos licitum fuisse illud indicat salustianum,* Psallere, *saltare elegantius, q̄ꝫ necesse est probæ.* Erat *matronis saltandi cura, sed non curiosa usq; ad artis perfectionem, unde est illud* Horatij.

Doceri *motus gaudet ionicos, matura uirgo.*

Extant *Scipionis uerba, qui queritur in ludum histrionum conuenire pueros uirginesq; ingenuos, ut in uno ludo quingentos se uidisse testetur.* Saltationem

autem Romanis fuisse non indecoram uel solus exemplo est Appius Claudius, qui salius usq; ad senectutem fuit, & pro gloria habuit, q inter collegas optime saltitaret. Scipio Africanus triumphale corpus suũ mouebat ad numeros. quin & Marci Tullij ætate inter Gabinium Ciceronis inimicum & Marcum Cæcilium Metellum, & Licinium Crassum diuitis filium magna cõtentio fuit, quisnam melius saltaret. Orta est saltatio ab illis tẽporibus heroicis, & a Socrate & Platone Chrysippoq; probata, a lacedæmonijs celebrata tãquam ad bella utilis, a romanis est in ipsis sacris usurpata. MOVERI. *i. ita saltet ut a grauitate non discedat. Ita satyra a tragœdia nõ discedet õnino, quæ eius est filia.* NON EGO INORNATA. *id est non putabo me satyrographum probum, si rusticis tantum uerbis & procacibus proprijsq; fuerim usus, tantumq; discesserim a tragœdia ut opus comœdię simile ediderim. sed si finxero aptos satyros ex rebus notis. i. ex argumentis tragœdiarum & comœdiarum. quam rem licet multi sint putaturi facilem, nihilominus si aggredi uoluerint, sudabunt multum, & fortasse rei difficultate deterrebuntur.* AMABO. *non sectabor ut amatores.* INORNATA. *rustica sic ac ita de syluis.* VERBA DOMINANTIA. *propria nõ translata, quæ*

nullo

nullo poßis alio uerbo melius exprimere, ne uerecundiæ subiaceant, ut

Dic mihi simpliciter comœdis & cytharœdis.
Fabula quid præstet carius ut futuant.

TRAGICO COLORI. *charachteri & personæ tragicæ. i. non tantum a tragœdia discedat & in comœdiam dilabatur.* ALVMNI. *Bacchi a se nutriti.* NOTO. *ex nota materia, ex notis rebus. neq; magnifaciam, si argumentū sententiæq; aliunde sint quæsitæ, & notæ, dummodo ordo & compositio polleat.* SVDET. *ex labore.* LABORET. *exagitetur, crucietur, oleum & operam perdat.* POLLET. *sibi uendicat.* SERIES. *ordo, dispositio.* IVNCTVRA. *decens structura uerborum, & connexio.* SVMPTIS. *uerbis, scilicet de medio. i. de cōmuni & nota materia.* HONORIS. *gratiæ, uenustatis & dignitatis.* SYLVIS DEDVCTI. *caueant, inquit, satyrā scribētes, ne fauni introducti, qui rustici & syluestres esse debent, nimium loquantur elegāter & ciuiliter, lasciuiantq; urbane, quoniā spectatores non essent laturi, sed poetam exploderēt.* DEDVCTI. *adciti in urbem & in theatrum & satyram.* SYLVIS. *e syluis, ꝙ syluicolæ sint satyri. uel* SYLVIS. *e scena quæ arboribus ornabatur instar syluæ.* ME IVDICE. *quantum ualeam*

iudicare. IN TRIVIIS. *in quibus sunt nugæ, & dicũtur urbani ioci.* FORENSES. *qui in foro uersantur, qui habent iocos & mordacia dicta, scommata, & dicteria.* IVVENENTVR. *lasciuiant.* TENERIS. *deliciosis, mollibus, suauibus, delicatis.* CREPENT. *diuus* Hieronymus *ait, cum* Antonius *iret ad* Paulum *heremitam occurrisse illi faunum, qui magis frendebat quam diceret.* CREPENT. *i. loquẽtes crepitũ edant.* IMMVNDA. *non propria, nõ latina.* IGNOMINIOSA. *cõtumeliosa.* EQVVS. *equestris ordo.* PATER. *patritij.* RES. *i. census ut asidui foro adessent.* Clo*dius legem tulit, ne censores quemquam equestri ordine equo priuarẽt, nisi accusatus fuisset. i. omnes nobiles & diuites.* OFFENDVNTVR. *quia plus habent iudicij.* FRICTI CICERIS. *in theatro uendebatur cicer & fricta nux. unde* Martialis.

Vendit qui madidum cicer corona.

FRICTVM. *a frigo uerbum est, quod torreo significat, & frãgo.* Plautus *in* Bacchidibus, *tam frictum illum reddam, q̃ frictũ est cicer. & in* Penulo, *papauer, triticum, & frictas nuces. pro emptore autẽ ciceris & nucis, accipitur plebs illa infima, quæ erat in gradibus inferioribus.* ET SI. *etiam si laudat plebs, docti & seueri nõ probãt & ingeniosi.* PRO-

BAT. *id est si plebs plausum dat.* SYLLABA LONGA BRE. *fabulæ theatrales iambico uersu constant, quod sit orationi simillimus. quoniam uerba melius in syllabas longas finiunt & cadunt. nec dici potest quam aptissimus sit iambus in ijs quæ demisso ac humili sermone dicuntur. Sed iambicorũ non eadem omnium est ratio. sunt enim uel monometri, uel dimetri, uel trimetri, uel tetrametri. nam pentametros & exametros rarissime est inuenire, trimetris & tetrametris frequẽter utuntur comici.* Græcis *magna cura iambi fuit. latini ueteris comœdiæ scriptores sequi uoluerunt. prologos, & primarum scenarum actus trimetris comprehenderũt. deinde tetrametros subdiderunt.* Postea *uariarunt, unde putauit antiquitas, latinorum comœdias lõge plus habituras gratiæ, si infra trimetros constitissent.* PES CITVS. *unde præpes a* Terentiano *dictus. &* Ausonius *ue-lociorem parthorum sagittis uocat.* VNDE. *ex qua celeritate.* TRIMETRIS. *licet enim senarius sit uersus, quod sex pedes capiat, tamen quia ter feritur, hinc trimetrus dicitur.*

Scandendo binos quod pedes coniungimus.

idq; ob iambi fit celeritatem. ACCRESCERE. *addere.* ICTVS. *sex pedes.* PRIMVS. *scilicet uersus iambicus.* SIMILIS. *quoniã omnes iambi*

erant, alterius opis non egentes. i. nullum admiscens pedem nisi iambū. PRIDEM. *paulo ante.* NON. *ut cœpit uariari.* GRAVIOR. *ut moueret populum, ut sua grauitate delectaret.* STABILES. *contra iambi celeritatem.* AVRES. *spectatorum.* STABILES. *ponderosos.* IN IVRA PATERNA. *id est locis imparibus. nam impar numerus maribus attribuitur, par fœminis, impar ergo numerus mas, par fœmina nuncupatur.* Arithmetici *imparem numerum patris, & parem matris nomine uenerantur, unde monas solum numerorum seminarium, mensurarum, incrementorumq; causa* Iuppiter *dicitur. licet cupidinem, concordiam, pietatem, amicitiamq; alij uocēt.* Dias *uero* Iuno *perhibetur, quod inter eā ac monadem prima coniunctio sit, cōsortiumq; consimile. hinc coniux & germana* Iouis RECEPIT. *cum enim iambicus uersus nimis celer esset, placuit admisceri spondeos, qui impetum illius cohiberent, sed locis imparibus. suscipit autem iambicus pedes quinq;, iambū, tribrachum, anapæstum, dactylum, spondeum, & solutiones eorū.* COMMODVS. *qui libens admiserit.* SOCIALITER. *cōmuniter & promiscue.* SECVNDA SEDE. *id est locis paribus.* HIC. *iambus cōmodus & patiens, qui spondeum admittat.* NOBILIBVS.

notis, celebratis, ut apud Plautum in Rudēte, qui se scelere fieri uolunt nobiles. & Cicero, crudelitatem Phalaridis nobilitatam dixit. sic Terentius nobile scortū appellauit. ENNI. *comici poetæ.* ACCI. *Lucius Accius tragœdiarū scriptor Marco Pacuuio iam sene haud paruo iunior, ijsdem ædibus Romæ fabulam cum docuissent, Pacuuio octoginta annos nato, Accio triginta. quorum familiare colloquium Tarenti habitum celebratur, cum durior acerbiorq; Pacuuio uideretur Accius. Fuit & Accius poeta, qui Caio Iulio Cæsari in collegio poetarum uenièti non assurrexit, neq; ob id superbiæ aut temeritatis crimine notatus est.* SEDE SECVNDA AVT QVARTA. *ut loca paria sibi custodiret.* IN SCENA MISSOS. *licet, inquit, iambicus spondeos admittat, id tamen obseruādum, ut sciamus suis locis & temporibus collocare, ne nimis turgidos uersus faciamus & graues, quod spondei faciunt. nō est ergo accelerandum, adhibenda cura & seruanda.* ARS PREMIT. *bonus iudex & criticus, item spectator in theatro taxat, accusat, sugillat.* VERSVS. *iambicos.* MAGNO CVM PONDERE. *i. ponderosos & turgidos.* CVRAE. *in quo nulla sit cura adhibita.* OPERE CELERIS NIMIVM. *cum nihil poetæ sit perniciosius q̃*

ex tempore carmina cudere. Dionysius ad Aelium Tuberonẽ, *multos, inquit, incidere in uitiũ ex ignorantia, multos ex confidentia, quod non putent se posse aut peccare, aut reprehendi. hos damnat* Horatius. CVRAEQVE CARENTIS. *i. negligentis.* TVRPI CRIMINE. *quid enim turpius quam uelle id facere, cuius artem ignores?* QVIVIS. *criticus spectator grammaticus.* IMMODVLATA. *sine modulo, rhythmo, numero, pauci sunt qui intelligant.* DATA. *a populo, a spectatoribus. Iudicum penuria errores non cognoscuntur.* INDIGNA. *quae dari non debet.* ROMANIS. *latinis, ex ignoratione auditorum.* VAGER. *ego scilicet qui praecepta do, qui sum emunctae naris, uager. i. nulla lege ferar, quo me tẽpestas detulerit, an alludit ad rationẽ iambici uersus, ut nulla lege, modo iambos modo spondeos inserat, nec numerum animaduertat, & tantum studeat, ut ponderosos uersus faciat & sonoros.* IDCIRCO. *quod uenia detur.* SCRIBAM LICENTER. *utar data uenia romanis poetis, sine arte.* TVTVS. *qui abstinebo ne peccem. neq; eum satis est a uitio abstinere, maius quoddam exigit poema. nam si nihil pecces, uitas culpam, non tamen mereris.* INTRA SPEM VENIAE. *sic intra famam, cui contrarium est*

extra, ꝙ ultra opinionem omninoq; perquàmultum significat. VENIAE. *nõ credens ueniæ promissæ.* EXEMPLARIA GRAECA. *nam græci diligentius scripserũt & doctius, præsertim iambico uersu.* VERSATE. *id est eandem quam græci adhibete diligẽtiam. neq; enim ars præstat omnia, diligentia opus est, quæ animi attentionem, curam, cognitionem, uigiliam, assiduitatẽ, laboremq; cõplectitur.* NOCTVRNA ET DIVRNA. *natura & doctrina satis possunt, sed studio opus est uigilandum. ergo nec expectandum, ut alieno tantum labore sis disertissimus. nullus unquam bonus poeta euadet, qui non diu noctuq; studuerit.* Alexãder ille *Macedo, domitor orientis, noctes ad officia habebat tripartitas, quietis, publicæ rei, & musarũ. ob eamq; rem, lecto stratus ænea concha supposita brachio extra cubile protento, pilam tenebat argẽteam, ut cum neruorum rigorẽ sopor lassasset infusus, lapsæ pilæ tinnitu somnũ abrumperet.* Nos *quibus hæc cura est sola, putamus poeticam assequi, si noctes perpetes somno uinoq; sepulti, uigili tãtum naso exegerimus.* AT NOSTRI PROAVI PLAV. *Plauto uitio datur id quod cum cæteris latinis est cõmune, ut licet musas credamus, si latine loqui uelint, non alio ꝙ̃ plautino sermone loquuturas, tamen eius*

iambus paulo laxior & liberior, & a uenere illa solis concessa atticis destituitur, tãtumq; a græcis comicis uincitur, quãtum ipse latinos superemınet omnes. sed & illud eius proprium ferũt & genuinum, ut nimis multos inserat iocos, aliquãdo importunos, & mœstis personis & temporibus datos. quin & quædam nimis abstrusa, quæ a uetustissimis historicis sint requirenda, inculcat. unde fit obscurior multis in locis. sæpeq; apud eum nimis uocẽ tollit comœdia, ut in tragœdiã transiliat. postremo accusatur ꝙ actorẽ ad populum facit loqui, ꝙq; personis in scenis existentibus, aliam ex occulto nimis loquẽtem inducat, ut illa personarũ expectatio ĩdecora uideatur, nec uerisimilis. PROAVI. quorum ætate floruit Plautus. SALES. salsum licet in consuetudine pro ridiculo tãtum accipiamus, omne significat quod insulsum non est. estq; quoddã simplex orationis condimentũ. Cicero omne quod salsum sit, ait esse atticorum. hinc Catullus.

Nulla in tam magno corpore mica salis.

a quo Martialis.

Nullaq; mica salis. ut pleraq; omnia.

VTRVNQVE. & numeros quibus nimis licentiosus extra trimetros uagatur, & sales a quibus abest uenus illa attica. SALES. comœdia tum uerborum, tum rerum habet elegãtiam. uerborũ sex modi aut ex

aut ex homonymia, quam latini æquiuocationem uocant, cum plura eodẽ uocabulo significantur, ut illud Ductare. *apud* Plautũ, *diuidere, peniculus, limare. ex synonymia, cum idem diuersis dicitur nominibus, ut eo, accedo. ex loquacitate loquẽdiq; lasciuia, quam græci* ἀδολεσχίαν *uocant, cum quis eodem nomine sæpius utitur, ut in* Penulo, *quippini. & in rudente, licet, & censeo. ex denominatione, cum ꝑprio nomini aliquod extra festiuitatis gratia adijcitur, ut* Mimax *uocor* Midas. *& in* Menechmis, *seu tu* Cylindrus, *seu coriembus. ex diminutione ut Socratidium. & in* Sticho, *Stephaniscidiũ. ex mutatione ut ex crysalo crucisalum.* Rerum *uero modi omnino duo, aut per deceptionem, ut cum in* Mustellaria *credit* Theuropides *domum laruis infestari, & in* Trinummo, Philto *agrum putat esse infelicissimum. aut per similitudinem, ut de* Amphytrione *&* Menechmis. SEPONERE. *diuidere.* IN VRBANVM. *urbanitas est sermo arte & risu quendam gestum ex consuetudine doctorum ostendens. cui cõtraria est rusticitas.* Demosthenem *urbanum fuisse dicunt, dicacem negant.* LEPIDO. *id est uenusto, quod cum gratia quadam & uenere dicitur.* SONVM. *modulum.* DIGITIS. *credo ad illud alludere quod apud maiores nostros ad manum can-*

tabãt histriones. quæ res in usu esse cœpit autore Liuio Andronico suorũ carminum actore. DICTO. *id est scimus rationem facetiarum.* IGNOTVM TRAGICAE. *tragœdia initiũ habuit a rebus diuinis, cum pro frugibus faciebant, hircumq; aris admouebant. dicabatur enim libero patri, unde sibi nomen sumpsit, ni malimus a fece dictũ. Primum actitari cœpit in Peloponneso. Eius ortum Doriẽses sibi adscripsere. autor est Aristoteles.* THESPIS. *Thespidi primũ refertur accepta, sed ab Aeschylo in lucẽ producta est, & fortior ualidiorq; constituta, illis tẽporibus quibus Romæ tribunos & ædiles sibi plebs per seditionẽ creauit. Illustrauit autẽ illam potissime Euripides osor mulierum, tanti habitus, ut cum in Macedonia immissis ab æmulo canibus dilaniatus esset, eius ossa per legatos repeterẽt athenienses, macedones in pernegando perstiterunt, putantes eius sepulchro Macedoniã decorari. Romani primũ Liuio Andronico autore spectarũt.* CAMOENAE. *tragici carminis tragœdię.* VEXISSE. *circũuectos tragœdos circũ egregias urbes græciæ in curribus.* CANERENT. *quantũ ad chorum.* AGERENT. *quantũ ad mimos & histriones ĩ diuerbijs.* AESCHYLVS. *quem pythagoricũ uocat Cicero a quo ornati histriones uestibus heroum & heroina-*

rum. quem Plato nugari dicit, quod in re leuicula ab Homero dissentiat. Cum Athenis ob aduecta Thesei ossa tragicorum certamen in eiusdem Thesei honorem institutum esset, fabulamq; Sophocles longe iunior dedisset, uictus iudicum sententia pronuntiatus. grauate id ferens in Siciliã cum deuenisset, ibi paulo post testudinis ictu moriẽs prope Gelam sepultus est. Aristoteles tradit tragœdiam multifarie permutatã. in eam faciem quæ nunc est ab Aeschylo constitutã, PERSONAE. ne ora essent fecibus perungẽda. Apud romanos primus Roscius persona uti instituit quod esset oculis peruersissimis. Antea non personis utebantur, sed galeris, ut qualitas coloris indicium faceret ætatis. Ad quem uetustum ritum puto alludere Plautum, cum dat petasum Sosiæ, ni malis, quod peregre aduenerit. omnes autem histriones cogebantur in scena ponere personam, præter Atellanos, unde personati dicti, & personatæ fabulæ. PALLAE HONESTAE. quæ honestis tantum dari solita sit. Est enĩ uestis muliebris ad uestigia usq; deducta. Syrmata etiã trahebãt tragici. TIGNIS INSTRAVIT PVLPITA. neq; enim antea certo loco agebãtur fabulæ. Primum Agitharchus Athenis Aeschylo docente tragœdiã scenam fecit & de ea cõmentarium reliquit. nam theatrum a Dio-

nysio inuectum ferunt. MODICIS TIGNIS. uel ad scenarum exiguitatem alludit, uel id uult indicare, quod latinorũ pulpitum latius fuit quam graecorũ, qui pulpitum λογεῖον appellant. MAGNUMQVE LOQVI. propter crebros spondeos, quicquid ornamenti sophistica acceptum refert Gorgiae Leontino, hoc idem Aeschylum tragoediae tribuisse palam est. uestem enim addidit, pulpitum, personas, nuntios, quibus & scenae & proscenio opus sit. praeterea uehementiam in dicendo, paradoxos, spiritum, magniloquẽtiam, eloquutionem, transgressiones, adiectiones, uariaq; ornatus genera, quibus tragoedia potẽs magnificaq; emanaret. NITI COTHVRNO. ingentes inducere personas, magnos timores incutere, exitus facere funestos, & de historica fide argumenta petere. LOQVI. i. dedit uim uehementiamq;, transgressionesq; sumere concessit sibi ipse Aeschylus. VETVS COMOEDIA. comoedia diu post tragoediam inuenta, & ipsa a rusticis primum celebrata est in eorũ conuenticulis, unde illi nomen impositum. Antiquitus rustici iniuriam a ciuibus passi noctu in urbem uenientes quae passi fuerant recensebant. cum inuentum placuisset, quod uerecundia eius rei multi cohercerentur, in urbem uocati dato loco eadem ipsa interdiu actitare coeperunt nemini

mini parcētes. Susarion primus prodijt, cuius comœdiæ initiū fuit, Spectatores aduertite, Susarion hæc dicit. Turpes fœminæ, attamen sine probro nullā est domum habitare. Cum potentum luxuria & uitium creuisset, interdictū est, ne quid dicerent nominatim. sed nec per ænigmata passa est notari principum potentia. unde in pauperes, hospitesq; cœpere cauillari. hinc triceps facta comœdia. Prima manifeste reprehendēs, in qua Aristophanes, Eupolis atq; Cratinus. Media per ænigmata mordet, in qua Plato. Nouæ autem princeps Menāder, quæ ab antiqua differt, tēpore, lingua, metro, dispositione. tempore, quod noua Alexandri magni ætate cœpit, antiqua bello Peloponnesiaco floruit. lingua, quod hæc altior fuit & grauior, & illam purior dulciorq; atticus sermo commendat. metro, quod noua plerūq; iambico, altera multimodo utatur uersu. dispositione, quod in noua chorus non interuenit in illa frequentius. Rursus antiqua inter se differt, quod circa Susarionis tempora personæ sine ordine ueniebant. Cratinus constituit tris personas, eisq; decorem ordinis addidit. Aristophanes deinde omni expulsa antiquitate, maiorē ei tribuit splēdorem. habuit autē comœdia apertos cauillos usq; ad Eupolidē, cuius casu deterriti cæteri ab mordacitatibus abstinuere. Is enī cum Baptas fabulā docuisset

Alcibiademq; taxasset, ab illo captus, ut q exercitui praeesset, in mare piectus est. hoc insuper addito conuicio, Eupolis qui in scena toties tinxisti, nūc te salsis tingo lymphis. HIS. *tragicis.* VETVS. *Archea dicta est, testis est* Donatus. SINE MVLTA LAVDE. *magna enim cōmendatione in urbem accepta est, dum Atheniēsium libertas fuit, & multū moribus prodesset, & quisq; caueret, ne de se materiā daret.* VETVS. *quantum ad nouam.* LIBERTAS. *taxādi, carpendi, mordendi nominatim.* IN VITIVM. *quod non ut ante indigne facta, sed quae uellent suo arbitratu carperent, licentiusq; potestate abuterentur, & ex libidine laederent.* LEX EST ACCEPTA. *lata enim lege sanxerunt Athenienses, ne quisquam crimen infamiae nominatim in alterum ingereret. si laesisset, capite multaretur.* ACCEPTA EST LEX. *ad romanū morem alludit. lex enim ubi pbabatur suffragijs omnium, a tribunis accipi dicebatur.* CHORVS. *in quo maledicentiae gladius perstringebatur.* TVRPITER. *& lege coercitus.* IVRE. *potestate, facultate data ab Atheniensibus.* SVBLATO. *antiquato, aboleto.* NOCENDI. *taxandi, mordendi, lacerādi.* NOSTRI. *romani.* INTENTATVM. *omnia sunt ausi, nam graecas fabulas latini-*

tati donarunt. VESTIGIA. *quia qui imitatur retro cedit. ausi sunt nouas, latinasq; excogitare fabulas.* DOMESTICA. *romana, ut scribere Brutum, Tarquinium & similia.* FACTA. *argumenta latinorũ.* TOGATAS. *togatæ omnes fabulæ appellatæ quæ argumento constarent latino, ut palliatæ græco. Prima earum species prætexatæ dicuntur tragœdijs similes. Secũda tabernariæ, quæ & togatæ uocãtur comœdijs similes. Tertia atellanæ ab oscis acceptæ, argumentis iocisq; pares satyris, quas actitare nulla erat infamia, quæ & personatæ dicebãtur. Quarta Planipes, quæ Mimus a gręcis, uel ꝙ planis.i.nudis pedibus agatur, uel ꝙ implanare iocülariter decipere dixerũt ueteres. Planipedes, Reciniatos a recinio quadrato uestimento uocauerunt. Sic & Rinthonicos, ꝙ rinthonē planum appellauerunt. latinæ autem omnes fabulæ per pauciores agebãtur personas.* NEC VIRTVTE. *pro recepto enim est omni uirtutũ genere cæteras nationes a romanis uictas, soli græci uidentur literis præstare. quod si alterum Ciceronem uel illum diuturniorem fata condonassent, iam & illam græcis palmam extorseramus.* ARMIS. *re bellica.* LIMAE LABOR. *non deest, inquit, romanis ingenium, nõ ars, sola carent cura. nec græcis pares esse possunt, quod*

non studeant emendationi. LIMAE. *emendationis.* LABOR. *unde Ouidius.*
Non tamen emendi labor hic quam scribere maior.
MORA. *i. si nõ offenderemur mora.* POMPILIVS SANGVIS. *diximus Calpurnios Pisones autorem generis Calpurnij Numæ Pompilij filiũ celebrare. Id te ne decipiat, fuisse Romæ Pompilios, qui Lenates sunt dicti, quamuis alij essent Lanati.* MVLTA DIES ET MVLTA LI. *nihil præclarũ ne a natura quidem rerum cito effici potest. pulcherrimum quodq; difficultatẽ habet propositam, maioraq; animalia diutius parẽtum uisceribus cõtinentur. Stultum est & temerarium emittere quod mox sit reuocandum. omnia nostra dum nascũtur placent. expectandum est quousq; calor ille scribendi refrixerit, ut tanquam aliena sumamus in manus.* MVLTA LITVRA. *emendationis est detrahere, mutare, adijcere, tumẽtia premere, humilia extollere, luxuriantia stringere, resoluta componere, exultãtia coercere.* Notum est illud de Virgilio *solitũ esse ingenij recẽtes partus rudes facere & imperfectos, deinde tractando, colendoq; reddere oris uultusq; liniamenta.* DECIES. *crebro.* AD VNGVEM. *non placet demorso ungue intelligas, sed ad amussim potius, fabre, graphice, ut ne minima*
quidem

quidem pars tanquã in statua sit non expolita. INGENIVM. *causam reddit negligentiæ, quod putent nonnulli ad poemata conficiẽda satis esse furorẽ illum poeticum.* CREDIT. *quia in scriptis reliquit.* MISERA. *quæ tantum contendatur, & in nullo sit pretio.* Democritus negabat quemquam poetam magnum esse posse sine inflammatione animorum, & sine quodam afflatu furoris. HELICONE. *a nymphis, a poetica.* BONA. *magna pars poetarũ incedit inculta.* PONERE VNGVES. *i. inculti sunt & sordidi, quo furẽtes uideantur magis, & uulgi in se concitent ex neglectu corporis admirationem, ut solent pseudophilosophi.* PONERE. *præsecare. i. incessu tantũ ostendunt se bonos poetas, intus tamẽ nihil est bonarũ litterarũ.* SECRETA PETIT LOCA. *fugit & horret hominum consuetudinem.* BALNEA. *loca ubi multitudo conueniat.* TRIBVS ANTICYRIS. *nõ unius Anticyræ solum* Helleboro, *sed si plures sint.* Helleborũ *in* Anticyra *insula tutissime sumi putauit antiquitas. eius uis ut humores noxios in quibus morborũ causæ sunt, extrahat. eius species sunt duæ, nigrum & candidum. obseruatum candido stomachũ, nigro aluum purgari.* COMMISERIT. *ad radendum.* TONSORI LICINO.

Is ille est Licinus de quo distichon incerto autore circumfertur.

Marmoreo Licinus tumulo iacet, at Cato paruo,
Pompeius nullo. credimus esse deos?

de quo item tumulo Martialis.

Altaq; cum Licini marmora puluis erunt.

LAEVVS. *contrarius mihi ipsi, ut illud.*

Si mens non læua fuisset.

BILEM ATRAM. *quæ a græcis melancholia dicitur, quæ affectio est heroica.* NON ALIVS. *nisi purgarer nemo esset me melior poeta, quoniam efficerer insanissimus, adeo atra bili laboro.* TANTI. *non expedit.* COTIS. *qua ferrum acuitur.* EXORS. *sine potestate, facultate secandi, seipsam non potest acuere.* VNDE, *ex me.* OPES, *poeticæ, ut scias quid dicas.* SCRIBENDI RECTE SAPERE EST. *poeticæ sicut reliquarũ rerum fundamentum est sapientia. cuius ignoratione non minus in poematis ꝙ in uita peccatur. quæ adhibenda nõ in sententijs solum, sed in uerbis. neq; enim omnis ætas, omnis fortuna, omnis autoritas, necnon locus tempusq; eodem aut uerborũ genere tractanda sunt, aut sententiarũ.* REM, *omnis ubertas & quasi sylua dicendi a philosophia ꝓficiscitur, quæ mater est oĩm benefactorũ benedictorũ, sine qua nec quicquã*

definire, nec quicquã poßumus iudicare, nec copiose lateq; de uarÿs magnisq; rebus dicere. Quomodo *enĩ de religione, de morte, de pietate, de charitate patriæ de uirtutibus ac uitÿs, de animi perturbationibus sine ea quam dixi philosophia quicquam explicabis? Prius habenda res est de qua dicamus, q̃ cogitandum quibus uerbis quicquã aut quomodo dicamus. Insunt sane nobis quædam semina magnarũ cogitationum, quasdamq; adumbratas intelligentias animo ac mente concipimus, quas nisi illustret sapientia, frustra est q̃ speremus illam dari posse lucem.* SAPERE. *scire diuina & humana, nam sapientia est diuinarum humanarumq; rerum cognitio.* CHARTAE SOCRATICAE. *id est philosophia, ex cuius officina multi philosophi emanarunt morales. Socrates primus philosophiam ad mores deduxit, & tanquam aliud agens rem ad nostrum usum detorsit.* INVITA MINERVA. *quia uerborum est officiũ res interpretari.* NON INVITA. *i. uolente & sponte.* QVI DIDICIT. *i. qui nouit officia, bonum ac malum, honestum ac turpe, iustum ac iniustum intelligit. quæ fere omnis est poetæ ad scribendum materia.* CONSCRIPTI. *senatoris.* CVIQVE PERSONAE. *a se in poemate introductæ.* REDDERE. *dare, attribuere*

decorum cuiq; personæ. EXEMPLAR. *unde simile sumat.* IMITATOREM. *i. poetam. Nihil enim aliud est poesis nisi imitatio uitæ & morum, quæ hominis propria est, facitq; ut uel hac una differat a cæteris animalibus. hinc si uel læta, uel mœsta spectemus, uix possumus contineri quin in id ipsum imitationem effingamus.* EXEMPLAR. *i. qua uita quisq; uiuat.* HINC. *i. a uita & moribus.* VIVAS. *ueras, proprias.* SPECIOSA. *culta, ornata, spectata, locis pulchre locata.* MORATA *quæ bene mores omnium personarum imitata sit & doceat.* VENERIS. *gratiæ, lenocinij, quæ sit rudis.* PONDERE. *uerborum, clausularum, sententiarum.* ARTE. *in ipsa fabula construenda.* VALDIVS. *magis.* MORATVR. *detinet spectatorē, quod non erit nisi ex delectatione* VERSVS INOPES. *inanes, uacui, sine hac imitatione.* NVGAEQVE CANORAE. *i. uerba canora, tumida, quæ nugæ sunt, nisi rebus seruiant. Elaborãdum est ut poema uerbis rebusq; æque sit pulchrum. Si alterum sit eligendum, malim sapientiam ineloquentem, quam stultam loquacitatem.* INGENIVM. *ad inueniendum res, rotundum os ad eloquendas. Græci & uerbis sunt spectabiles & rebus, quod huic rei operam impendebant,*

cum romani a teneris unguiculis studeant lucro. ROTVNDO ORE. *perfecto, pleno, uel sine offensione & asperitate ĩ se reuoluẽte.* NVLLIVS *rei, nisi gloriæ solam laudem affectãt.* ROMANI PVERI. *poetica* Romæ *malis temporibus in usu esse cœpit. Olim dum illa uiguit romana uirtus, qua & græci cæteræq; nationes sunt superatæ, rudi adhuc populo non se insinuauerat poetica, quæ postquã aduenit, iam boni mores pessum ire cœperunt, præsertim sub* Octauio, *ad quæ tempora alludit poeta, quum bonum hominem inuenire non erat. non ergo reprehendit arithmeticam* Horatius *poetis necessariam, sed in ea queritur omnem pueritiã lucri causa occupari.* Desciuit *autem populus romanus a uetere illa gloria, non hominum inopia, sed desidia iuuẽtutis, & parẽtum negligentia, & inscitia præcipientiũ, & obliuione moris antiqui.* LONGIS RATIONIBVS. *singulorum dierum.* DEDVCERE. *diuidere, continuare.* FILIVS ALBINI. Albinorum *familia ab ultimis tẽporibus* Romæ *habita est in pretio. hinc qui sacra curru excepit, ortum putarim. nam eum qui post reges exactos unus e quinq; trib. plebis fuit, pro recepto habemus, fuisse ex hac familia.* Notam *familiæ inussere* Spurius *ad furcas caudinas,* Aulus *corruptus a* Iugurtha, &

Luceius bello sociali saxis fustibusq; a militibus cæsus. Posthumios *illos*, Tubertos, Barbatos *sexcentis claros triumphis, ut* Albinos *fuisse nō satis cōstat, sic manifestum*, Posthumiorum *cognomen* Albinis *consertum fuisse.* FILIVS ALBINI. *i. quicunq; nobilis.* AD HAEC. *ad lucrum & uitia.* ERVGO. *pecunia ex ære, quæ seruata rubiginem contraxit. i. auaritia.* CEDRO. *cedrino oleo, quo inunctæ chartæ a tineis custodiebantur.* CVPRESSO. *in arculis ex cupresso fabricatis.* LEVI. *polita, ornata.* AVT PRODESSE VOLVNT *habent inter se nōnullam similitudinem uescentes & scribentes, ut quibusdam utātur ad uoluptatem, quibusdam ad necessitatem.* Docendi *necessitas, in rebus est constituta, delectatio uero, in modo, quo docemus.* Prosumus *autem, cum morata recte est fabula. delectamus cum iucunde scribimus, ut non solum primo placeant, sed sæpe repetita uoluptatem afferant legentibus.* DELECTARE. *iucunde narrando.* ET IOCVNDA ET IDONEA. *huiusmodi est omne opus uirgilianum, in quo nulla est inutilis delectatio, nulla insuauis utilitas, quædāq; omnium disciplinarum scientia, tanquam ab aliud agente interposita, ueluti unum illud e multis.* Cum *in sexto puniri patriæ uenditores, contra, præmia*

patriæ defensoribus solui ostendit, nihil aliud nisi fugienda uitia, & sectandas docet esse uirtutes. nullam enim maiores nostri artem esse uoluerunt, quæ non aliquod reipublicę cômodû daret. hinc Plato cogêdos censuit poetas, ut bonos uiros felices appellarêt, malos uero miserrimos. si qui secus fecerint omni republica eliminandos putauit. quod dum malas ferrêt sententias, domesticam disciplinam corrumperent, & uirtutis omnes neruos eliderêt. IDONEA. *quæ prosint.* IVCVNDA. *quæ delectent.* QVICQVID PRAECIPIAS ESTO BREVIS. *breuitas licet in uniuerso laudem non habeat, laus tamen est interdum in aliqua parte dicêdi, præsertim si quid præcipias ubi non est euagandum, ne præcepta animo effluant. Sic & in sententijs quæ acutæ esse debent & uibrantes, ut*

Trahit sua quemq; uoluptas. *&*
Degeneres animos timor arguit. *& sexcenta huiusmodi. Est autem breuitas, cum nullum uerbum redundat, tantumq; est uerborû quantum est necesse.* Homerus Menelaum *ipsum dulcem quidem tradit, sed pauca dicentem. sicut enim gratus est qui cognoscêda aperit, sic grauis q cognita inculcat.* PRAECIPIES. *cum uolueris prodesse.* DOCILES. *quos uoles docere.* PERCIPIANT. *intelligant,*

TENEANT. *apud se diutius.* PECTORE. *discētis.* FICTA. *cum delectamus uoluptatis causa figere omnino oportet. poeta fingat sane nō aspera, nō immitia, quibus nulla possit fides adhiberi.* Virgil. *de telis* Polydoro *infixis quæ reuiruerāt, finxisset sane quam absurde, ni sumpsisset ex romana historia de hasta* Romuli, *quæ de* Auentino *monte in* Palatium *iacta frondiut, & arborem fecit. nō potuit tamen nō male audire de nauiū in nymphas mutatione, deq; per aureum ramum ad inferos descensu, quodq; Irim fecit* Didoni *comam secantem, licet hoc sumpserit ex* Euripide. Plato *ī secūdo de republica* Hesiodum, *&* Homerū *insectatur, quod nimis de dijs absurda finxissent. quo dicto puocatus* C. Caligula *de* Homeri *carminibus abolēdis cogitauit.* VOLVPTATIS *ut iucunda fingamus quæ delectent.* PVERVM LAMIAE. *Dion Chrysostomus Lybicam scripsit historiam, in qua hæc de lamijs.* Haud *longe a littore maris curuum esse locum, arenosum mari persimile, in quo littora magna existunt, & ageres arenosi. in mari uero ab undis circumuicina omnia deserta fere manent. uerumtamen si naufragi forte eiecti fuerint feræ apparentes eos omnes qui uel peragrāt uel aberrant rapiunt. quarum natura & corporis figura talis habetur.* Facies *est mulieris, & formosæ quidem,*

dem, ubera & pectora longe pulcherrima, quæ neq; pictor poßit effingere. color splendidißimus. gratia quædam ab oculis & mansuetudo in animum incidit quoties aliquis eam uiderit. reliqua pars corporis dura & infrangibilis ob squamas. inferiora sunt serpentis, ut ima pars in caput desinat serpentis ualde quidem horrendi. Hæ *feræ alas nõ habent quemadmodum sphinges, neq; enim loquuntur ut illæ, neq; aliam uocem emittunt, sed solum sibila acutißima quemadmodum dracones, terrestrium omnium uelocißimæ, ut nullum poßit eas animal effugere.* Cætera *quidem animalia uiribus expugnant homines, hæ solũ deceptione.* Pectora *aperiunt, & ubera ostentãt. eum uero qui aspexerit ueneficijs cogunt ad desiderium cõfabulationis, & hi quidem uelut ad mulieres accedunt. illæ intrepidæ manent, inferius sæpe respicientes, ornatumq; mulieris imitantes. atq; ita qui propius accesserit, rapiunt. nanq; manus sunt ferarũ, quas aliquantisper occultant. cæterum serpens mordens ueneno interficit. cadauer comedunt serpens & quod reliquum est feræ.* Philostratus *in* Apollonio *de* Lamia *uiuos pueros inglutiente ab ipso* Apollonio *compressa meminit.* Lamias *etiã esse terriculamenta puerorum, uel ex* Apuleio *satis cõstãt. nam* Lamiam *mulierem a* Demetrio *amatam, ciuitatis perniciem a*

comicis dictam, Plutarchus celebrat. quin & de Lamijs in politicis meminit Plato. quo cognomento Aeliorum familia Romæ non inter postremas habita. PRANSAE. quæ uorauerit. EXTRAHAT. poeta. CENTVRIAE SENIORVM. Romulus re sabina composita, Tatioq; in consortem regni accepto, cum populum in curias triginta diuisisset, centurias tris equitum cōscripsit, rhamnenses a Romulo, titienses a Tatio, luceres a Lucumone, uel a Luco.i. asylo. quarum numerū cum augere uellet Tarquinius Priscus ab Accio Nauio augure prohibitus est. CENTVRIAE. senatores nobiles. AGITANT. deijciunt, oderunt, deturbant, insectantur. EXPERTIA. inutilia, quæ nō habent partem in fruge, quæ non prosunt. AVSTERA. insuauia, imitia, dura, aspera. RHAMNES equester ordo.i. iuuenes. PRAETEREVNT. contemnunt, nihili faciunt. AVSTERA. quæ nō delectant. TVLIT OMNE PVNCTVM. sumptum de suffragijs in campo Martio, quæ pūctis notabātur, non scribebantur. In ponte erat suggestus locus ubi sedebant consules. adstabant qui suffragia prætereūtis populi notabāt puncto in certis tabellis. qui plura habuisset is consul per præconem renunciabatur. Posset & referri ad iudicia, & dum dixit

centuriæ seniorũ pro senatoribus accipi, R *hamnes uero pro equestri ordine.inter quos cum de iudicijs lis esset,tandem pepigere ut promiscue iudicarent. licet in iudicijs non punctis notarentur sententiæ,sed tabellis cæreis,quæ in cista conijciebantur,insculptas habentes literas.* A.*absolutionis.* R.*cõdemnationis.* N.L.*ampliationis.i.quod non liqueret.* Iudicum *tamen decurias dixerunt,nõ centurias.* MISCVIT. *qui docuit & delectauit.*Laus *poetæ est ut prosit doctrina,delectet elegantia. nam & doctam lectionem sine ulla delectatione negligere se ait* Cicero *in* Tusculanis. OMNE PVNCTVM. *omnium omnibus suffragijs cõmendatur.* MONENDO. *docendo.* LIBER. *huiusmodi scripta.* SOSIIS. *Sosij bibliopolæ clari tunc erant.* AERA. *affert magnum lucrum.* NOTO. *quem notum facit.* AEVVM.*semper eum uiuere facit,licet moriatur,superest tamen semper eius fama.* SVNT DELICTA. *non minima,inquit,in poemate faciunt ut sit uitiosum.*Donãtur *multa poetis,quæ uel negligentia contraxit,uel fortasse ignoratio.neq; enĩ potest humana natura nosse omnia,uerrucula tamen & lenticula plus offendit si in facie sit,q̃ magna cicatrix in reliquo corpore.* POSCENTI. *citharœdo.* GRAVEM. *crassum.* CHORDA.

carmini comparatur, arcus ingenio. SEMPER FERIET. *collimabit.* NITENT. *plura sint bona.* OFFENDAR. *mouebor.* MACVLIS. *peccatis, erroribus.* INCVRIA. *neglīgētia.* NATVRA. *ingenium.* QVID. *quod uelis.* SCRIPTOR. *excriptor.* VSQVE. *iugiter, continuo, sæpius.* CESSAT. *ignoscēdum poetis quandoq; unde critici sæpe multa poetica licentia dici fatētur, & multa poetis dentur, quibus poßint opus ornare. sed tamen in lōgo tantū est opere ignoscendum, in quo difficile est nō quandoq; dormitare.* CESSAT. *negligens est, & dormitat poeta.* BIS TERQVE. *duos aut tres uersus.* CHERYLVS. *Alexandri poeta Samius ab Herodoto eruditus, tam malus, quàm bonus Homerus. cui aureum numisma pro bono uersu dabat Alexander, colaphum pro malo. sed cum res gestas Alexandri scripsisset septem tantum uersibus laudatus.* MIROR. *non laudo, quasi fieri non poßit, ut bonum carmen a malo poßit poeta prouenire.* INDIGNOR. *bono carmine mali poetæ irā suscipio.* DORMITAT HOMERVS. *sumptum ex sententia Marci Tullij. cui quādoq; ipse uidetur dormitare Homerus & Demosthenes. neq; enim possunt omnia esse perfecta. quæ etiam boni autores dicunt, labuntur aliquando,*

quando, cedunt oneri, indulgent ingenio, nec ſemper intendunt animum, aut fatigantur. Eſt tamen magno iudicio circumſpiciendum, ne ea damnemus quæ non intelligamus. BONVS. *boni poetæ interdum labuntur.* Homero *nullum unquam ingenio feliciorem extitiſſe conuenit, ſiue operis fortuna, ſiue materia æſtimetur, fertur tamen dormitaſſe, quod cum deos hominibus inſeruerit, egregia hominibus facinora tribuit, dijs uero humilia.* Cumq; *conſtet* Paridem *cum* Helena *ui uentorũ in* Aegyptum *delatos, præſentes faciat oppugnationi, & ipſam ſpectantem* Paridem Menelaumq; *pugnantes. quam æquius fuiſſet abditã domeſticis parietibus ſtare, cũ* Hector, Priamuſq;, *totq; matronæ troianæ, tot filijs, fratribus, uiriſq; orbatæ, nõ potuiſſent cõtineri, quin in eam impetum facerẽt.* Tertium *eſt, ꝙ cum bellum troianum ſe ſcripturum profiteatur, poſt* Hectoris *interitum moræ impatiẽs ad* Vlyſſem *feſtinet, nec de urbe expugnata ullum uerbũ facit, niſi ꝙ* Demodochum *ac* Phemium *in cõuiuijs canentes ad citharam inducit, fingitq; tot deas, &* Circen Vlyßis *deperiſſe amore, cum ſenex laboribuſq; aßiduis attritus iam eſſet, licet* Pallas *fingatur illi hyacinthinas comas appẽdiſſe, unde* Homericus *mório dictus.* Iram Neptuni *in* Vlyſſem *ob* Polyphemũ *ortã fabulatur, cum æquius*

fuisset ob Palamedem Neptuni *nepotem, cum etiam in prima marina cuspide perfossus interiisset. Sic & Achillem non ob amicam iratum græcis, sed ob Palamedis necem.* OBREPERE. *sub intrare.* SOMNVM. *tenuem negligentiã.* PICTVRA POESIS. *sæpe a nobis dictum, pictorem esse mutum poetã, poetam uero loquentem pictorem. nam ut mittam ꝙ uterq; fingit, quæ ratio, quæ ora, qui locus græciæ, quæ species formæ, quæ pugna, quæ acies, quod remigiũ, qui motus hominũ, qui ferarum, nõ ita ab* Homero *expictus est, ut ne* Apelles *quidem, aut* Parrhasius *melius ante oculos ponere potuerit?* CAPIAT. *delectet.* HAEC. *alia pictura.* ARGVTVM. *sapiẽs iudicium, ingeniũ doctum, intelligens.* IVVENVM. *pisonum.* VOCE. *disciplina, arte, doctrina.* L. *Calpurnij pisonis.* FINGERIS. *doceris, institueris.* DICTVM. *sentẽtiam, summam præceptorũ.* TOLLE. *aufer tecũ.* MEDIVM. *inquit, medium ut in uirtutibus est optimũ, sic in poetica non admittitur: sunt sane quædam disciplinæ, in quibus peruenisse ad mediocritatẽ laudi datur, poeta nil patitur mediocre, nisi optimus sit, nequam est.* Vt *enim qui demersi sunt in aqua, nihilo magis respirare possunt, si non longe absunt a summo, ut iamiam possint emergere, ꝙ si etiam cum*

essent in profundo. ut nec catulus ille qui iam appropinquat ut uideat, plus cernit q̃ is qui modo est natus. Item qui processit aliquantulum ad poeticam, nisi pernorit unde optimus euadat, nihilominus exclusus est Helicone, *q̃ ille qui nihil processit.* P*utat enim* M*arcus* T*ullius honestũ esse poetis, in secundis, tertijsq; consistere.* ACTOR. *orator quicunq; peritus iuris mediocris.* AVLVS CESELLIVS. *iuris consultus.* MESSALAE. M*arcus* V*alerius* M*essala, cui nobilitati par fuit eloquẽtia, dignitatem a maioribus acceptã seruauit, libertatẽ patriæ quo ad potuit tutatus est.* F*elix si nõ genuisset, quippe cuius filio* M*essalino* C*ottæ, q̃ palmas anserum condire inuenerit, palma sit tributa.* E*ius uxor,* T*erentia, quæ* C*iceroni nupsit, & Sallustio. sed familiæ indelebilem maculam iniecit* M*essalina postremæ libidinis, quæ uiginti quatuor horis quinquies & uigesies concubuit. nec soli* M*essalæ* V*alerij sunt appellati, nam* M*aximi,* S*orani,* A*nciatæ,* L*euini,* C*oruini,* P*ublicolæ,* F*alcones,* P*otitij,* F*lacci,* P*roculi, sub* V*aleriorum nomine censentur.* CESELLIVS AVLVS. A. C*esellius* V*index optimus habitus consultus iuris.* D*e cuius erroribus dicitur scripsisse* T*erentius* S*caurus* H*adriani temporibus.* COLVMNAE. B*asilicæ, theatra, porticus.* VT

GRATAS. *comparatio, qua ostendit, ideo poeticā non admittere mediocritatē, q̄ cum animis delectandis sit inuenta, nisi id faciat, quod non nisi perfecta facit, offendit potius, q̄ ullam afferat uoluptatem.* SYMPHONIA. *concentus.* CRASSVM. *an crassum sic uocat malum, ut leue bonū, uel potius crassum quasi surdum quod nō penetret.* PAPAVER. *pro quibuscunq; bellariys malis posuit, & tragematis, quæ nisi bona sint, frustra est q̄ mensæ adhibeantur.* PAPAVER. *placenta uel condimentū ex papauere & melle amaro.* SARDO. *quod pessimum est.* IVVANDIS. *delectandis, excitandis.* SVMMO. *a perfectione.* VERGIT. *declinat. i. si paulum a perfecto abest, nihilo plus bonum est, q̄ si in imo esset.* AD IMVM. *ad infimum. i. ad malum.* LVDERE QVI NESCIT. *exclamatio, ad id alludit quod dicitur.*

Qua pote quisq; in ea conterat arte diem.

CAMPESTRIBVS ARMIS. *campestria arma sunt exercitamēta ī cāpo Martio, ubi tyro ad palū exercebatur, & cursu, luctādo, hasta, pila, disco, pugillatu, saltuq; firmabatur, Tyberiq; p̄ximo sudorē, puluerem, ac lassitudinem natando deponebat.* ABSTINET. *non ludit.* DISCI. *discus erat sphærica forma ænea, uel lapidea pila, in qua erat annulus*

annulus ad inserendum digitum, ut aptius iacerent. CORONAE SPISSAE. *spectatores freq̃uetes.* IMPVNE. *habebitur ludibrio a spectatoribus.* QVID NI. *cur non possim poema scribere, & audeam cudere carmen?* LIBER. *qui liber sum.* CENSVS. *censi more ueterum dicebantur, qui centum milia in professione detulissent. huiusmodi facultates census dicebantur.* CENSVS. *participium, ut doctus grammaticam.* MINERVA INVITA. *repugnãte natura.* OLIM. *quandoq;.* EST. *pro sit.* IVDICIVM. *poetam nõ diuitijs, & dignitate fieri, sed natura fauente.* IVDICIS METII. *seueri iudicis. quis* Metius *hic fuerit, nõ pro cõperto habetur. Sensus est, recita alicui seuero & docto amico.* PATRIS. *tui* L. Calpurnij Pisonis. INTVS. *domi tuæ.* POSITIS. *cõstitutis in tuo musæo coercitis & conditis.* REVERTI. *i. non potest emẽdari quod est semel editum & emissum.* SYLVESTRES HOMINES. *quo quæq; res difficiliorẽ habet accessum, eo solet esse præstantior, quod natura non semel inclusit quæ pretiosa tulit.* Poetica *cum nullam recipiat mediocritatem, sane oportet esse pretiosissimam.* Eam *ob rem eius enumeratur laus ab* Horatio, *nec immerito, quum poetis hæc uita ciuilis, leges, cõgre-*

gati homines in urbibus, boni deniq; mores, quin & omnis relligio referantur accepta. Primus Orpheus fertur ad mãsuetiores cultus humanum genus redegisse. hũc Ciconæum, uel a Bisaltica Thraciæ fuisse aiunt, discerptumq; a mulieribus, q marium sectaretur libidinem. Fulmine tamen ictum indicat epigramma de eo in Dio Macedoniæ insculptum.

O rphea candenti transfixum fulmine Thracem
Cum curua Aonides hic posuere lyra.

Scripsit de fabulis, epigrammata, hymnos. Aelianus tradit falsa de eius sapientia narrari, cum Thracum sit nescire literas. Eius cythara dijs uolentibus ad Lyrnesia saxa delata est. caput uero a mulieribus euulsum Lesbon appulit, hiatumq; cauernosæ terræ quendam incoluit, unde consulentibus respondebat. nec Lesbij Aeolesq; omnes ac finitima Ionia solum concurrebat, sed usq; ad Babylonem responsa transmittebãtur, unde Cyrus maior accepit, Quæ mea sũt eadem & tua sunt, mortem innuens, quod ille nõ intellexit. Eius statua in Lybethris ex cupresso Alexandri magni temporibus emisit sudorem. Fuit & alter Orpheus Crotoniata sub Pysistrato tyranno, qui scripsit Argonautica. SYLVESTRES & q ĩ syluis habitarẽt, & q duris, sæuis, fœdisq; essent moribus. SACER. semideus. INTERPRES.

ut poetæ, & theologi, & sacerdotes. CAEDIBVS *qui nulli erãt coerciti legibus.* LENIRE TYGRES. *tolle hominibus sapientiam & leges, lupus erit homo homini, nõ homo. sunt tamen qui fabulam non putent de Orpheo, quod animalium sensus cantu detineantur. cerui enim fistulis capiuntur, cycnos hiperboreos cytharæ cantus adducit, pisces in stagno Alexandriæ strepitu detinentur, fistulis aues alliciũtur, elephanti indici organica uoce permulcẽtur, infantibus crepũdia uagitus abrumpũt, fides delphinis amicitiam hominum persuadent, cantu dirumpuntur serpentes, grandines, messesq; transeunt, manes cientur, laborat luna.* In Lydia *insulæ tibiarum cantu mouentur. quid maius loquar? ira diuina carmine placatur.* THEBANAE CONDITOR ARCIS. *qui Thebas a Cadmo conditas muro cinxit lyræ cantu.* TESTVDINIS. *lyræ.* SAXA. *homines stultos & duros.* PRECE. *suauibus carminibus.* FVIT HAEC SAPIENTIA. *in hoc uno uersatur sapientia, ut doceret quomodo esset uiuendum.* VAGAE. *habere uxores cõmunes more ferarum.* IVRA. *ut quisq; suam haberet uxorem.* QVONDAM. *cum non erant diuisa, nunc autem non esset sapiẽtia, quia diuisa sunt.* LEGES INCIDERE LIGNO. *quernis*

tabulis leges olim scribebantur, cum non dum æris usus esset. Solon cum in poetica sat clarus esset, leges uersibus scribere exorsus est, sic incipiens.
Legibus his oro primum rex Iuppiter adsit,
Fortunamq; ferat felix, nomenq; secundet.
Græcarum etiam urbium multæ ad lyram leges, & decreta publica recitabāt. SIC. *ex hac sapiētia.* DIVINIS. *qui deorū interpretes essent, quos Plato uocat diuinos.* POST HOS. *scilicet primos, qui homines coegere esse mansuetiores. post Orpheum, Linum, Musæū.* DIRCEVS. *emēda* THYRTHEVS. *neq; enim intelligit de Pyndaro, licet quidam eloquentiæ fluuius fuisse dicatur, sed de Thyrtheo Atheniense, de quo interrogatus aliquādo Leonidas respondisse fertur, ad iuuenum animos incitandos bonum sibi uideri, quod illius permoti carminibus, tanquam aliquo furore correpti, nullis parcentes periculis in pugnas ruerent. Hic claudus, luscusq;, & toto corpore deformis ludibrij causa Lacedæmonijs datus ab Atheniensibus pro duce, cum iam rebus suis diffiderent Sparthani, composita carmina exercitui pro concione recitauit, in quibus ornamēta uirtutis, damnorum solatia, belli consilia conscripserat, tantumq; ardorē militibus adiecit, ut raro usquā cruentius pugnatum, uictumq; sit.* ANIMOS.

Sparthanos apud quos etiam mulieres uirili sunt animo. DICTAE SORTES PER CARMINA. *ante troiana tẽpora cum poetæ nõ essent, responsis oraculorum poetica facultas continebatur. nec solum carmine semper respondebant, uerum & responsis poetæ quasi diuini laudabantur, ut &* Homerum *felicissimum & quasi deum futurum prædixerint.* Re *christiana firmata cœpere oracula cõticescere, &* Bœotia *quæ ꝑpter oraculorum multitudinem multiuoca dicebatur obmutuit.* Id *factũ est postquam per* Thánum *nũtiatum est magnum* Pana *periisse.* SORTES. *uatum responsa per carmina dicta.* VITAE MONSTRATA VIA. *hinc græcorũ ciuitates liberos in poetica erudiebant, quod soli poetæ essent sapiẽtes. unde alibi* Horatius.

Os *pueri tenerum, balbumq́, poeta figurat,*
Mox *etiam pectus præceptis firmat amicis,*
Instruit *exemplis, inopem solatur & ægrum.*

Plato *&* Aristoteles *poetarum exemplis, suis dictis persæpe fidem aucupantur. & fons christianæ eloquentiæ* Paulus Epimenidis Menandriq; *dicta usurpat.* Varro, Empedocles, Lucretiusq; *philosophiam uersibus cõprehenderunt.* Zeno *a poetica profectus.* Ipsa *demum* Aeneis *quid aliud est q̃ ethica, atq; nescio quo modo efficacius præcepta salutaria uersibus*

comprehensa in animos hominũ dimittuntur. Dicere *solitus erat* Cleãthes, *quemadmodum spiritus noster clariorem sonum reddit cum illum tuba per lõgi canalis angustias tractum patenti ore nouissimo exitu effundit, sic nostros sensus clariores carminis arcta necessitas efficit. negligentius audiuntur, quæ soluta oratione dicũtur. ubi accessere numeri, & egregium sensum adstrinxere certi pedes, eadem illa sententia uelut lacerto excussa retorquetur.* VIA. *ratio uiuendi. i. philosophia.* TENTATA MODIS. *accepta carminibus & acquisita. unde illud* Ouidij. *Cura ducum fuerant olim regumq; poetæ. Sic* Aristophanem Ptolemæus, Cherylum *etiã pessimum poetam* Alexander, Ennium Scipio, Archiam Lucullus, Virgilium Augustus, Claudianum Honorius, Ausonium Gratianus, *in suis maxime reposuerunt.* LVDVSQVE REPER. *posset de Sirpis intelligi. i. de nodosis & de se implicatis poematis, ut enodari nõ possint. Græci ænigmata uocãt.* De quibus Apuleius *meminit* Floridorũ *primo, uel ludum accipere pro quiete & animi relaxatione, quæ in poetica est quam maxima, atq; ideo subiũgit operũ finem, ni malis referre ad theatrales ludos, quod non placet.* FINIS. *quies a magnis laboribus.* PVDORI. *ne turpe putes.* SOLERS. *docta, perita.*

NATVRA FIERET. *uetus est uerbum, nasci poetam, quasi nullo egeat artis adminiculo. Si eni, ut a nobis antea dictũ est, poetica nil aliud est, q̃ imitatio naturæ, quid arte opus est ad ea exequẽda, quæ nobis ipsa suggerit natura, unde õnis ars ꝑfecta est, quæ nisi naturã cõmoueat, nihil egisse iudicatur? Quod si tanti est natura, ut in picturis, signis, alijsq; operibus, ad quorum intelligentiam minus habemus instrumenti, recta tamen & praua iudicamus in naturæ imitatione, cuius neminem uoluit natura esse inexpertem, quippe qui ea omnia in nobis sentiamus nostris infixa sensibus, cui dubiũ est, ad ea diiudicãda satis esse naturam. Adde ꝙ si ars earũ rerum est quę sciuntur, sitq; ex penitus perspectis planeq; cognitis, atq; ab opinionis arbitrio seiunctis, quomodo potest esse ars in ea facultate, quæ tota ingenio constet, & quibusdam igniculis quasi diuinis, ut ipse poeta cum sua legat obstupescat, admireturq; illa esse orta. Est sane uerum, magnam & potissimã partem possidere naturam, cuius ui quædam artis simulachra, quarum in nobis habemus semina, sine doctrina mouentur, primamq; illam uim & ingenium a natura tribui, ꝙ nos acutos faciat ad excogitandum, uberesq; ad explicandum, quæ nulla possunt arte comprehendi, sed infirma ætate, imbecillaq; mente uis naturæ per cali-*

ginem cernitur, quæ nisi arte confirmetur, progredi longius non potest. cumq; ad illustrem naturam ratio quædam cõfirmatioq; accesserit artis, præclarum, ac singulare quiddam solet existere. atq; ut tota poetica arte non constat, sic sine quibusdam præceptis ab peritis notatis & obseruatis bona esse non potest. ars enim dux certior est ꝙ natura. certas habemus rationes, quæ ordinem habent, & quasdam errare non patiẽtes uias. quæ ars cum naturæ conseruãdæ causa inuenta sit, & id quod a natura datum est, quia fortuitum est, nec semper paratum esse potest tuetur, & quod deest acquirit. nec semper tamen sectanda ars. nam ut natura æmulam suarum uirium nonnunquã artem esse patitur, sic irritam quandoq; fesso labore dimittit. Coniungenda *ergo utraq; ita, ut altera alterius ope sustentetur.* QVAESITVM. *disputatũ est longa uentilatione.* LAVDABILE. *bonum poema.* STVDIVM. *ars.* VENA. *longo ingenio.* RVDE. *nõ excultũ arte.* NON VIDEO. *sumptum ex uetusto iudicandi more. solebant enim iudices cum sententiam pronuntiabant, addere, si quid mei est iudicij.* PROSIT. *ꝓdesse possit.* SIC. *studium sine diuite uena.* OPEM. *i. natura poscit auxilium ab arte.* CONIVRAT. *conuenit, coniungitur.* QVI STVDET. *non satis est ualere*

ualere ingenio, nec callere artem, nisi diligẽtiam adhibeamus. quæ etiam ingenium ex tarditate incitet, & artẽ cura, & cogitatione adiuuet, & utrisq; quasi lumen aliquod adhibeat. ars demonstrat tantum ubi sit illud quod quæras, reliqua in cura, cogitatione, labore, uigilantia. i. diligentia consistunt. Non enim ut quisq; uersum pedibus instruxit, sensumq; teneriorẽ uerborũ ambitu intexuit, cõtinuo in Heliconẽ uenit. Sudãdum est ut ad montẽ Parnassum perueniamus. METAM. meta idem est ꝙ inuersus turbo. κῶνος a græcis appellatur. at hic pro fine ponitur. PVER. iam inde a pueritia assueuit & didicit currere. SVDAVIT. in æstu. ALSIT. in frigore. PYTHIA: pro quibuscunq; posuit cantionibus. Musicorum magna est cura, non artis solũ, sed & uocis. unde Nero Cæsar pomis abstinebat, clistere uomituq; augendæ uocis causa purgabatur. VINO. quod obest arterijs & uoci. VENERE. frequẽs uenus obest uoci, & raucedinem concitat. hinc fiebat comœdis & ijs quibus uox erat custodienda infibulatio, cute quæ super glandem est transuta, filoq; relicto, donec circa foramina cicatriculæ fierent, tunc imponebatur fibula, quæ erat æneus circulus. TIBICEN. qui tibia canit. PRIVS. quam dicat se peritum. NVNC. cum nulla fiat exercitatio,

nil laboris impēditur. PANGO. *scribo. Pangi dicuntur uersus figi in cerā ueluti plantæ cum in terrā admittuntur.* OCCVPET EXTRE. SCA. *sumptā e ludo puerili, qui in cursura ultimo scabiem imprecātur, quasi omnes præter unum sint uictores.* MIHI TVRPE RELINQVI EST. *loquitur ex persona respondentis, qui dum ultimus non sit, sat secum putat actum belle.* ET QVOD NON DIDICI. *licet poeticam nō didicerim, tamen poemata pulchra pāgo, & poeticam profiteor.* PRECO. *precones lapide qui in foro sublimior erat & editior populos cōuocabant ad emendas merces, & oblata pretia pronuntiabāt.* Argentarij *habebant summā rerum uenalium, ab his accipiebant forarij, a quibus demum coactores nūmos exigebant.* Quæ *uolumus emendare primum diutius nobiscum tractamus, duobus deinde aut tribus legimus, mox alijs tradimus adnotāda, notasq; eorum si dubitamus cum uno rursus, aut cum altero pēsitamus, nouissime pluribus recitamus, sed amicis certis electisq;, quibus credamus, quos & tanquam singulos obseruemus, & tanquam nō singulos timeamus.* Oriturq; *ex hac recitatione magna utilitas, ut de quibus dubitat quasi ex consilij sentētia statuat, multaq; multi admoneāt & uultu, oculis, nutu, manu, murmureq; ostendant,*

quin etiam silentio, quod si acre sit & intentum non minor quandoq; plausus, q̄ clamor redditur. Inspi-*ciundum tamen, ne quædam sæpe sint quæ singulis fortasse nō placent, omnibus plurimum. unde* Pom-*ponius secundus tragœdiarū scriptor, si quid tollendum amicus, ipse retinēdum putabat, dicere solebat, ad populum prouoco.* Primus *omnium romanorum qui aduocatis hominibus sua scripta recitauit, fuit* Asinius Pollio, *qui iniquam cum* Cicerone *de eloquētia litem habuit, tamq; paulatim ea res excreuit, ut miseri poetæ rogarent ultro, & ambirent qui dignarētur audire, & ne id quidem gratis, nam & domum mutuabātur, & auditoriū extruebant, & subsellia conducebant, & libellos dispergebant, ut beatissimus recitationis eorum euentus consequeretur.* POSITIS IN FOENORE. *unde apparet malum esse poetam.* VNCTVM. *lautum conuiuium opulentam & opiparam cœnam.* PONERE. *apponere.* SPONDERE. *spōsionē facere, & uadem fieri pro tenui suppellectile.* ERIPERE. *eximere.* BEATVS. *diues poeta.* PLENVM LAETITIAE. *admonet eos qui aut acceperint aut expectent nō posse esse bonos iudices.* PALLESCET. *ex magna admiratione.* RO-REM. *lachrymas præ lætitia.* VT QVI

CONDVCTI. *præficas intelligit, quæ ante domum mortui laudes eius canebant. dictæ ꝙ ancillis lamentantibus præficerentur, præficæq; uocatæ usq; ad secūdum bellum punicū.* Populus *tandiu astabat, quādiu cadauer cōsumeretur, cineresq; colligerētur. pronuntiabatur, illicet. interim respondebat flentibus præfica, quæ planctus princeps erat, nō doloris.* Plautus *de præficis, &* Lucilius *in* Horatij *sentētiā.* Mercede *quæ conductæ flent alieno in funere præficæ multo, & capillos scindunt, & clamant magis.* θρηνῴδεις *græce dictæ.* Nam *& threni lamentationes dicuntur, &* θρῆνος Nænia. DERISOR. *adulator, qui imponit misero lectori. magna enim iactura oritur ex adulatione. nam etiam si non statim nocet adulator, semina in animo relinquit, sequiturq; nos etiam cum ab illo discessimus, resurrecturum postea malum. ut qui symphoniam audierunt, ferunt secum in auribus modulationem, quæ actiones impedit, nec ad seria patitur intendi. Sic adulatorum, & prauus laudantiū sermo diutius hæret ꝗ̃ auditur. nec facile est animo dulcem sonum excutere.* LAVDATORE VERO. *proprie dixit laudatorem.* Laus *non ad uocem refertur, sed ad sententiam, ut laudatus sit ille qui iudicatur laude dignus. laudatio uero uocem exigit. unde nemo laudem fu-*

dem funebrem, ſed laudationem dixit, cuius officium oratione conſtat. LABORANT. *ſtudent cum labore, tentant.* CVLLVLIS. *multis poculis & cibis.* VRGERE. *pungere.* CONDES. *ſi recitabis poema.* SVB VVLPE. *nõ decipiẽt te callidi, uafri, & aſtuti nõ uulpinabũt.* QVINTILIO. *hic ille eſt Quintilius Varo emũctiſſimi in iudicandis poematis ingenij iudicijq;, cui emendandi uirgiliani operis ab Auguſto demandata eſt cura. Qui in Germania cum tribus legionibus, legatis, auxilijſq; cæſus eſt. qua clade tantum conſternatus eſt Auguſtus, ut caput foribus illideret uociferans, Quintili Vare redde legiones, Suetonius autor.* SODES. *o amice ſi audes.* DELERE. *totũ opus.* MALE TORNATOS. *male politos & compoſitos.* VERTERE. *mutare, & emendare.* INANEM. *quæ nihil afferat utilitatis & lucri.* RIVALI. *nemo præter te amaret tuum carmen.* VIR BONVS. *officiũ boni iudicis deſcribit, q ꝑ nihilo ducit ſi amicũ ſuo offendat iudicio, dum admoneat errorũ. Illi enim patiẽtiſſime reprehẽduntur, qui ꝙ maxime laudari merentur. Verſatur autem potiſſimũ emendatio in adyciẽdo, detrahẽdo, mutando. Docta auris, in parũ expletis deſiderat, fragoſis offenditur, leuibus mulcetur, & contortis excitatur, ſtabilia probat,*

clauda deprehendit, redundantia ac nimia fastidit. Legem uero emendationis ipse Horatius *exequitur in epistolis ultimis.* INCOMPTIS. *nō accuratis.* ALLINET. *superinducet.* TRANSVERSO. *non puerso nec recto, sed in latus ducto. unde transuersus uersiculus* Ciceroni *ad* Atticum, *aduersa charta marsidi.* ATRVM. *id est delebit omnia.* AMBITIOSA. *luxuriosa redundantia.* CLARIS PARVM. *breuibus, obscuris.* NOTABIT. *asterisco, obelisco, cærula miniatula.* ARISTARCHVS. *criticus & grammaticus, cui a* Pysistrato *demandata est cura* Homericorū *carminum in unum corpus redigendorū.* Qui *simul ac offenderat malum carmen, negabat* Homeri *esse.* R*hapsodiæ ob eam rem dicūtur* Homeri *libri, quasi in unum uolumen consuta carmina.* Carmina *autem homerica in theatris cum uirga pronuntiabāt homeristæ. hinc apta uirgæ carmina. in* Floridis Apuleius. *a qua uirga poetarum interpretes* R*habduchi a* Pla*tone dicuntur.* NVGAE. *quas tu nugas putas esse.* IN MALA SERIA. *incipiet enim ex illo insanire poeta, nec deinde pficiet. magnos enim plerunq; profectus perdidit arrogans de se persuasio.* SINISTRAE. *cōtrariæ in malum suū omen.* REGIVS MORBVS. *quem & Arquatū &*

Auriginem uocant. colore potissimũ detegitur, cum in oculis quod album esse debet, fit luteum, totumq; corpus cum pallore quodam albescit. R*egius putatur dictus, ꝙ eo laborantes basilice curantur, exercitatione, frictione, si hyems sit balneo, si æstas frigidis natationibus, lectoq; & cõclaui cultiore, clauso loco, ludis & lasciuia adhibitis, per quæ mẽs exhilaretur.* PHANATICVS. *ut sunt lymphati, ceriti, laruati. nam in templis & sacris locis corripiũtur sacro furore & diuino.* IRACVNDA DIANA. *quã nemini licuisse uidere impune testis est* Actæon. VESANVM. *minus sanum, cuius mens quodam motu perturbata sit, unde exisse potestatem dicitur, ꝙ in mẽtis potestate, cui totius animi regnum tribuitur, non sit.* QVI SAPI. *qui prudentes sunt.* TIMENT TETIGISSE. *ne quid ipsi cõtrahant insaniæ ex contagione.* AGITANT. *prætereũtem insequuntur, & eius augent insaniam.* INCAVTI. *qui nesciunt ꝙ̃ magnum sit periculum insanos insectari.* SVBLIMIS. *uel ad recitationẽ alludit eorũ, qui solebant esse in foro & quãdoq; recitãtes supra cippum se imponere, ut de Caluo legimus. uel sublimem pro turgido accipit & elato.* RVCTATVR. *i. temere & nullo cõsilio euomit* ERRAT. *non solũ corpore, sed scribendo.* DE-

CIDIT. *exemplo* Thaletis Milesij, *qui irrisus est, quod dum intentus nocturna sydera inspicit, in puteũ deciderit, nec uiderit quæ erant ante pedes, dum remotissima inuestigat.* Huiusmodi *erit poeta, qui dum sibi ipsi applaudit, & inania nubesq; sectatur, in manifesßimos errores tanquam in ignorantiæ puteum decidit. unde si auxilium petat, nemo sit qui manum uel funem porrigat, quod putet uolentem illum illuc se demisisse, quippe qui admonitus non uitarit. quin & timebunt omnes auxilium ferre, ne si rursus se præcipitet, oleum perdãt & operã.* INTENTVS. *qui sectatur.* IO. *exclamantis est.* LONGVM. *multũ, ut longũ formose uale, diuq;.* SVCCVRRITE. *adeste o ciues, & opẽ ferte.* DEMITTERE. *magnitudinẽ significat putei, ut illud* Virg.

Demissi per funem.

quo signatur equi magnitudo. POETAE. Empedocles *fuit* Didascalius *poeta, qui uersibus philosophiam comprehẽdit. ut immortalis a suis crederetur, in* Aetnam *se præcipitauit. & iam uoti compos fuisset, ni illum crepida flammis emissa, quibus æneis utebatur, prodidisset.* DICAM. *illi uolenti afferre auxilium, & funem demittere poetæ, qui per imprudentiam ceciderat in puteũ.* SICVLI. *mali* Agrigẽtini. HABERI. *dici, existimari a suis discipulis.*

Frigidus.

FRIGIDVS. *an ad eius alludit opinionem, qui hominum ingenia frigido circa præcordia sanguine impediri aibat, an potius frigidus pro stulto posuit et segni. qui si quid hominibus persuasisset, ideo se immortalem persuadebat futurum.* AETNAM ARDENTEM. *quæ plurimis locis ignem euomit, non editis solum, sed adiacentibus. unde cur unicus mons a Messala et Valgio dictus sit, dubitare se ait Seneca.* LICEAT PERIRE. *nihil tam in potestate hominis est ac mors. uel testis Portia. libertatem autem mortis uelle eripere, hæc quidem uis est.* IDEM FACIT OCCIDENTI. *idem facit ac si occideret. utrunque enim uim est inferre. Veteres, facio idem tibi, dicebant græca constructione, id est idem quod tu facis.* NEC SEMEL. *quod condonãdum esset, nam semel uicinum est ad pene nunquam. ex eodem sensu est, quod Crassum semel in uita risisse scribit Lucilius. unde illud Virgilij.*

Tum primum nostri Cacum uidere timentem.

id est semel. NON FIET HOMO. *brutum erit animal. nihil sapiet, ut illud Terentianum, Censen' hominem me esse. uel refert ad Empedoclem, ob cupiditatem famæ immortalitatis adipiscẽdæ.* AMOREM. *cupiditatem.* FAMOSAE.

diuulgatæ, celebratæ, uel infamis. Anima enim in corpore dimittēda est arbitrio eius qui dedit. NEC SATIS APPARET. *non liquet. id est furentis sunt carmina, sed ignoratur quo læso numine is illi furor sit immissus. utrum impius in patrios manes, an loca sacra uiolarit. utcumq; uitādus est & fugiendus, ne si nos arripuerit malorum carminum lectione enecet.* MINXERIT IN CINERES PATRIOS. *magna quondam fuerat sepulchrorum religio, ut etiam extra gentem inferri fas negarent esse, illa uiolare capitale erat, nulla ui deleri neq; moueri poterant, atq; ut cætera extinguebātur, sic sepulchra uetusta sanctiora reddebantur, ac locus ipse multa religiosa iura complectebatur, qui in loco publico eligi non poterat, sed extra urbem secus uias. quin & sepulchra mutare nō licebat. unde illud* Diploma *uetustum,* Cum *ante hos dies coniugem & filium amiserim, oppressus necessitate corpora eorum fictili sarcophago commendauerim, donec his locum quem emeram ædificaretur uia* Flaminia *inter miliaria secundum & tertiū, euntibus ab urbe parte leua, rogo domine imperator permittas mihi in eodem loco in marmoreo sarcophago quem mihi modo comparaui, ea corpora colligere, & quādo me esse desiero, pariter cū eis ponar.*

Placet. Lubentius Celsius promagister subscripsi. Tertio nonas nouembres Antio Pollione & Optimo consulibus. CINERES. comburebant enim corpora Romæ ab ipsa populi romani infantia. unde lex in duodecim tabulis, In urbe non sepelito, neue urito. BIDENTAL. loca tacta fulmine acri studio procurabant maiores nostri. sacerdotem adhibebant, colligebantq; dispersa fulminis uestigia, terræq; sacris rite peractis, constructa ara, cæsaq; bidente eum locũ Bidental appellabant, quem uiolare, piaculum erat. INCESTVS. pollutus. Incestum dicitur quæcunq; pollutio. MOVERIT. uiolauerit ligone uel aratro. TRISTE. quod in malorum procuratione fieret. sic & Persius.

Triste iaces lucis euitandumq; Bidental.

An potius triste dixit, ꝙ quædam etiam sint fulmina læta, quæ cum a prima cœli parte uenerint, & in eandem concesserint, summam portendant felicitatem. POLLVTVS. eo ipso ꝙ mouit Bidental. CERTE. agatur, inquit, quo uis scelere, furiosus est. CAVEAE. caueam ne pro arena posuit, in qua feræ exhibebantur, quam & Virgilius pro consessu populi accipit in quinto libro: an caueã receptaculum intelligit, qua non solum auiculas includi mos erat, sed & feras ad ludos. quam aulam

uocat Petronius his carminibus.

— Premit aduena classes
Tygris & aurata gradiens uectatur in aula,
Vt bibat humanum populo plaudente cruorem.

Sed nec imperite, cum caula septum ouium græcum sit nomen, addita C litera. CLATHROS. *cancellos, repagula, quæ pede inter se distent, unde clathrata fenestra Plauto ac Catoni, clatbrare Columellæ. Propertius.*

Et canis in nostros nimium experrecta dolores,
Cum fallenda meo pollice clatbra forent.

& Virgilius, insertas fenestras dixit, id est clathratas. RECITATOR. *qualis Ligurinus ille apud Martialem.* HIRVDO. *apta similitudo. ut enim hirudo si corpori hæserit, nequit euelli, nisi plena sanguinis sic poeta sitientes nactus aures tantum recitat & tam mala carmina, ut ne dum sanguinem, sed animum misero exugat auditori. Danda est ergo opera, ne phanatici, ne cerastæ, ne ursi, ne hirudines simus. Ad perfectam illam poeticam, quæ mediocritatem nō admitit, contendendum est. Quam ut assequi possimus, primum boni & haberi & esse quæramus, ab omni corporis sensu, contagioneq; animum auertamus, imitemurq; agricolas, qui sentibus omnem prius agrū perpurgant, postmodum semina*

iaciunt. sic nos cum ex animis omnem rerum sordidarum cupiditatem eiecerimus, cæterosque affectus igne ferroq; extirpauerimus, omni iam cupiditatum quasi spinarum commistione suffocata, tunc demum hæc diuina poetices semina excipiemus. Fallimur, *si putamus, corruptis obscœnisq; moribus speculationes spiritusq; immisceri.* Diuinos *nec nos labor terreat, qui ardua ingredientibus primus sese offert, conantesq; ascẽdere deturbat.* An *usquam est quo possimus utilius gloriosiusq; hoc quod superest æui exigere?* Nam *q̃ utilitatem in ea negent esse ullam, est sane nulla ijs qui omnia mercede metiũtur, eaq; affectãt, quæ lucellum afferunt, famiq; potius quam famæ, oneri q̃ honori, cœno q̃ cœlo student. sed quos aurea delectat uirtus, nihil habent maius quod sufficiant, quippe quæ omnem uiuendi rationem contineat, fortium res gestas interire non patiatur, impiaq; facta quasi inusta nota ulciscatur, perpetua stigmata improbis inurat, bonos sempiterna muneret gloria.* Quid *enim aliud heroici, nisi perfectum hominem describunt.* Elegiographi *inanes cogitationes, stulta amantium consilia, amoris quam intollerabile iugum ostendunt.* Tragici, *tyrannorum exitus, fortunæque aleam patefaciunt.* Comici *priuatam uitam quasi in speculo demonstrant.* Satyrici *uitia sectantur.* Lyrici

fortium res gestas commemorant. Deniq; quocunq; graditur pede, nihil habet, nisi præcepta exemplaq; uitæ saluberrima. suis cultoribus, qui non quantum quidq; prosit, sed quanti, quidq; sit metiuntur, quæ magnum præbet præmium, quæ se ipsam largitur possidendam, ut qui illam adipiscatur, nullis immotus sit casibus, nullius externæ opis egeat, suis animosus diuitijs, & tanquam è specula mortalia despiciens. Et nos tam duri sumus, tam inepti, tam barbaris ipsis immaniores, qui tantū cœleste munus, uirtutum omnium seminarium, ex quo tot clarissima lumina lumen acceperint, in situ squaloreq; neglectum iacere patiemur? tantum doctrinæ sapientiæq; thesaurum contemnemus? tam suauem concentum pi-catis auribus negligemus? Quin agite signū hoc nostrum Horatianum attollamas. hæc ipsa præcepta pro aquila hastæ alligemus. En ego ultro nomen do. profiteor inuocatus, procedoq; in medium miles uoluntarius, & si per uos licet, antesignanum me uobis polliceor, non mea fretus eruditione, quæ tenuis est, magnitudinemq; tantæ professionis non ignoro, sed nonnulla fortasse diligentia, ut quod, uel ingenio, uel doctrina non possum, labore saltem & cura perficiam. Itaq; non hortor iam uos ad hæc studia, quos uideo incitatos, sed desiderium uestrum ardens

& concitatum peto. Diligentiã uero & constantiam expostulo. Facile est quod uelis excogitare, uerum illud quod cogitaueris consequi, difficile. Consequemur autem si inuigilare uoluerimus. quid enim tam arduum esse potest & seclusum, quo humanum ingenium penetrare non possit? nihil tamen agit, qui sine puluere & sudore ad ea sperat posse peruenire, quæ nos populo & habenti nubila terræ eripiunt, cœloq; insertãt. Ipsa ipsa opus cõstantia, ne aut ignauia ab incepto desistamus, aut quasi difficultate uicti pedẽ referamus, neue tanquã adulterini pulli e schola præcipitemur, sed ueluti soboles generosa, quorum acies constãs in solem perduret, educemur, & recipiamur.

FINIS.

IMPRESSVM NEAPOLI VI IDVS IVLIAS ANNO A REDEMPTO ORBE M. D. XXXI OPERA ET DILIGENTIA IOANNIS SVLTZBACHII HAGENOVENSIS GERMANI.

ERRATA.

Fol. 2. *a. uersu. 24. lege dramatico.*
Fol. 24. *b. uer. 1. lege execrandus.*
Fol. 35. *a. uer. 1. lege præclarus.*
Fol. 38. *a. uer. 3. lege comœdia.*
Fol. 40. *a. uer. 2. lege poetam.*
Fol. 56. *b. uer. 6. lege luxus.*
Fol. 67. *a. uer. 5. lege contemnatur.*
Fol. 70. *b. uer. 19. lege persimilem.*
Fol. 72. *a. uer. 6. lege* C *pro* R.
Fol. 74. *a. uer. 6. lege inhonestum.*
Fol. 76. *a. uer. 2. lege nullis.*
Fol. 83. *b. uer. 20. lege locus.*